



วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

The Journal of Institute of Trainer Monk Development

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561

Vol.1 No.1 July-December 2018

ISSN: 2586-9841

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร มีนโยบายและพันธกิจเพื่อส่งเสริมบริการทางวิชาการด้านการฝึกอบรมแก่พระภิกษุ สามเณร แม่ชีและบุคลากรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนถึงพุทธศาสนิกชนทั่วไป ให้เกิดการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อการพัฒนาตนและสังคม

1) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและผลงานทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนบทวิเคราะห์เชิงบูรณาการที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ หรือแนวทางการพัฒนาสังคมและสังคม

2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในเชิงวิชาการ

3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการของพระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา

กระบวนการพิจารณาบทความ

การพิจารณาคุณภาพ บทความที่ตีพิมพ์ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ท่าน แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

ประเภทของบทความ : บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไปและการวิจารณ์หนังสือ

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ดร.

สถาบันพัฒนาพระวิทยากร

กองบรรณาธิการ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ii วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561)

พระปลัดสมชาย ปโยโค,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาอดิเดช สติวโร,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาอภัย ฐิตวีริโย,ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาหมวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย,ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ประสิทธิ์ แก้วอ่อน	สถาบันพัฒนาพระวิทยากร
ผศ.ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร.เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร : สถาบันพัฒนาพระวิทยากร ศาลาสันติวัคคีย์บริเวณบรมบรรพต (ภูเขาทอง)
วัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย
กรุงเทพมหานคร 10100
website: <https://www.jitd.org/>
online journal:
e-mail: kittimeteer@gmail.com, khwanchai.hem@mcu.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารสถาบันพัฒนาพระวิทยากรฉบับนี้เป็นปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ รวมทั้งหมด 8 บทความ โดยแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือ

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ และคณะ ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ผู้สูงอายุต้นแบบตามแนวพุทธ: กรณีศึกษาหลวงพ่อดาวเป็ด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยบทความได้เสนอประเด็นเรื่องผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนานั้นศึกษาหลวงพ่อดาวเป็ดที่เป็นต้นแบบผู้สูงอายุ ในการจัดการและวางตัวเองให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยทำตนให้เป็นแบบอย่างด้วยความอดทน และมุ่งมั่นนำความรู้ไปพัฒนาผู้อื่นในฐานะเจ้าอาวาส เพื่อสร้างศาสนทายาทในการสืบต่อและรักษาพระพุทธศาสนา

พวงขมนาด จริยะจินดา ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “บทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุตามหลักอิทธิบาท 4” เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการดูแลผู้สูงอายุตามหลักอิทธิบาท 4 ช่วยในเรื่องของจิตใจและวิธีคิดเป็นสำคัญ โดยมองจากเรื่องจิตใจคือการใส่ใจเรื่องฉันทะ วิริยะ จิตตะ ส่วนเรื่องของวิธีคิดคือปัญญา เมื่อทำได้แบบนี้จะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และทำให้ผู้ดูแลเข้าใจบทบาทและหน้าที่เป็นหลัก

พรณทิพา ชเนศร์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “พุทธจิตวิทยากับการส่งเสริมการมีอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทยด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร 4” โดยบทความนี้ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทยในแง่ของการสื่อสารสู่โลกผ่านหลักพุทธจิตวิทยาในแง่ของของความเป็นแพทย์ที่ต้องอาศัยความรักในคุณค่าของตนเอง ความเป็นหัวใจมนุษย์ที่รักเมตตาต่อกัน และปรารถนาให้คนพ้นทุกข์ อันเป็นคุณธรรมสำคัญของแพทย์แผนไทย นำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน และทำให้เกิดความเมตตา กรุณาในการดูแลเอาใจใส่ผู้คนอย่างไม่มีเงื่อนไข และยินดีเมื่อคนป่วยดีขึ้น รวมถึงอุเบกขาที่วางเฉย ไม่คาดหวังในลาภ ยศ ชื่อเสียงต่างๆ

พระมหาพลกิตติ ฐิริปัญญาและลำพอง กลมกุล เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา” ได้เสนอประเด็นการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจริยวิทยาเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาที่ทำให้เกิดจิตใจตั้งมั่น ทำให้เกิดปัญญา เกิดพลังในการปฏิบัติตน ผ่านกระบวนการทางด้านพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ถูกเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมที่สร้างความสุขอันยั่งยืนให้กับตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ

ลำพอง กลมกุล เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI): อาณาบริเวณศึกษาเชิงตุง สหภาพเมียนมาร์” บทความนี้นำเสนอการพัฒนาหลักสูตรไปสู่การออกแบบแนวทางการเรียนการสอน แกะไขปรับปรุง นำไปสู่การดำเนินการ โดยใช้โรงเรียน SYI เป็นเป้าหมาย และมีกรอบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและวิถีชีวิตให้สอดคล้องกัน

พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชษฐ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์” ได้นำเสนอประเด็นในการพัฒนามนุษย์ผ่านกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับหลักปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธในรูปแบบของภavanaทั้งในเรื่องกาย ศีล จิตและปัญญา

พระมหาอมร มหาลาภ เขียนบทความวิชาการเรื่อง “ทศพิธราชธรรมกับการปกครองของไทยในปัจจุบัน” มีประเด็นนำเสนอที่น่าสนใจในแง่ของนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ โดยทศพิธราชธรรมใช้แค่เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองสูงสุดคือพระราชทานั้น แต่เป็นธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ปกครองทุกๆ ไปที่จะนำมาสร้างความสามัคคีและสร้างความผาสุกให้กับผู้ใต้ปกครอง

พระมหาภูลาภาญ กิตติคุตโต เขียนบทความวิชาการเรื่อง “สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน” ได้ยกประเด็นการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่พัฒนาขึ้นผ่านโทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ ผ่านระบบโซเชียลมีเดีย เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟซบุ๊ก โดยใช้สื่อสารพระพุทธศาสนาในวงกว้าง ให้เกิดประโยชน์ ประหยัดและสอดคล้องกับยุคสมัย

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี,ป.ธ.9,ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	lii
ผู้สูงอายุต้นแบบตามแนวพุทธ: กรณีศึกษาหลวงพ่อดาวแดง วัดบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ และคณะ	1-17
บทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุตามหลักอิทธิบาท 4 พวงขมณาถ จริยะจินดา	18-28
พุทธจิตวิทยากับการส่งเสริมการมีอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทยด้วยหลักธรรมพรหมวิหาร 4 พรรณทิพา ชเนศรี	29-43
การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา พระมหาพลกิตติ ฐิริปัญโญและลำพอง กลมกุล	44-60
ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI): อาณาบริเวณศึกษาเชิงสูง สหภาพเมียนมาร์ ลำพอง กลมกุล	61-80
การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชฐโธ	81-92
ทศพิธราชธรรมกับการปกครองของไทยในปัจจุบัน พระมหาอมร มหาลาโม	93-105
สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน พระมหาภูลาภาณ กิตติคุตโต	106-118
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	119-127

ผู้สูงอายุต้นแบบตามแนวพุทธ:
กรณีศึกษาหลวงพ่อบึงวัดบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
Elderly Prototype Based on Buddhist Way:
A Case Study of Loung Por Wat Bang Bed
in Prachuap Khiri Khan Province

พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ (Phramaha Krisada Kittisophano)¹

พระมหาสุนันท์ สุนนโท (Phramaha Sunun Sunundho)

พระปลัดระพิน พุทธิสาร (Phrapalad Raphin Buddhiso)

ประเสริฐ ธิลา (Prasert Thilao)

สุภทชัย สีสะไบ (Suphattharachai Sisabai)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาผู้สูงอายุต้นแบบตามแนวพุทธ กรณีศึกษาหลวงพ่อบึงวัดบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใช้การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการลงพื้นที่การศึกษาจริง ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา มีหลักคิดตามแนวพระพุทธศาสนา ในเรื่องไตรลักษณ์ ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต สัจจะ ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงความจริงของชีวิตและโลกธรรม โดยในบทความนี้ศึกษาถึงความเป็นผู้สูงอายุของหลวงพ่อบึงวัดบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาและเป็นผู้สูงอายุต้นแบบที่มีวัตรปฏิบัติมุ่งมั่นในกิจและสิ่งที่ทำ คือการศึกษา เพื่อเป็นต้นแบบให้กับคนอื่น ๆ ในกรณีที่ไม่มีใครแก่เกินเรียน ด้วยความอดทนเป็นเวลากว่า 8 ปี จากการเดินทางเป็นระยะทางไปกลับกว่า 800 กิโลเมตร ในการเดินทางในแต่ละครั้งจากการศึกษาตั้งแต่หลักสูตรก่อนปริญญาตรี จนกระทั่งถึงระดับปริญญาเอกในปัจจุบัน รวมทั้งมุ่งมั่นที่จะนำความรู้ไปพัฒนาคนอื่น ๆ ในฐานะเจ้าอาวาส เพื่อสร้างศาสนทายาทตามกรอบการวิจัยที่กำลังทำในระดับดุษฎีนิพนธ์ เพื่อให้ได้ศาสนทายาทสืบต่อและรักษาพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุต้นแบบ, วัดบางเบิด, จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

This article aims to study the elderly Buddhist model in a case study of Luang Por Wat Bang Bed in Prachuap Khiri Khan province. Documentary study, related research, interview and field studies were used for data collection. Results indicated that the elderly based on Buddhist way has followed a great deal of thought in the truth, the change of life, truth, and the truth of life that cannot be changed. This article studied the elderly status of Luang Por Wat Bang Bed in Prachuap Khiri Khan province. As an elderly Buddhist monk who is committed to education as a model for others through the image of education or in the motto that no one is too old to learn, he is being a good role of model for others with patience for eighth years to study for more than 800 miles per each trip in order to study from bachelor degree until doctoral degree. It is committed to gain knowledge to develop other people through the temple as the abbot including religious followers who are ready to succeed and maintain the age of Buddhism.

Keywords: Elderly Prototype, Luang Por Wat Bang Bed, Prachuap Khiri Khan Province

บทนำ

จากการที่ได้ลงพื้นที่ไปสำรวจพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมปฐมนิเทศนิสิตของหลักสูตรบัณฑิตศึกษา เมื่อวันที่ 20 และ 23 สิงหาคม 2561 ที่วัดบางเบิด อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเป้าหมายคือต้องไปพบเจ้าอาวาส และเจ้าอาวาสเป็นนิสิตหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธระดับปริญญาเอก ในวัย 73 ปี ที่ถือว่าเป็นผู้สูงอายุและมีประสบการณ์ชีวิตที่ยาวนาน และชื่อเรียกของท่านคือหลวงพ่อกำนัน หลวงพ่อบางเบิด หรือหลวงพ่อบรรยงค์ ซึ่งในบทความนี้จะเขียนถึงท่านในฐานะที่ท่านเป็นผู้สูงอายุ เป็นพระ และเป็นผู้เรียนหนังสือ ที่อาจเรียกได้ว่าเรียนรู้ตลอดชีวิต และที่สำคัญเป็นการสร้างตัวอย่าง ความเป็นต้นแบบผ่านการทำให้ดู สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า “ร้อยหมื่นพันคำไม่เท่าหนึ่งทำให้ดู” ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ยถาวาที ตถากาโร - พูดสอนอย่างไร ทำอย่างนั้น” ซึ่งถอดความได้ว่าเป็นผู้ทำให้เห็นด้วยภาพเชิงประจักษ์ เป็นการปฏิบัติธรรมด้วยการลงมือทำ ในส่วนชั้นดีธรรม ความอดทน ผ่านการทำให้เป็นแบบอย่างด้วยตัวเอง

บทความนี้จึงเป็นประหนึ่งอัตชีวประวัติศึกษา เพื่อสดุดีความเป็นผู้สูงอายุหลวงพ่อบางเบิด ในความเป็นต้นแบบทั้งดงามและควรค่าแก่การจดจำ ชีวิตไม่ยาว แต่ความทรงจำนั้นยาว วิธีการสร้างความทรงจำ คือการบันทึก แบ่งปันเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความทรงจำจากรุ่นสู่รุ่น จาก

เรื่องต้นแบบ หรือการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างของผู้สูงอายุ เข้าทำนองแก้อย่างมีค่าชราอย่างมีสุข ไม่ได้แก่เพราะกินข้าว เฒ่าเพราะอยู่นานอย่างที่เป็นคำล้อเลียนเชิงสัพยอก ดังที่เคยได้ยินหรือคุ้นหูบ่อยๆ จากที่ได้เดินทางและไปสัมผัสพื้นที่วัดบางเบิด เมื่อวันที่ 20 และ 23 สิงหาคม 2561 และกิจกรรมปฐมนิเทศรับน้องนิสิตหลักสูตรดุสิตบัณฑิต กจพ 8 ระหว่างวันที่ 29-31 ตุลาคม 2561 ได้สัมผัสพื้นที่จริง วิธีการเดินทาง ทำให้ทราบว่า หลวงพ่อวัดบางเบิดมีความพยายาม มุ่งมั่นทุ่มเทต่อสิ่งที่ทำคือ “การศึกษา” สู้กับอุปสรรคด้วยศรัทธา ว่าทำได้ เป็นผู้มีความตั้งใจที่กล้าแข็งของผู้สูงอายุคนหนึ่ง การที่มนุษย์หรือคนหนึ่งๆ จะสามารถทำอะไรหรือพัฒนาตัวเองได้ จะต้องอาศัยปัจจัยหรือส่วนสนับสนุนในหลายๆ อย่างด้วยกัน สิ่งที่จะนำมาเขียนเล่าจึงอยากสะท้อนคิดความเป็นผู้สูงอายุต้นแบบ ที่ไม่ได้เป็นผู้ป่วยติดเตียง ไม่ได้เป็นผู้สูงอายุที่สิ้นอายุขัย แต่เป็นผู้สูงอายุที่สร้างความพร้อมในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แม้ปลายทางจะมีความตายเป็น “หมุดหมาย” แต่ก็ยังเพียร “ทำ” ออกแรงกระทำ เพื่อไปสู่ “ธรรม” อันเป็นเป้าหมายหรืออุดมคติของชาวพุทธทั่วไป พร้อมกันนี้ผู้วิจัยเชื่อได้เลยว่าการเป็นผู้ลงมือทำเพื่อไปสู่ “ธรรมะ” ตามแนวพระพุทธศาสนาย่อมเป็นเครื่องมือ เพื่อเป็นคนต้นแบบในการดำเนินชีวิตที่ควรนำมาเล่าแบ่งปัน เพื่อเป็นแบบอย่างในบทความนี้ต่อไป

ความเป็นผู้สูงอายุที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีแนวคิดหลักการในเรื่อง “รัตัญญู” ที่หมายถึงการเป็นผู้รู้ราตรีนาน ดังปรากฏว่าพระมหากัสสปะได้รับการยกย่อง (เอตทัคคะ) ว่าผู้มีประสบการณ์ หรือรู้ราตรีนาน หรือให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่เกิดมาพร้อมกับอายุ หรือความชำนาญที่เกิดจากช่วงเวลา อาจหมายถึง ขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และพัฒนาไปสู่ขั้นปฏิเวธ สูความชำนาญที่มาพร้อมกับประสบการณ์และการเรียนรู้เชิงลึกอย่างแท้จริง แต่อีกนัยหนึ่ง พระพุทธศาสนาก็ยกย่องหรือให้ความสำคัญกับคำว่า “ผู้ลงมือกระทำ” ในความหมายคือเกิดนาน รู้ราตรีนาน แต่ไม่ได้ทำประโยชน์ สร้างประโยชน์สร้างงาน หรือทำอะไรแก่ส่วนรวม พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ยกย่อง ดังพุทธพจน์ที่ว่า **“...บุคคลผู้ปรารถนาความเพียรอย่างหนักมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ก็ประเสริฐกว่าคนเกียจคร้าน และละทิ้งความเพียรมีชีวิตอยู่ตั้ง 100 ปี...”** (ขุ.อป. [ไทย] 33/231-240/486) หรือกรณีผู้สูงอายุต้นแบบอย่างพระราธะ ที่มาบวชเมื่อวัยสูงอายุและพระพุทธเจ้าก็ยกย่องเมื่อบวชแล้วว่าเป็นผู้ **“วณอนสงนงาย”** ถึงจะสูงอายุก็รักที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ไม่ได้ถือตัวว่าเกิดก่อน มีประสบการณ์มาก ดังนั้น แนวคิดเรื่องผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องของการยกย่องผู้สูงอายุในฐานะบุคคลสำคัญของครอบครัวด้วย นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเรื่อง “สวัสดิการ” ผ่านผู้สูงอายุที่เรียกว่า **“กตัญญู”** หรือหลักปฏิบัติต่อผู้สูงอายุตามหลักทศ 6 ในเรื่องบุพพการี แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรที่ปรากฏในหลักธรรมมิกตลประโยชน์ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ

คือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตา และสมชิวิตา หรือเรียกย่อๆ ว่า อุ อา กะ สะ แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น พระองค์ก็ได้ทรงอธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า การหาทรัพย์ได้มาก ไม่ได้แปลว่าจะรวย ถ้าไม่รู้จักเก็บรักษา ไม่รู้จักประมาณในการใช้สอยทรัพย์ ดังนั้น พระองค์จึงทรงชี้แนะขยายความ วิธีการบริหารทรัพย์ ไว้ให้อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งก็คือ พระคาถามหาเศรษฐี ข้อสุดท้าย สมชิวิตา คือ การรู้จักประมาณ รู้ทางเจริญทรัพย์ และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุษสุรายพุ่มเฟื่อย แต่ก็ไม่ให้ผิดเคืองจนตัวเองและครอบครัวต้องลำบาก โดยพระพุทธเจ้าท่านให้หลักการในการบริหารทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ใช้หนี้เก่า ใช้หนี้ใหม่ ฝังดินไว้ ทั้งลงเหว ดังนั้น คำว่าบริหารทรัพย์ในแบบใช้หนี้เก่า ทั้งเหว จึงมีความหมายเป็นการพัฒนาคุณธรรมเพื่อดูแลคนที่อยู่ข้างหลังโดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือบุพการีชน การจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุผ่านหลักการทางพระพุทธศาสนาทำให้เห็นข้อคิดที่น่าสนใจเป็นประโยชน์และใช้ได้จริง ดังนั้น แนวคิด หลักการ และวิธีการปฏิบัติที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความเป็นผู้สูงอายุ นัยหนึ่งวางหลักคำสอนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ ทั้งในตัวผู้ปฏิบัติอันหมายถึงลูกหลาน และการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ดังปรากฏหลักการเพื่อความเข้าใจชีวิต หลักอนิจลักษณะ หลักไตรลักษณ์ หลักแห่งความจริงของชีวิต (โลกธรรม 8) หลักมรณานุสติ หลักคุณค่าแห่งชีวิต (อิทธิบาท 4) เป็นต้น รวมทั้งสร้างแบบต้นแบบไว้ ดังกรณีพระราชโอรส เพื่อให้เห็นว่าทำได้ มีแบบอย่างเคยทำ รวมทั้งวางหลักการ ให้เป็นระบบคิดในเชิงสังคม เพื่อพัฒนาไปเป็นสวัสดิการต่อผู้สูงอายุตามที่ปรากฏในหลักพระพุทธศาสนาด้วย

ผู้สูงอายุกับสิ่งที่พึงทำปลายทางเป็นความสุข โดยมีความสำเร็จเป็นผลพลอยได้

ความสำเร็จ กับอายุคงไม่ใช่ปัญหาและอุปสรรคสำหรับการทำ หรือเริ่มลงมือทำ เกิดคำถามว่าจริงๆ แล้วผู้สูงอายุจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องกลายเป็นผู้ติดบ้าน ติดวัด “เลี้ยงหลาน-เข้าวัดทำบุญ” มีกรณีตัวอย่างในญี่ปุ่น ที่กล่าวถึงคุณยายวัย 80 ปี ที่ชื่อ “วาดะ เกียวโกะ-WADA KYOKO” เริ่มตั้งบริษัทเป็นของตัวเอง สืบเนื่องจากความฝันในวัยเด็ก แต่กลับทิ้งมันเมื่อโตขึ้น จนเวลาผ่านไปได้กลับมาทำธุรกิจในช่วงสูงวัย จนกระทั่งสำเร็จและก่อให้เกิดรายได้ให้กับคุณยายกว่า 100 ล้านบาทต่อปี จากกรณีศึกษานี้อายุจึงไม่ใช่บทสุดท้ายของการเริ่มต้น ดังที่ Harland David Sanders ผู้ก่อตั้งไก่ KFC ที่เริ่มต้นธุรกิจในวัย 65 ปี และประสบความสำเร็จ รวมไปถึงภาพข่าวที่คุณยาย Ingeborg Rapoport (2 September 1912/2455 – 23 March 2017/2560) ชาวเยอรมันวัย 120 ปีที่จบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย Hamburg ของเยอรมนี หลังจากที่ยุติไปในช่วงสงครามโลก เมื่อเกือบ 80 ปี (Damien McGuinness, 2015) หรือภาพข่าวพระครูถาวรสังฆโสภณ สุวณโณ (ดวงสุวรรณ) เจ้าอาวาสวัดประตู่เขียน จ.สงขลา ในวัย 90 ปี ที่เข้ารับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.

2555 (Thairath online: Retrieved 2017-12-06) หรือคุณยายกิมหลัน จินากุล บัณฑิตวัย 91 ปี จาก จ.พะเยา บัณฑิตอายุมากที่สุดในการเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2560 (Thai PBS News: Online, Retrieved 2017-12-06) วยกับความสำเร็จไม่ใช่สิ่งเดียวกันเสมอไป แต่มันคือความมุ่งมั่นและใส่ใจต่อความสำเร็จนั้น ในส่วน พระพุทธศาสนายกย่อง “ผู้ลงมือทำ” มากกว่าอายุ ดังพุทธพจน์ที่ว่า **“...บุคคลผู้ปรารถนาความสำเร็จอย่างหนึ่งมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ก็ประเสริฐกว่าคนเกียจคร้านและละทิ้งความสำเร็จมีชีวิตอยู่ตั้ง 100 ปี...”** (ขุ.อป. [ไทย] 33/231-240/486) ดังนั้น อายุไม่ใช่ปัญหาและอุปสรรคต่อการลงมือทำ แต่เบื้องหลังของความสำเร็จเหล่านั้นล้วนต้องเพิ่มเติมด้วยการขวนขวายหาความรู้ และรักที่จะทำเพื่อเพิ่มความสุข หรือสุขใจที่จะทำ จึงทำให้ความสำเร็จ หรือความปรารถนาจะสำเร็จนั้นมาพร้อมกับความสุขด้วยเช่นกัน

ประโยคนำเป็นวาทีของ Ono Jiro (ค.ศ.1925/2468-) ที่ว่า **“...มีอาชีพ คือคนที่รักในงานที่ทำอยู่จากกันบึ้งของหัวใจ...”** (ภัทรพล เหลือบุญชู, 2559: 47) เป็นนิยามของ Jiro Sushi ชายอายุ 90 ปี อุทิศเวลาทั้งชีวิตเพื่อสิ่งที่รัก (Jeff Gordinier, 2012) โดยผู้เขียนโยงเล่าไปถึงวันที่ **“...บาร์ค โอบามา แวะเยี่ยมประเทศญี่ปุ่น 2 คืน 3 วัน อย่างไม่เป็นทางการ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นายชินโซ อาเบะ ได้เชิญบาร์ค โอบามา ไปเลี้ยงรับรองมื้อค่ำในนามของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ร้านอาหารแห่งหนึ่ง เพื่อแสดงการต้อนรับด้วยน้ำใจไมตรีจากรัฐบาลญี่ปุ่น ร้านอาหารแห่งนั้นเป็นร้านอาหารชื่อดังขนาดที่คนทั่วโลกไม่มีใครที่ไม่รู้จัก ตั้งอยู่ในมหานครโตเกียว และความน่าสนใจของร้านอาหารแห่งนี้ก็คือ มันมีขนาดเล็กเพียง 10 ที่นั่ง รับจองโต๊ะทางโทรศัพท์เท่านั้น และยังคงจองล่วงหน้าหลายๆ เดือน ร้านนี้ชื่อว่า ‘SUKIBAYASHI JIRO’ หรือ ‘ซูชิจิโร่’...”** (ภัทรพล เหลือบุญชู, 2559: 48) และบาร์ค โอบามาก็เอ่ยปากชมว่า **“นี่คือซูชิที่ดีที่สุดในชีวิต”** (ภัทรพล เหลือบุญชู, 2559: 49) อะไรคือความพิเศษที่ร้านดังกล่าวทำให้คนทั่วโลกรู้จัก ด้วยผลการรับรองรางวัลมิชลิน 3 ดาว ถึง 9 ปีซ้อน โดยประเมินจากนักชิมทั่วโลก ซึ่งความสำเร็จเป็นส่วนหนึ่ง และผู้เขียนก็ให้นิยามไปสู่แนวทางความสำเร็จที่ว่า **“...เคล็ดลับในการคว้ารางวัลทรงเกียรติมาจากบุคคลที่หลงรักในงานที่ทำ และมุ่งมั่นพัฒนาความเป็นมืออาชีพอย่างไม่หยุดยั้งอย่างคุณปู่ Ono Jiro นั่นเองครับ ท่านเป็นปรมาจารย์แห่งวงการซูชิที่ได้รับการยอมรับเป็นต้นแบบของเชฟทำซูชิทั่วโลก...”** (ภัทรพล เหลือบุญชู, 2559: 49) ซึ่งผู้เขียนที่มีความรู้ภาษาญี่ปุ่นได้ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของคุณปู่ที่ทั้งชีวิตทำซูชิขายนับตั้งแต่เปิดร้านในวัย 41 ปี จนกระทั่งวัยกว่า 90 ปี ทำในสิ่งที่รัก พัฒนาในสิ่งที่รักด้วยความมุ่งมั่น ดังคำบอกเล่าที่คุณปู่กล่าวไว้ในแต่ละช่วงเวลา **“...ผมจะไม่บอกให้คุณตามหางานที่รัก ผมจะไม่บอกให้คุณออกเดินทางค้นหาตัวเอง เพื่อเจองานในฝัน มันไม่ใช่แบบนั้นเลย ผมจะบอกคุณว่า ถ้าเราเลือกงานด้วยตัวเองไปแล้ว เราต้องรักในงานนั้นๆ เจกเช่นเดียวกับการแต่งงาน ที่คุณต้องมอบความรักให้กับผู้หญิงสักคน...”** หรือคำบอกเล่าต่อความสำเร็จ

ของซูชิที่ว่า “...ของไม่ดี ไม่เลิฟให้ลูกค้าเด็ดขาด จงให้สิ่งที่ดีที่สุดกับลูกค้า เพราะนั่นคือการรักษาศักดิ์ศรีของอาชีพของเรา...” (ภัทรพล เหลือบุญชู, 2559: 49) ดังนั้น ความสำเร็จต่อความเป็นจ้าวแห่งซูชิของคุณปฏิเสธไม่ได้เกิดจากความบังเอิญ หรือเกิดจากช่วงเวลาอย่างเดียว แต่เกิดจาก “การเรียนรู้และการฝึกฝน” รวมไปถึงการคิดค้นพัฒนาอยู่ตลอดเวลา “...จงเงยหน้ามองไปบนท้องฟ้าบ่อยๆ แล้วเฝ้าถามว่าจะมีวิธีไหนอีกที่ดีกว่าขณะนี้ขบคิดมันซ้ำๆว่าจะทำยังไงให้ดีกว่าเดิม?...” (ภัทรพล เหลือบุญชู, 2559: 50) ซึ่งแนวคิดที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นในความรักที่จะทำและทำในสิ่งที่รัก ย่อมเป็นหัวใจของความสำเร็จต่องาน และการพัฒนางาน แม้งานนั้นอาจดูไม่ได้สูงศักดิ์ แต่ศักดิ์ของงานอยู่ตรงที่คุณค่าของงานนั้น ซึ่งหากเทียบกับความสำเร็จของคนอีกมากมาย ส่วนใหญ่เกิดจากความรักและพัฒนามุ่งมั่นทุ่มเทให้จนเป็นความสำเร็จ ดังสูตรความสำเร็จในหลายๆ ข้อของ JACK MA (ค.ศ.1964/2507) ผู้ก่อตั้งและประธานบริหารกลุ่มบริษัทอาลีบาบา (Alibaba) และเศรษฐกิจที่รวยที่สุดในประเทศจีน (Shiying, Liu; Avery, Martha, 2009) ให้นิยามไว้ว่า “**ยอมแพ้เท่ากับล้มเหลว**” ซึ่งในทัศนะของหมา มองว่าการยอมแพ้ เป็นความล้มเหลวที่เลวร้ายที่สุด ถ้าคุณไม่ยอมแพ้ แต่ทำให้ดีที่สุด แม้สุดท้ายแล้วจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย แต่คุณก็ได้เรียนรู้อะไรบางอย่าง โดยปัจจัยสำคัญของการประสบความสำเร็จคือการเรียนรู้จากความผิดพลาด ซึ่งหากมองความสำเร็จของคนทั่วโลกทั้งรุ่นก่อนและปัจจุบัน ส่วนใหญ่มากจากส่วนผสมของความสำเร็จในอดีต ที่มาผสมรวมกับปัจจุบัน ประกอบด้วยความมุ่งมั่น ทุ่มเท จนกลายเป็นความสำเร็จ ผลจากความรักในสิ่งที่ทำ จนกลายเป็นมืออาชีพและรักษามาตรฐานอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน ดังนั้น สิ่งที่ยกมาต้องการบอกว่าขอเพียงรักที่จะทำในสิ่งที่เป็นความสุขอายุไม่ใช่สิ่งสำคัญ ขอเพียงมุ่งมั่นที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ



ภาพที่ 1 ภาพ Ono Jiro เจ้าของร้าน Sukiyabashi ในวันที่ให้การตอบรับอดีตประธานาธิบดี Barack Obama คราวแวะเยี่ยมประเทศญี่ปุ่น 2 คืน 3 วัน เมื่อ มิถุนายน 2014/2557 อย่างไม่เป็นทางการ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น นายชินโซ อาเบะ ได้เลิยงรับรองมือค่านามของรัฐบาลญี่ปุ่น (ภาพ: Online)

สถานการณ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ในส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จากการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ ในประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งภายใต้แผนยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งได้มีการจัดการและดูแลผู้สูงอายุโดยหน่วยงานราชการและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนเกี่ยวกับผู้สูงอายุในมิติที่หลากหลาย เช่น การจัดสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุ การจัดบ้านพร้อมเป็นสถานรองรับผู้สูงอายุในวัยเกษียณ ในที่ดินของกรมธนารักษ์ หรือการที่เทศบาลเมืองหัวหิน ผุดไอเดียเชิญผู้สูงอายุร่วมสร้างสีสันให้ชีวิต แต่งกายชุดนักเรียนย้อนวัยเข้าร่วมโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุลีลาวิทยาวาน หลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ภายใต้คำขวัญ “**แก่อายุรู้ค่า ชาวอย่างมีศักดิ์ศรี**” ทำการเปิดห้องเรียนอย่างเป็นทางการ โดยปรากฏว่ามีนักเรียนที่อายุมากที่สุด คือ 85 ปี



ภาพที่ 2 โรงเรียนวัยหวาน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภาพสะท้อนการจัดการผู้สูงอายุให้มีศักดิ์ศรี และคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธ ที่จะพึงเกิดขึ้น (ภาพ: ออนไลน์)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิ ในงานของ รองศาสตราจารย์ณัฐสุรางค์ บุญจันทร์ และคณะ (2559) เรื่อง “สภาวะการณสุขภาพและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและคนในชุมชนพื้นที่ตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” โดยในงานวิจัยเป็นการพูดคุยผ่านสถานการณ์ของผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยระยะสุดท้ายในชุมชน ความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุระยะสุดท้าย โดยนัยหนึ่งเป็นการศึกษาอีกนัยหนึ่งเป็นการให้ข้อมูลต่อสถานการณ์ในองค์กรรวม หรืองานของ กฤติเดช มิ่งไม้ (2561, 50-65) ความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ในอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลจากการศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับสภาวะ ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ความเพียงพอของรายได้ สัมพันธภาพในครอบครัว แรงสนับสนุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และนำไปใช้ในการวางแผนป้องกันและควบคุมการเกิดภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ เพื่อช่วยลดการเกิดภาวะซึมเศร้า

ในชุมชน

ในงานของ ปิยากร หวังมหาพร (2561, 1-10) เรื่อง “ปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน” โดยในงานได้เลือกจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นหนึ่งใน 5 จังหวัดของการวิจัยที่พบว่า “อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน” ที่แสวงหาลักษณะผู้ทำงานที่เน้นการเสียสละ ทำงานจนเป็นที่ยอมรับ เป็นต้น หรือในงานของ บุญนำ กลิ่นนิรันดร์, วชิร จินดาวรรณวงศ์ (2559) ผลของโปรแกรมการวางแผนจำหน่ายผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมอง โดยการมีส่วนร่วมของทีมสหสาขาวิชาชีพ โรงพยาบาลประจวบคีรีขันธ์ ที่ศึกษาพัฒนาเพื่อสร้างโปรแกรมการวางแผนจำหน่ายผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมอง และศึกษาผลของโปรแกรมการวางแผนจำหน่ายผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมองโดยการมีส่วนร่วมของทีมสหสาขาวิชาชีพ ต่อระดับความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ อัตราการเกิดภาวะแทรกซ้อนของผู้สูงอายุ ความพึงพอใจของญาติ/ผู้ดูแล และทีมสหสาขาวิชาชีพ ในการศึกษาแม้จะเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่ม แต่นัยหนึ่งก็เจาะไปที่ผู้สูงอายุเพื่อแสวงหาความรู้และนำไปสู่การป้องกันในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในความหมายคือเพื่อได้ชุดและเครื่องมือในการปฏิบัติงานสำหรับผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 1 ข้อมูลสถิติผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ปี	2556	2557	2558	2559
1.1 จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในจังหวัด	225,070	235,107	241,921	248,179
1.2 จำนวนประชากรทั้งจังหวัด	520,271	525,107	534,719	539,534
1.3 จำนวนประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป	67,958	71,451	74,051	76,728
1.4 ผู้สูงอายุที่ยังต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตนเอง/ครอบครัว	25,752	23,712	26,607	30,353
1.5 จำนวนผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ไม่มีคนดูแล ไม่มีรายได้ และสมควรได้รับความช่วยเหลือ	269	148	514	-

ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จากตารางที่ 1 จะสะท้อนให้เห็นสถานการณ์ของผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นัยหนึ่งยังต้องมีการเข้าบริหารจัดการ อีกนัยหนึ่งเป็นการสะท้อนคิดเพื่อสื่อให้เห็นว่าอย่างไรเสียความเป็นผู้สูงอายุ ยังจะต้องบริหารจัดการและส่งเสริมให้เกิดกลไกเพื่อการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด อันจะเป็นแนวทางร่วมและแนวทางหลักในการบริหารจัดการองค์รวมด้วยเช่นกัน



ภาพที่ 3 สำนักสถิติจังหวัดสมุทรปราการกับแนวทางในการจัดการและบริหารผู้สูงอายุ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
(ที่มา: สำนักงานสถิติจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, 28 สิงหาคม 2561)

จากภาพที่ 3 มีการวางแผนทางเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในองค์กรเกี่ยวกับสถานภาพของ ผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งพยายามเข้าไปจัดการสร้างระบบให้ผู้สูงอายุเข้าถึง การให้บริการในนามภาครัฐ รวมไปถึงการจัดสวัสดิการให้ได้มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมควรกับ ผู้สูงอายุ รวมทั้งสร้างกลไกร่วมในการเข้าไปพัฒนาระบบสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน และ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมในองค์กรรวมของผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน ดังนั้น หาก พิจารณาในองค์กรรวมทั้งในส่วนตาราง และแผนภาพที่ปรากฏเกี่ยวกับผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบ- คีรีขันธ์กำลังได้รับการบริหารจัดการโดยภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะขยายและเติบโต เป็นกลไกร่วมในการส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ต่อไปได้

ความเป็นต้นแบบของผู้สูงอายุตามแนวพุทธ

เมื่อย้อนกลับมาที่กรณีศึกษาคือหลวงพ่อวัดบางเบิด ในฐานะผู้สูงอายุ รวมทั้งเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนา ในการเขียนบทความนี้ ประสงค์ถอดรหัสความเป็นบุคคลเชิงปัจเจก เพื่อสะท้อน ความเป็นต้นแบบที่อยู่ในตัวบุคคล รวมทั้งจะยกให้เป็นกรณีศึกษาในการสร้างบทบาทในการดูแล และส่งเสริมผู้สูงอายุด้านสุขภาวะทางกายและจิตด้วยเช่นกัน จากการที่ได้ไปสัมภาษณ์หลวงพ่อ วัดบางเบิด ด้วยตัวเอง เมื่อวันที่ 20 และ 23 สิงหาคม 2561 และเมื่อ 29-31 ตุลาคม 2561 โดย ได้ลงสำรวจพื้นที่ ทั้งระยะที่ใช้ในการเดินทางและค่าใช้จ่าย รวมไปถึงที่ตั้งของวัด ทำให้ได้ข้อสรุป

เกี่ยวกับหลวงพ่อบางเบ็ดในฐานะผู้สูงอายุ ว่ามีความมุ่งมั่น อดทน และเป็นแบบอย่าง ซึ่งจะได้นำมาเป็นกรณีศึกษาเทียบเคียงให้เห็นว่า จิตที่มั่นคง ฝึกความอดทน และการรักษาสุขภาวะที่ดี เป็นรูปแบบหนึ่งที่พึงทำในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นกรณีศึกษาได้ดังนี้



ภาพที่ 4 คณะผู้เขียนกับการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบางเบ็ด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภายใต้แนวทางเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตเพื่อเป้าสู่เป้าหมาย (ภาพ: คณะนักวิจัย, 24 สิงหาคม 2561)

1. เจตนาในการทำตนให้เป็นต้นแบบ หมายถึง ปณิธาน หรืออุดมคติ ในการทำตนให้เป็นต้นแบบ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ยถาวาที ตถากาโร - พุทอย่างไร ทำอย่างนั้น” หรือในความหมายอาจอธิบายได้ว่าภาพหนึ่งภาพ มีค่ามากกว่าคำสอน หลวงพ่อบางเบ็ด ได้กระทำให้ตนให้เป็นแบบอย่าง ทำให้เห็นว่าเป็นคนทำจริง มุ่งมั่นทุ่มเทจริง ดังนั้น การที่หลวงพ่อบางเบ็ดศึกษาหาความรู้ จึงมีความหมายเป็นการเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง บนฐานคิดที่ว่า “ไม่มีใครแก่เกินเรียน” ทั้งจะยังให้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลาน หรือภาพจำแก่ลูกหลาน เพราะการที่คนหนึ่งคนจะมีอายุยืนนานได้เกินกว่า 70-80 ปี นับเป็นเรื่องยากอยู่แล้ว การศึกษาในวัยสูงอายุ ยิ่งเป็นเรื่องยากยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้จะต้องถูกตั้งคำถามว่า หลวงพ่อเรียนไปทำไม เรียนไปเพื่ออะไร เพราะคนส่วนใหญ่จะเห็นว่าการเรียนเป็นเงื่อนไขสำคัญก็จริง แต่วัยหลวงพ่อบางเบ็ด ไม่น่าจะเป็นวัยเรียนแล้ว หรือเรียนแล้วจะมีประโยชน์อันใด ในความเข้าใจของคนทั่วไป จึงทำให้เห็นว่าเป็นจริง ๆ แล้ว การเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นเป้าหมายของชีวิตตามแนวพุทธ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ ซึ่งกลายมิตร์เพื่อนร่วมเรียนของท่านส่วนใหญ่ก็สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกอย่างนั้นด้วย ดังปรากฏที่ว่า

“....ผมเดาว่า ท่านต้องการศึกษาและนำความรู้ ประสบการณ์ มาใช้ และเล่าต่อให้ลูกหลานฟังว่า ไปเรียนแล้วได้อะไร? ถึงแก่ ก็ยังเรียนเพื่อเป็นต้นแบบ ให้ลูกหลานได้เห็นเป็นภาพเชิงประจักษ์ ทั้งเป็นการยืนยันด้วยการกระทำแทนคำพูดว่า คนแก่ๆ จะ

เรียนได้อย่างไร คำว่า เรียนจบ ดร. อาจไม่ใช่สิ่งสูงสุดของชีวิต แต่การที่ผู้สูงอายุเรียนจนกระทั่งสำเร็จถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งของชีวิตที่ทำได้มากคนนัก และที่สำคัญอยู่บ้านนอก นอกจากนี้บุคลิกภาพของท่านยังเป็นที่เกรงขามของประชาชนในพื้นที่ ทั้งยังเคารพท่านมาก...”

(สัมภาษณ์ A, 24 สิงหาคม 2561)

“...การเดินทางที่แสนทรหด (ระยะทาง) ความอดทนเป็นเลิศ ไม่พูดให้คนได้รับความลำบากใจ มีวิธีการที่จะเข้าหาครูบาอาจารย์โดยมีการวางแผนมาเป็นอย่างดี อะไรที่ต้องทำอะไรที่ผ่านเลยได้ ไม่ปล่อยให้เสียสถานการณ์นั้นๆ เช่น ความรับผิดชอบต่อชั่วโมงเรียน ค่าเทอม ใครเห็นรอยยิ้มของหลวงพ่อกำนันแล้ว ทุกท่านบอกได้ว่าเป็นแหละยิ้มสยามของจริง...”

(สัมภาษณ์ B, 25 สิงหาคม 2561)



ภาพที่ 5 หลวงพ่อวัดบางเปิด กับบทบาทของผู้สูงอายุในวัยกว่า 70 ปี กับการเรียนหนังสือ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ลูกหลาน ภายใต้แนวคิดไม่มีใครแก่เกินเรียน หรือร้อยหมื่นคำ ไม่เท่าหนึ่งทำให้งู (ภาพ: พระมหาสุชนันท์ สุนนโท, ดร.)

“...หลวงพ่อบรรยง ท่านมีบุคลิกที่เรียบง่ายคล้อยตามแบบฉบับของกำนันโบราณ เวลาท่านพูดมักมีวาทีลึบที่กินใจ มีความใฝ่รู้ อดทน และมีความพยายามในการที่จะจรรโลงพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยการสอนเด็ก ๆ ให้ยึดมั่นในหลักของศาสนา เป็นต้นแบบของความมุ่งมั่นและอดทน ส่วนในเรื่องการศึกษาท่านมีความมุ่งมั่น บากบั่น อดทน ทั้งในการเดินทางมาไกลมาก จากบางสะพานน้อยมาอยุธยา และต้องตั้งใจในการศึกษาในระดับปริญญาเอก ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เลยสำหรับผู้สูงอายุแบบนี้ แค่การเดินทางอย่างเดียวก็ลำบากมากแล้ว...”

(สัมภาษณ์ D, 25 กันยายน 2561)

ดังนั้น ภาพรวมสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการสร้างภาพตัวอย่างด้วยการเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการเรียนการสอน เจตนารมณ์ของการเป็นต้นแบบ จึงเกิดขึ้นและลงมือทำให้อย่างที่ปรากฏ

2. พลังทางใจกับความมุ่งมั่น หมายถึง การที่คนหนึ่งคน มีกำลังใจอันแรงกล้า จะกระทำหรือปฏิบัติสิ่งใดอย่างต่อเนื่อง อาจใช้คำว่า ศรัทธาในสิ่งที่เชื่อว่าเมื่อดำเนินการหรือทำแล้วจะทำให้เกิดผลดีในสิ่งที่ตัวเองต้องการและปรารถนา การที่พระพุทธเจ้ามุ่งมั่นเป็นเวลา 6 ปี เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดตามแนวพระพุทธศาสนา การที่พระนางมหาปชาบดีโคตมี เพียรมุ่งเพื่อบวชเป็นพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนา การที่พระปุลณณะ เพียรเพื่อไปเผยแผ่ในเมืองที่คนดูร้าย หรือการที่พระราธะ เพียรเพื่อขอบวช และเมื่อบวชแล้วได้มุ่งมั่น จนกระทั่งไปสู่การศึกษาสูงสุด หรือบรรลุธรรม นับว่าเป็นความมุ่งมั่น การที่หลวงพ่อบางเบิด เป็นพระหลวงตารูปหนึ่ง แต่ได้ตั้งปณิธานผ่านความเพียรพยายามจากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็นปี จากปีเป็นหลายปี แม้จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ก็สร้างเป็นคุณูปการที่น่าจดจำ หรือต้นแบบของสังคมได้ ในการเพียรพยายามศึกษา เป็นผู้สูงอายุที่ให้ความสำคัญกับการเรียน เป็นการศึกษาตลอดชีวิต การที่หลวงพ่อบางเบิดเริ่มเรียนในวัยเกษียณ คือกว่า 60 ปี โดยเริ่มเรียนในหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บ.ส.) ที่ต้องใช้เวลาเรียนในหลักสูตร 1 ปี จากนั้นศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีในหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ต้องใช้เวลาศึกษาตลอดหลักสูตรเป็นเวลา 3 ปีครึ่ง โดยประมาณ และเรียนปริญญาโท ในสาขาเดียวกันที่ต้องใช้เวลาเรียนอย่างน้อย 3 ปี จนกระทั่งปัจจุบันเรียนในระดับปริญญาเอก และผ่านไปเกือบ 2 ปี โดยสิ่งที่เนื่องกับการศึกษา คือ มีค่าใช้จ่าย มีการเดินทางระยะไกล ทั้งการนั่งรถไฟ รถทัวร์ และเดินทางคนเดียวตลอด ถามว่าแปลกไหม คงไม่แปลก แต่กรณีผู้สูงอายุเกินกว่า 70 ปี คงเป็นเรื่องยุ่งยากพอสมควร และที่สำคัญเป็นเรื่องของความมุ่งมั่น ทุ่มเท เพราะผู้เขียนเคยเดินทางเท้า และรถโบก เพื่อไปและกลับยังวัดบางเบิด ยังสามารถซึมซับและสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์ความยากลำบาก และที่สำคัญต้อง “มุ่งมั่นทุ่มเท” จึงจะผ่านพ้นและก้าวข้ามความยากลำบากดังกล่าวได้ดังที่มีผู้ให้ข้อมูลเชิงทัศนะที่ว่า

“...หลวงพ่อบางเบิด ท่านเคยเป็นอดีตกำนันแหบทอง ชาวบ้านจึงศรัทธาเคารพ เลื่อมใสท่าน เปรียบดังเสมือนพ่อหลวง ที่ชาวบ้านเรียกกัน ท่านเดินทางมาเรียนกว่า 500 กม. ซึ่งทุกครั้งที่มา ท่านจะเก็บข้อมูลทุกครั้งไป และมักเดินทางไปแต่ละที่ไม่ซ้ำกัน ท่านไปมาเกือบทุกวัดในอยุธยาแล้ว โดยร่วมเดินทางไปกับเพื่อนนิสิต... บุคลิกภาพที่ขยัน เมื่อได้รับมอบหมายงานก็ทำงานส่งด้วยตนเอง ตามความรู้ความสามารถอันสะท้อนถึงความมุ่งมั่นทุ่มเทในงานนั้นด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีนิสัยรักการอ่านสะสมความรู้ข้อมูลอยู่ตลอดเวลา...ถ้าไม่ติดกิจทางวัด หรือป่วย ท่านจะมาเรียน...

แม้จะเดินทางไปกลับ 1,000 กม. และเรียนแค่ 2 คาบ ท่านก็จะมา หรือแค่มาเรียน 1 วัน ท่านก็จะมา เวลาเรียกเก็บเงินการกุศล ท่านก็ทำหนักนะครับ สรุปรูป แก่ หรือหนุ่ม ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่โอกาส ว่าใครเลือกที่จะรับการศึกษา” เงินก็สำคัญ ความมานะ ก็ต้องมาก ความอดทนต้องมี เงินต้องถึง ทุกสิ่งนี่คือโอกาสครับ พร้อมแรงผลักดัน...”

(สัมภาษณ์ A, 24 สิงหาคม 2561)

“...หลวงพ่อกำนันบวรยงค์ สมัยเรียนปริญญาโทใช้เวลานานกว่าผู้อื่น 3 ปี ส่งงานไม่ทัน เพราะพบกับอุบัติเหตุรถคว่ำ รักษาตัวหลายเดือน ในช่วงรอกว่าอาการสาหัส คอหมุน ต้องใส่ปลอกคอเพื่อก่อนนอนอยู่หลายเดือน ใครก็ว่าหลวงพ่อบางเบิดถอดใจเลิกเรียนแล้ว ธรรมดาแล้วสมัยเรียนต้องจบการศึกษาในปี 2559 แต่ต้องมาจบพร้อมกันกับผมในปี 2560 เท่ากับใช้เวลานานกว่า 9 ปี จนกระทั่งปัจจุบัน นับว่าเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น และความอดทนเป็นเลิศ ทั้งร่างกายและใจ...”

(สัมภาษณ์ A, 19 ธันวาคม 2561)



ภาพที่ 6 หลวงพ่อวัดบางเบิด ในฐานะผู้สูงอายุกับการเรียนรู้เทคโนโลยี และสถานีรถไฟหัวลำโพง อำเภอบางสะพานน้อย จุดเริ่มต้นของการเดินทางไปและกลับ เพื่อการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา (ภาพ: พระมหาสุมนต์ สุนนโท, 12 ธันวาคม 2561)

3. การทำตนไม่ให้เป็นภาระหรือส่วนเกิน คุณลักษณะอย่างหนึ่งที่เป็นบุคลิกภาพของหลวงพ่อบ้างเบิด หากมองว่าการอยู่วัด หรือการอยู่เฉยๆ คงเป็นความสุขสุดท้ายของชีวิต ด้วยความที่รู้จักท่านเป็นการส่วนตัว จะพบว่าท่านเองเป็นคนขี้เกรงใจคน และในความเกรงใจ จึงแสดงออกด้วยการเลือกรับการช่วยเหลือในบางกรณี อีกนัยหนึ่งก็เป็นการสะท้อนว่าเท่ากับกำลังส่งเสริมให้เป็นแบบอย่างของ “ผู้สูงอายุ” ที่ต้องมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในตนเอง มีสิทธิที่จะเลือกรับ หรือไม่รับ ย่อมเป็นสิทธิอันพึงกระทำได้ เพื่อสะท้อนให้เห็น “ศักดิ์ศรี” ของผู้สูงอายุนับเป็นเกียรติที่จะต้องกล่าวถึง นับเป็นคุณูปการที่ควรค่าแก่การจดจำอันปรากฏอยู่ในวิถีการ

ดำเนินชีวิตของหลวงพ่อบางเปิดด้วยเช่นกัน

4. **ปฏิบัติธรรมเพื่อธรรมด้วยวิธีการ “ทำ” ให้ดูเชิงประจักษ์** หมายถึง คนทั่วไปปฏิบัติธรรม อาจเป็นเพียงปฏิบัติภาวนาวิธี ในวัดหรือในศาสนสถาน แต่เมื่อพิจารณาร่วมกับหลวงพ่อบางเปิด จะเห็นว่าการปฏิบัติธรรมของท่านเป็นการผสมผสานกับการปฏิบัติวิธีในการดำเนินชีวิต เป็นการเจริญ “อิทธิบาท 4” ขั้นสูง หมายถึง การใช้ความพยายามเป็นเครื่องมือหรือกลไกของการปฏิบัติ ด้วยการลงมือ เป็นการปฏิบัติด้วยชีวิตและการเรียนรู้ เป็นการเจริญอิทธิบาทขั้นสูงที่ต้องอาศัยความปรารถนาขั้นสูง จัดเป็นขั้นฉันทะ เป็นเครื่องกำหนด หรือกำหนดพฤติกรรมในองค์รวมที่เริ่มตั้งแต่ (ฉันทะ) คือความปรารถนาที่จะศึกษาหาความรู้ให้เป็นแบบเป็นอย่าง จากนั้นก็มีความพยายาม (วิริยะ) อุตสาหะในการศึกษา เพียรในการเดินทาง ในการแสวงหาถอยนถ ใน การนั่งรถไฟ นั่งรถประจำทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง ที่ต้องสอดคล้องกับเวลา การรอคอย และการเดินทางไกล (จิตตะ) ที่แสดงถึงความมุ่งมั่น (วิมังสา) ว่าการเรียนรู้จะเป็นผลทำให้เกิดผลดีในเรื่องภาพจำสร้างแรงจูงใจแก่คนอื่น ๆ อีกจำนวนมาก การปฏิบัติดังกล่าวเป็นการปฏิบัติธรรมที่มากกว่านั่งภาวนาทำให้เป็นภาพเชิงประจักษ์ สร้างภาพจำ และใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาตัวเองด้วยการศึกษาในวัยกว่า 70 ปี เป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การจดจำ อย่างน้อยเป็นภาพจำและแบบอย่างให้กับลูกหลาน ว่าหลวงพ่อบาง หลวงปู่ เจ้าอาวาส หลวงพ่อกำนัน ที่เป็นคำเรียก จะเข้าทำนองแก่อายมีค่า ชราอย่างมีความสุข นับเป็นความทรงจำร่วมที่เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์ภาพลักษณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุได้



ภาพที่ 7 หลวงพ่อบางเปิด ในฐานะผู้สูงอายุกับบทบาทการเป็นนิสิตขณะทำวิจัย ลงพื้นที่วิจัยเก็บข้อมูลสะท้อนถึงผู้สูงอายุกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
(ที่มา: พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร., 14 ธันวาคม 2561)

5. **สถิติความมุ่งมั่นในสิ่งที่ทำต่อหลวงพ่อบางเปิด** บทความนี้เขียนด้วยเจตนารมณ์เพื่อสถิติและสืบปณิธานความเป็นผู้สูงอายุต้นแบบที่มีบุคลิกภาพในแบบไม่ใช่ผู้สูงอายุติดบ้าน ติด

วัด หรือติดเตียง แต่เป็นผู้สูงอายุในแบบติดสังคม หมายถึงสังคมทางการศึกษา และพยายามใช้การศึกษาเป็นฐานเพื่อแสดงออกซึ่งความงดงามอันเป็นแบบอย่างที่น่าจดจำ รวมไปถึงเป็นการกล่าวถึงว่าผู้สูงอายุจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นผู้พ้น ที่มุ่งมั่นสร้างงานจนกระทั่งประสบความสำเร็จในการเป็นผู้ผลิต KFC ที่เป็นอาหารของชาวโลก ยายวัย 120 ชาวเยอรมนี ที่แม่หยุดเรียนไป 80 ปี นับแต่สงครามโลก ก็กลับมาเรียนหนังสือจนกระทั่งจบการศึกษาในประเทศไทย หลวงพ่อวัย 90 ปี และยายวัย 80 ปี กับการเรียนหนังสือ ที่ปรากฏหน้าหนังสือพิมพ์ นัยหนึ่งบุคคลเหล่านี้คือภาพอันน่าจดจำ เป็นแบบอย่าง ที่ต้องใช้ทั้งแรงใจ แรงกาย และความศรัทธาต่อศักยภาพของตนเอง ในวัยเกษียณ หรือในวาระสุดท้ายของชีวิตก็ไม่ปาน การเขียนนี้ต้องการสะท้อนและสื่อให้เห็นว่าความมุ่งมั่นมีความหมายอย่างไรในทางพระพุทธศาสนา และการที่คนหนึ่งๆ มีความมุ่งมั่น นับเป็นบุคลากรพื้นฐาน แบบอย่างและต้นแบบที่ควรค่าแก่การจดจำเป็นสำคัญ หลวงพ่อบางเบิด กำลังพัฒนาตัวเอง และสร้างตัวด้วยมุ่งมั่นอดทน เพื่อไปเป็นต้นแบบต้นอย่างในด้านการศึกษาที่เรียกว่าไม่มีใครแก่เกินเรียน รวมทั้งเป็นพระภิกษุต้นแบบในเรื่องการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสนา และเป็นต้นแบบอย่างชาวพุทธ คือเป็นชาวพุทธและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการคิด ในการก้าวเดินและใช้ชีวิตอย่างเหมาะสม กระทั่งขับเคลื่อนพัฒนาตนไปสู่เป้าหมายเป็นสำคัญด้วย ดังนั้น บุคลิกภาพ ความมุ่งมั่น การสร้างศรัทธาสู่การปฏิบัติตนให้ไปสู่เป้าหมาย นับเป็นความสำคัญอย่างยิ่งยวด ที่คนคนหนึ่งจะกระทำ หรือบำเพ็ญได้ เพื่อให้เห็นถึงความเสียสละ ความมุ่งมั่นในแรงใจ แรงศรัทธาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรืออย่างใดอย่างหนึ่งจนกระทั่งปรากฏผลออกมา

สรุปความเป็นต้นแบบวิถีพุทธ

ความเป็นต้นแบบของผู้สูงอายุ อาจมีหลายแนวทาง หลายคนอาจเป็นปราชญ์ ที่มีความรู้เฉพาะเรื่องในเรื่องนั้นๆ จนเป็นต้นแบบต้นอย่างกับประสบการณ์ที่ยาวนานผ่านมา รวมไปถึงหลายคนอาจมีแนวทางในด้านการดูแลเรื่องสุขภาวะ จนกลายเป็นผู้สูงอายุที่สุขภาพกายดี สุขภาพจิตแจ่มใส แต่กรณีหลวงพ่อบางเบิดจัดได้ว่า เป็นต้นแบบในความเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา ที่นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาปฏิบัติให้เกิดขึ้นในตนเอง เป็นความมุ่งมั่น ตั้งใจ รวมทั้งกระทำตนให้เป็นแบบอย่าง ดังที่ ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต ได้เขียนเป็นกลอนสะท้อนบุคลิกภาพของหลวงพ่อบางเบิดไว้ว่า **“พ่อกำนัน หุ่นบางเบิด ประเสริฐนัก เคยได้ทัก ถามไถ่ ใยศึกษา ท่านบอกเรียน ‘เป็นตัวอย่าง’ ทศนาให้โลกา เห็นผู้เฒ่า เขายังเรียน”** (สัมภาษณ์ B, 25 สิงหาคม 2561) ภาพจำอันเป็นแบบอย่าง เกิดจากฐานของจิตที่เป็นกุศล อันจะเป็นต้นแบบและต้นอย่างในความพร้อม เมื่อสอบถามท่าน ท่านจะพูดหลายๆ ครั้งว่า อยากเป็นแบบอย่าง อยากพัฒนาคน อยากพัฒนาศาสนาทายาท ความปรารถนาดีของท่าน ย่อมเป็นฐานในการพัฒนาสังคม ชุมชน

และองค์กรศาสนาในองค์กรรวมได้ ทั้งเป็นผู้สูงอายุตามแนวพุทธ ที่จะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ มีทักษะการใช้ชีวิต รวมไปถึงมีความโดดเด่นในเรื่องการบริหารชีวิตด้วยพุทธธรรม และดำเนินชีวิตจนเป็นแบบอย่างที่ควรค่าแก่การจดจำ จนนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ด้วยเช่นกัน

ผู้สูงอายุต้องเข้าใจชีวิต มีมุมคิดที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ภาพที่ต้องการสร้างจึงเป็นภาพที่เป็นกุศล เป็นแบบอย่างที่ดี และความเป็นผู้ที่พร้อมด้วยกัลยาณธรรม ที่ทำให้เข้าใจสิ่งที่กระทำ และส่งผลเป็นความอดทน มุ่งมั่นเพื่อจะทำภาพจำของชุมชน สังคม นับว่า จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ภาพหนึ่งภาพมีความหมายเป็นการส่งเสริมให้เกิดภาพจำและภาพลักษณ์ต่อความเชื่อและสิ่งเชื่อที่จะเกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ดังนั้น ความปรารถนาของหลวงพ่อบ้างเปิด ย่อมจะเป็นแบบอย่างผู้สูงอายุ ในการจัดการและวางตัวเองให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อีกแบบหนึ่ง ความเป็นผู้สูงอายุในหลวงพ่อบ้างเปิด ที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ใช้หลักคิดความอดทนตามมาเป็นฐานในการประพฤติ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันหัตถ์ ต่อสุขภาวะตามแนวพุทธ ขบเคลื่อนหลักคำสอนด้วยการลงมือทำให้ดู เท่ากับเป็นการสืบทอด รักษาคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยการลงมือทำ นำให้ดู สอนด้วยการไม่สอน แต่ทำให้ดูเป็นตัวอย่างที่ปรากฏในหลวงพ่อบ้างเปิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้วยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

ในการเดินทางไปวัดบางเปิด เมื่อวันที่ 20 และ 23 สิงหาคม 2561 และไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพแม่ ดร.สุวัฒน์ รักขันโท ที่ จังหวัดชุมพร และล่าสุด วันที่ 29-31 ตุลาคม 2561 โดยในแต่ละครั้งนับเป็นความทรงจำจาก “น้ำใจ-โมตรี” เมื่อลงจากรถ แม่ค้าหน้าถนนได้ถวายนมหนึ่งกล่อง ประหนึ่งยืนยันว่าหนทางยังอีกไกล 18 กิโลเมตร ดินน้ำดื่มหรือเครื่องดื่มไว้ก็ดี เดินไปได้เล็กน้อยหนุ่มใหญ่เจ้าของรถแมคโครตักดินรับส่งต่อไปถึงห้วยสัก เมื่อถามวิธีการเดินทางต่อไป หนุ่มน้อยเจ้าของร้านก๋วยเตี๋ยวก็อาสาพร้อมนำพามอเตอร์ไซด์คู่ชีพไปยังปลายทาง วังได้สัก 7-8 กิโลเมตร จากห้วยสัก ก็มีรถยนต์วิ่งตามมาพร้อมบีบแตรเป็นสัญญาณ ว่าเปลี่ยนมาขึ้นรถนี้ จะไปวัดบางเปิด นำอาหารไปถวายหลวงพ่อบ้างเปิด จึงถึงวัดปลายทางในที่สุด ถึงวัดในที่สุด ตอนกลับ ก็ใช้รถโบก พร้อมกับน้ำใจของหนุ่มน้อยมอเตอร์ไซด์ที่กำลังจะไปหาเพื่อน ในระยะกิโลเมตรที่ 5 จากวัด จากนั้นก็เจอมอเตอร์ไซด์อีกท่านหนึ่งที่วิ่งเพื่อไปในทอดที่ 2 ระยะทางที่ 5-9 กิโลเมตร โดยประมาณ จากนั้นจึงมีรถใหญ่จอดถามโดยไม่ได้โบก ว่าไปไหน บอกปลายทางไปว่าจะไปเพชรเกษมสองหนุ่มใหญ่เจ้าของรถบรรทุกจึงเรียกขึ้นรถพร้อมจอดจอดเพื่อไปยังถนนเพชรเกษมและไปต่อยังชุมพร เป็นสิ้นสุดการเดินทางไกล เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการเขียนบทความ การศึกษาผู้สูงอายุต้นแบบ รวมทั้งศึกษาแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนศักยภาพชีวิตความสามารถของผู้สูงอายุโดย

บูรณาการหลักพุทธธรรม” โดยมี ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย โดยได้รับทุนมุ่งเป้าประจำปีงบประมาณ 2560 ของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ และที่สำคัญผู้สูงอายุต้นเรื่อง หลวงพ่อวัดบางเบิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลสำคัญต่อการเล่าเรื่องผู้สูงอายุตามแนวพุทธดังปรากฏ

บรรณานุกรม

- กฤติเดช มิ่งไม้. (2561). ความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ในอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารการพยาบาลและการศึกษา*. 11(1): (มกราคม - มีนาคม): 50-65.
- ณัฐสุรางค์ บุญจันทร์, สมจินต์ เพชรพันธุ์ศรี, สมชาย วิริภิมย์กุล, กวินรัตน์ สุทธิสุนนท์ และอดุลย์ พึ่งโต. (2559). การศึกษาสภาวะการณสุขภาพและการมีส่วนร่วมในชุมชนของผู้สูงอายุและประชากรก่อนวัยสูงอายุ ที่มีต่อการจัดสร้างศูนย์เรียนรู้และพัฒนาสภาวะผู้สูงอายุแบบครบวงจรและบริหารผู้ป่วยระยะท้าย มหาวิทยาลัยมหิดล. *รายงานการวิจัย*. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญนำ กลิ่นนิรันดร์ และวัชร จินดาวัฒนวงศ์. (2559). ผลของโปรแกรมการวางแผนจำหน่ายผู้สูงอายุโรคหลอดเลือดสมอง โดยการมีส่วนร่วมของทีมสหสาขาวิชาชีพ โรงพยาบาลประจวบคีรีขันธ์. *วารสารสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยฯ สาขาภาคเหนือ*. 22(1): 63-75.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2561). ปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน. *วารสารวิชาการศรีปทุม* ชลบุรี. 14(3): 1-10.
- ภัทรพล เหลือบุญชู. (2559). *วิ่งตามฝันยังไวกี่ชนะ: 8 วิธี วิ่งคว่ำฝันสไตร์คนญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: You2morrow.

สัมภาษณ์

- พระครูพิศิษฐ์ประจักษ์. วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 ตุลาคม 2561.
- พระมหาอำนาจ อจฺญริยเมธี. วัดคูบางหลวงอนุกิจวิฑูร จ.ปทุมธานี, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 ตุลาคม 2561.
- พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท, ดร. วัดสุคันธาราม จ.พระนครศรีอยุธยา, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 ตุลาคม 2561.
- พระเอกลักษณ์ อชิโต. วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 ตุลาคม 2561.
- พระสมุห์บรรยงค์ ปุณฺณโณ. วัดบางเบิด จ.ประจวบคีรีขันธ์, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 ตุลาคม 2561.
- ผศ.ดร.พิเชฐ ทั้งโต. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์ เมื่อ 29 ตุลาคม 2561.

บทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุตามหลักอิทธิบาท 4

Role of Caregivers for Elderly Following Iddhipada IV

พวงชนนถ จริยะจินดา¹

Poungchomnad Jariyajinda

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความทางวิชาการนี้ เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ เนื่องจากอีกไม่นานประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ โดยอัตราประชากรผู้สูงอายุจะสูงขึ้นถึงประมาณร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และผู้สูงอายุเหล่านี้มีแนวโน้มต้องการการดูแลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการดูแลผู้สูงอายุนั้น ผู้ดูแลต้องใช้ทั้งความรัก ความเอาใจใส่ ความหวังดี ความเต็มใจ ความรู้ และทักษะด้านการดูแล อันเป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของผู้ดูแล โดยมีเป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ซึ่งการที่จะให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้ ผู้ดูแลควรน้อมนำองค์ธรรมเรื่องอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ โดยมีหลักการง่ายๆ คือ “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน”

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ผู้ดูแลผู้สูงอายุ, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The purpose of this article is to present the principle of Iddhipada IV, which the virtue is leading to the achievement of the intended goal of caring for the elderly because of no longer Thailand will enter to the aging society completely. The ratio of elderly population will increase to about 20 percent of the total population, and trend of all these elderly will require care. In the care of the elderly, caregivers need to share love, attention, good hope, willingness, knowledge and caregiving

¹ นิสิตพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา รุ่นที่ 4 ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

skills as roles and duties of caregivers. The goal is to achieve the quality of life of the elderly. Caregivers should be encouraged the principle of Iddhipada IV, that lead to achievement of the intended result in order to apply in the care of the elderly which is the simple principle called “the love, diligence, enthusiast, investigate”

Keywords: Elderly, Caregiver for Elderly, Iddhipada IV

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) คือมีอัตราประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 และคาดว่าโครงสร้างประชากรไทยจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged society) เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ในปี พ.ศ.2564 โดยอัตราประชากรผู้สูงอายุจะสูงขึ้นถึงประมาณร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (2559) พบว่า ผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ข้ออักเสบ ข้อเสื่อม และไตวายมากขึ้น ภาวะแทรกซ้อนของโรคดังกล่าว ส่งผลต่อความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้น้อยลง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องใช้ชีวิตในสังคมนอกบ้าน ดังนั้น ผู้สูงอายุเหล่านี้จึงมีความต้องการการดูแลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การดูแลเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมนุษยชาติ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ศีลธรรม จริยธรรม และประเพณีปฏิบัติที่มีต่อกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ทั้งโดยเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความจำเป็นและความผูกพันต่อผู้ที่ต้องดูแล การดูแลผู้สูงอายุนั้นต้องใช้ทั้งความรัก ความเอาใจใส่ ความหวังดี ความเต็มใจ ความรู้และทักษะด้านการดูแล อันเป็นบทบาทและหน้าที่สำคัญของผู้ดูแล โดยมีเป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ซึ่งแนวทางที่จะให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ ผู้ดูแลต้อง “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจใส่ฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558) ที่เรียกว่า อธิบาท 4 อันเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย โดยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยาภรณ์ ทองประดิษฐ์ และคณะ (2554) ที่สนับสนุนว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริการและได้รับคำชมจากผู้ใช้บริการคือคุณลักษณะที่สอดคล้องกับหลักอธิบาท 4 และผลการศึกษาของพระอธิการประเสริฐ กาญจโน (วงเวียน) เรื่อง การศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้อธิบาท 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตพบว่า การทำงานสำเร็จได้โดยใช้หลักอธิบาท 4 และ

เป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาบุคคลให้เป็นบุคคลที่ดีของสังคมทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการดูแลผู้สูงอายุเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุต่อไป

สถานการณ์ของผู้สูงอายุในประเทศไทย

จากสถานการณ์ที่ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged society) ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า โดยในปี 2559 พบว่า จากจำนวนประชากรทั้งหมด 65.30 ล้านคน มีสัดส่วนวัยเด็กร้อยละ 17.82 วัยแรงงานร้อยละ 65.67 และวัยสูงอายุร้อยละ 16.90 ขณะที่อัตราการเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยในปี 2560 อยู่ที่ 1.59 ซึ่งต่ำกว่าระดับทดแทน โดยคาดว่าจะมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ หากไม่มีการดำเนินการใดๆ เพื่อเพิ่มอัตราการเกิดของประชากร จะส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลง เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ในปี 2564 โดยสัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 19.80 (สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ คือ อัตราประชากรผู้สูงอายुर้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด)

กลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวมีปัญหาทางสุขภาพและมีแนวโน้มอยู่คนเดียวมากขึ้นในปี 2559 ผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไปมีจำนวนทั้งสิ้น 4.6 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 42.9 ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 5.6 ล้านคนในปี 2564 ซึ่งผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นวัยพึ่งพิงทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ โดยผู้สูงอายุ 75 ปีขึ้นไป จะมีสถานะติดเตียงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 2.6 จากช่วงอายุ 60-64 ปี ที่มีเพียงร้อยละ 0.9 ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้มีการคาดการณ์ว่าค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของผู้สูงอายุจะเพิ่มจาก 63,565.13 ล้านบาทในปี 2553 เป็น 228,482.21 ล้านบาทในปี 2565

ในช่วงเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าว ทำให้อัตราส่วนภาระพึ่งพิง หรือภาระโดยรวมที่ประชากรวัยทำงานจะต้องเลี้ยงดูประชากรวัยเด็กและวัยสูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นโดยที่ยังมิได้คำนึงถึงเรื่องค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูซึ่งสูงขึ้นตามอายุ อัตราส่วนภาระพึ่งพิงของประชากรวัยเด็กลดลงจากร้อยละ 46.11 ในปี 2533 เหลือร้อยละ 21.99 ในปี 2573 ขณะที่อัตราส่วนภาระพึ่งพิงของประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.61 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 40.93 ในปี 2573 ตัวเลขดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในอนาคตการดูแลผู้สูงอายุจะเป็นภาระที่หนักหน่วงของสังคมไทย ดังนั้น ทุกคนจึงต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่ประเทศไทยได้เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ”

บทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุ

วัยสูงอายุเป็นช่วงระยะสุดท้ายของวงจรชีวิต จากวัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และสุดท้ายคือวัยผู้สูงอายุ ความซราของบุคคลไม่ได้หมายความว่า เป็นโรคหรือความเจ็บป่วย แต่หมายถึงพัฒนาการของชีวิตซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปสู่ความเสื่อมถอยของร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุจะเกิดสภาพความเสื่อมของร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในผู้สูงอายุ โดยพบว่าโครงสร้างของร่างกายจะค่อยๆ เสื่อมถอย เซลล์ต่างๆ เริ่มหย่อนสมรรถภาพอันเป็นผลมาจากการใช้งานมายาวนาน การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวในวัยดังกล่าวจะแสดงออกในด้านความล่าช้าในการดำเนินกิจกรรมทุกด้านของชีวิต เช่น ความคิด ความจำ การรับรู้ทางประสาทสัมผัส และการเคลื่อนไหว รวมถึงสมรรถภาพในการทำงานของร่างกายในด้านความต้านทานต่อความเจ็บป่วยก็ลดลงด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่ผู้สูงอายุจะต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือมีโอกาสเกิดโรคต่างๆ ได้ง่าย เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคติดเชื้อ โรคข้ออักเสบหรือข้อเสื่อม และโรคที่เกิดจากอุบัติเหตุ เป็นต้น ตามรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (2559) พบว่า ผู้สูงอายุไทยป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ข้ออักเสบ ข้อเสื่อม และไตวายมากขึ้น ภาวะแทรกซ้อนของโรคดังกล่าว ส่งผลต่อความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้น้อยลง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ การกินอาหาร ใส่เสื้อผ้า อาบน้ำ ล้างหน้า (รวมการใช้ห้องน้ำ) รวมถึงกิจกรรมที่ผู้สูงอายุต้องใช้ชีวิตในสังคมภายนอกบ้าน ดังนั้น ผู้สูงอายุเหล่านี้จึงมีความต้องการการดูแลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การดูแล คือ กิจกรรมการช่วยเหลือหรือการดูแลที่กระทำโดยตรงหรือโดยอ้อมเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติ เป็นเรื่องของ การให้ความสนใจ และห่วงใยผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น โดยแนวคิดการดูแลนั้นเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของมนุษยชาติ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ศีลธรรม จริยธรรม และประเพณีปฏิบัติที่มีต่อกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ทั้งโดยเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความจำเป็นและความผูกพันต่อผู้ที่ต้องดูแล (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2547) การดูแลผู้สูงอายุนั้นอาจมีลักษณะและความต้องการที่แตกต่างกัน โดยมีการแบ่งรูปแบบการดูแลออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การดูแลภายในครอบครัว คือ การให้ความดูแลเอาใจใส่แก่ผู้สูงอายุในปัจจัยสี่ ไม่ว่าจะเป็นการให้อาหาร เสื้อผ้า จัดที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพรักษาพยาบาล รวมทั้งการให้เงิน การดูแลเอาใจใส่ทั้งด้านร่างกายจิตใจ เป็นต้น (2) การดูแลในสถาบัน แยกเป็นการดูแลในสถานสงเคราะห์ และการดูแลในสถานพยาบาลหรือสถานที่รับดูแลเฉพาะผู้สูงอายุ (3) การดูแลโดยชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดการแก้ไขปัญหา ระดมความร่วมมือและพัฒนาบริการต่างๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชนของตนระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันทาง

สังคมต่างๆ ซึ่งมีรูปแบบและลักษณะบริการแตกต่างกันและ (4) การดูแลในสถานการณ์พิเศษ (สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ, 2550)

สำหรับบทบาทของผู้ดูแลผู้สูงอายุจะเป็นบทบาทตามสถานภาพของตน หากเป็นบทบาทที่มีความเกี่ยวพันทางเครือญาติ การดูแลผู้สูงอายุต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย และความคาดหวังของครอบครัวและสังคมว่า สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด บทบาทที่ถูกกำหนดและคาดหวังของผู้ดูแล จึงทำให้เกิดหน้าที่การดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้งหมดของผู้สูงอายุ การกระทำหน้าที่สำคัญของผู้ดูแล ได้แก่ การดูแลการดำรงชีวิตประจำวันทั่วไป เช่น การจัดหาอาหารการกิน การจัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม การจัดหาและดูแลเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ ตลอดจน ดูแลด้านอนามัยส่วนบุคคล การดูแลเมื่อเจ็บป่วย การอำนวยความสะดวกเรื่องพาหนะเดินทาง และการช่วยเหลือทั่วไปด้านการใช้แรงและกำลัง อาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายการดูแลคือ เพื่อให้ผู้สูงอายุบรรลุถึงปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต แต่การดูแลที่สำคัญและมีความหมายสำหรับผู้สูงอายุ คือ การมีบทบาทดูแลด้านการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย โดยมีบทบาทและหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุในยามเจ็บป่วยหรือจำเป็นต้องติดตามพาไปรักษาอย่างต่อเนื่อง การพบแพทย์และรับภาระเรื่องค่ารักษาพยาบาลของผู้สูงอายุ อีกทั้งต้องระมัดระวังเกี่ยวกับการจัดยาของผู้สูงอายุให้ทานให้ตรงเวลาอีกด้วย สำหรับการทำหน้าที่ดูแลด้านสังคม เป็นบทบาทหนึ่งที่ครอบครัวปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ เป็นลักษณะของการเกื้อกูลและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้พบญาติและเพื่อนฝูง เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม การสนับสนุนให้ร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การไปวัด การไปโบสถ์ การไปมัสยิด รวมทั้งร่วมกิจกรรมทางศาสนาอื่นๆ รวมทั้งการได้รับรู้ข่าวสารและความบันเทิงต่างๆ เพื่อรับทราบความเป็นไปในสังคมและเป็นการพัฒนาตนเองให้ทันสมัยเสมอ นอกจากนี้ หน้าที่ของผู้ดูแลประการสุดท้าย คือ การสร้างความรู้สึกรอบอุ้มและความมั่นคงปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ การได้รับการยกย่องเห็นความสำคัญจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ดังนั้น การได้รับการตอบสนองโดยการยอมรับนับถือจึงเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนต่อสภาวะทางด้านอารมณ์ของผู้สูงอายุอย่างมาก พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นรูปธรรม ได้แก่ การให้ความเคารพ ให้เกียรติ ให้กำลังใจให้ความยกย่องเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในอารมณ์และเกิดความภาคภูมิใจ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2551)

องค์ประกอบของการดูแล ประกอบด้วย 8 ประการ ดังนี้ 1) ผู้ดูแลต้องมีความรู้เกี่ยวกับผู้รับการดูแล คือ รู้จักบุคคลนั้นและรู้วิธีการที่จะให้การช่วยเหลือ 2) ความจริงใจ ผู้ดูแลมีความเต็มใจ และแสดงออกถึงความรู้สึกที่แท้จริงของตนที่จะให้การช่วยเหลือผู้รับการดูแล 3) ผู้ดูแลและผู้รับการดูแลนั้นจะต้องมีพันธภาพที่ดีต่อกันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 4) ความรู้สึกอ่อนน้อม จะทำให้ผู้ดูแลเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากผู้รับการดูแล อีกทั้งทำให้ไม่เกิดการใช้อำนาจกับผู้รับการดูแล 5) ผู้ดูแลต้องมีความอดทนเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้รับการดูแลได้คิดและตัดสินใจด้วยตนเอง

ให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง 6) ความหวัง เป็นการมองอนาคต เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้ดูแลมีการปฏิบัติอย่างมีเป้าหมายและต่อเนื่อง 7) ความกล้าหาญ เป็นการปฏิบัติบนพื้นฐานของจริยธรรม เพื่อปกป้องศักดิ์ศรีและสิทธิของบุคคล และ 8) การเลือกแนวทางการช่วยเหลือบุคคล ในการดูแลบุคคลต้องมีการมองปัญหาจากหลายแนว มีการประเมินการดูแลและปรับปรุงและการเลือกที่เหมาะสมอยู่เสมอ

หลักอิทธิบาท 4

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า “อิทธิบาท” มาจากคำว่า “อิทธิ” หมายถึง ความสำเร็จ “บาท” หมายถึง วิถีทางที่จะนำไปสู่ ดังนั้น คำว่า อิทธิบาท หากแปลตามคำจึงหมายความว่า วิถีทาง หรือหลักการ ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางหรือไปสู่ความสำเร็จได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2537) พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายว่า อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลง่ายๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จ กล่าวโดยสรุปแล้ว อิทธิบาท 4 หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จ มีอยู่ 4 อย่าง คือ 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2) วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น 3) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และ 4) วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558)

หากจะกล่าวโดยละเอียดแล้ว อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย

1. ฉันทะ (aspiration) คือ ความพอใจ รักใคร่ เต็มใจ และฝักใฝ่ในงานอยู่เสมอ ทุ่มเทความสามารถ และปรารถนาเพื่อที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุด ด้วยการรักในงานของตน ชอบในงานของตน

องค์ประกอบของฉันทะ

- 1.1 ความยินดีในสิ่งที่ทำนั้นๆ
- 1.2 ความพอใจในสิ่งที่ทำนั้นๆ
- 1.3 ความเต็มใจในขณะที่ทำสิ่งนั้นๆ
- 1.4 ความมีใจรักในขณะที่ทำสิ่งนั้นๆ
- 1.5 ความอยากหรือฝักใฝ่ที่จะทำสิ่งนั้นๆ ให้บรรลุถึงจุดหมาย

ฉันทะ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตภายใต้หลักธรรม คือ โยนิโสมนสิการ คือ การรู้จักคิด วิเคราะห์ หรือคิดในทางที่ถูก และเหมาะสมเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้ภายใต้สถานะแห่งเหตุ และผล ดังนั้น เมื่อเกิดฉันทะ คือ ความพอใจหรือยินดีในสิ่งนั้นแล้ว ย่อมทำให้เป็นผู้ที่รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ คือ การคิดวิเคราะห์หาแนวทางที่จะดำเนินต่อไป ซึ่งจะนำมาสู่การเกิด

วิริยะ คือ ความเพียรในแนวทางนั้น ต่อไป

2. วิริยะ (exertion) คือ ความเพียรพยายาม ความอดุสาหะ และมานะบากบั่น ที่จะทำงานหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีที่สุด ไม่ท้อถอยเมื่อเกิดอุปสรรค และความยากลำบากต่างๆ ด้วยการมองปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางต่อการทำสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย และต้องเอาชนะให้สำเร็จ ประเภทของวิริยะ ประกอบด้วย 1) สังวรปธาน หมายถึง เพียรระวัง คือ การกระทำสิ่งใดๆ จะต้องรู้จักพึงระวังรอบคอบด้วยการรู้จักเหตุ และผล ไม่ตั้งอยู่ในความประมาทหรืออกุศลกรรมทั้งปวง 2) ปหานปธาน หมายถึง เพียรละ คือ การรู้จักละ ลด หรือหลีกเลี่ยงจากอกุศลกรรมทั้งปวง ที่จะเป็นเหตุทำให้การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ประสบความสำเร็จ 3) ภวานาปธาน หมายถึง เพียรบำเพ็ญ คือ การรู้จักเพียรตั้งมั่น และอุทิศตนต่อการกระทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสม่ำเสมอ 4) อนรุรักษนาปธาน หมายถึง เพียรตามรักษาไว้ คือ รู้จักรักษาหรือทำให้ความเพียรในสิ่งนั้นๆ คงอยู่กับตนเป็นนิจ

องค์ประกอบของวิริยะ

2.1 การมีความเพียรในการทำสิ่งนั้นๆ ในทางที่ถูกตามเหตุและผล ภายใต้พื้นฐานตามหลักคุณงามความดี

2.2 การมีความกล้า และความแน่วแน่ที่จะทำในสิ่งนั้นๆ

2.3 การไม่ละทิ้งซึ่งการทำงานหรือสิ่งที่กำลังทำอยู่

2.4 การมีความอดุสาหะ และอดทนต่อความยากลำบากอย่างเป็นนิจ

3. จิตตะ (thoughtfulness) คือ การเอาใจใส่ และให้ใจจดจ่ออยู่กับอยู่กับสิ่งที่ทำ มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงาน ไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่ทำ และทำงานด้วยความตั้งใจที่จะให้งานนั้นสำเร็จ โดยเป็นสภาวะทางอารมณ์ที่สะท้อนมาจากจิต อาทิ ความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความมุ่งมั่น และความจดจ่อ ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ทำอยู่นั้น

องค์ประกอบของจิตตะ

3.1 มีความสนใจในสิ่งที่ทำนั้นอย่างจริงจัง

3.2 การเอาใจใส่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้นๆ

3.3 การมีใจที่เป็นสมาธิในขณะที่กระทำสิ่งนั้นๆ

3.4 การที่มีจิตใจมุ่งมั่น และแน่วแน่ในขณะที่กระทำสิ่งนั้นๆ

4. วิมังสา (investigation) คือ การสอบสวน ไตร่ตรอง และพิจารณาตรวจสอบในสิ่งที่กำลังทำนั้นๆ รวมถึงการรู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น และรู้จักคิดแก้ไขปรับปรุงงาน ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำสิ่งใดๆ ย่อมเกิดจากปัจจัยจากข้อนี้ เป็นสิ่งสำคัญ เพราะการใช้วิมังสา คือ การคิด วิเคราะห์ อย่างมีเหตุ และผล ย่อมทำให้เข้าใจต่อกระบวนการ วิธีการ และแนวทางในการดำเนินงานที่ถูกต้อง เหมาะสม รวมถึงย่อมรู้จักแนวทาง

ในการแก้ไขปัญหาก็อาจเกิดขึ้นได้ดี

องค์ประกอบของวิมังสา

- 4.1 การใช้ปัญญาคิด วิเคราะห์ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติหรือระหว่างปฏิบัติในสิ่งนั้นๆ
- 4.2 การใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ในสิ่งนั้นๆ ตามครรลองคลองธรรม
- 4.3 การแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่อง และพัฒนาในสิ่งนั้นๆ ด้วยปัญญา

ประโยชน์ของอิทธิบาท 4

1. ประโยชน์ของฉันทะ คือ ทำให้เป็นผู้มีความพอใจ และมีใจรักต่องาน ทำให้เกิดความรู้สึกเต็มใจในการทำงาน เกิดการทำงานด้วยความสุข ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายง่าย ไม่เกิดอาการท้อแท้ ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดการสร้างสรรค์ในงาน

2. ประโยชน์ของวิริยะ คือ ทำให้เป็นคนหมั่นเพียร และขยันในการทำงาน ไม่มีความเกียจคร้าน มุ่งมั่นที่จะทำงานให้เสร็จ ผู้ที่ขาดความขยัน ย่อมทำงานขาดๆ เกินๆ หรือมักทำงานนั้นไม่สำเร็จ หรือหากสำเร็จก็สำเร็จล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพ

3. ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้เป็นคนมีความมุ่งมั่น และจดจ่อกับงานที่ทำ จิตมีความแน่วแน่ และมั่นคงต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยให้งานดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องตามกระบวนการทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ

4. ประโยชน์ของวิมังสา คือ ทำให้เป็นผู้ที่รู้จักคิด วิเคราะห์ในงาน ช่วยทำให้ทราบ และเข้าใจในกระบวนการของงาน และหากเกิดปัญหาก็ย่อมเกิดแนวทางในการแก้ปัญหานั้นได้อย่างง่ายดาย งานไม่ผิดพลาด และทำงานตามกรอบที่วางไว้ให้ประสบความสำเร็จ ถ้าขาดวิมังสาจะทำให้เป็นคนทำงานไม่มีหลักการ ทำงานไม่มีแนวทาง ไม่มีแบบแผน ซึ่งยากที่จะเกิดความสำเร็จได้โดยง่าย

ดังนั้น ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจในการที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา และอุปสรรคในการทำงาน และมีจิตตะ และวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยในการเอาชนะปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการดูแลผู้สูงอายุ

สำหรับการดูแลผู้สูงอายุ กรณีบุตรธิดาที่ต้องดูแลบิดามารดาที่สูงอายุหรือผู้ดูแลที่ต้องดูแลผู้สูงอายุ ในการปฏิบัติดูแลให้บรรลุภารกิจสำเร็จตามเป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุนั้น ผู้ดูแลจึงควรน้อมนำองค์ธรรมเรื่องอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้สูงอายุ (รถยานิกศ พละศักดิ์ และเบญจวรรณ วัฒนอมชยวิช, 2560; วรรณลักษณ์ เมียนเกิด, 2557) ประกอบด้วย

1. มีใจรัก คือ มีความรัก ความพอใจในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งผลจาก “ความรัก” อันเป็น ปฏิกริยาทางอารมณ์ที่แสดงออกถึงความผูกพันกันและจะนำมาสู่ความรับผิดชอบดูแล ผู้ดูแล ไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะความสัมพันธ์แบบบิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา หรือญาติกับญาติ ก็มีความรักเป็นรากฐานเพื่อนำไปสู่การดูแลเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ เมื่อเกิด ความรักก็พร้อมที่จะทุ่มเททำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความพากเพียร อุทิศสละ อดทนและอดกลั้น เพื่อให้คนที่เรารักมีความสุข ดังนั้น การมีใจรักจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก

2. พากเพียรทำ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจในการปฏิบัติดูแลบิดามารดาหรือ ผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุเป็นภารกิจที่ต้องใช้พลังกำลัง และเวลาค่อนข้างมาก อีกทั้งต้องอดทน ต่อความยากลำบาก และความเหน็ดเหนื่อยในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้การดูแลผู้สูงอายุเป็นไป อย่างที่ควรจะเป็นในการตอบสนองการทำกิจวัตรประจำวัน ครอบคลุมการรับประทานอาหาร การรักษาสุขภาพอนามัย การจัดการสิ่งแวดล้อมให้ได้รับความสะดวกสบาย และปลอดภัย การไปรับ การรักษาตามนัด หรือเมื่อได้รับการเจ็บป่วย รวมถึงการดูแลเอาใจใส่ทางด้านจิตใจ โดยเป็นเพื่อน คอยที่สามารถบรรเทาความเหงาหรือความเบื่อหน่ายจากสภาพร่างกายที่เป็นอยู่ได้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ดูแลจะต้องมีความอดทนและความอดทนสูงโดยไม่ต้องไม่แสดงกิริยาอาการใดๆ ที่ทำให้บิดา มารดาหรือผู้สูงอายุรู้ว่าเครียดหรือโกรธและทำให้ท่านเสียใจ ทั้งนี้ บางครั้งผู้ดูแลต้องยอมรับ ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ และเข้าใจว่าการดูแลผู้สูงอายุในสถานการณ์นั้นๆ จะต้อง ดำเนินการไปอย่างไร

3. เอาใจใส่ คือ ผู้ดูแลต้องมีความเอาใจใส่ ในลักษณะที่รับรู้ถึงความรู้สึกของผู้สูงอายุ หรือไม่เพิกเฉยต่อความต้องการของผู้สูงอายุ ความใส่ใจที่ผู้ดูแลสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมนั้น เป็นเรื่องของการเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุ มีความสามารถรับรู้ความรู้สึกของผู้สูงอายุ ผู้ดูแลจะไม่เพิกเฉยต่อความต้องการเหล่านั้น แม้กระบวนการในการรับรู้ความต้องการของผู้สูง อายุจะเป็นเรื่องยากก็ตาม โดยผู้ดูแลจะคอยสังเกตพฤติกรรมและอารมณ์ ความรู้สึกของผู้สูงอายุ ว่ามีความชอบ ความไม่ชอบอะไร และพยายามจดจำไว้ เพื่อดำเนินการเอื้อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตได้ อย่างสะดวกสบาย เช่น ผู้สูงอายุไม่ชอบทานเผ็ด ชอบทานปลา ก็จัดหาอาหารที่ถูกต้องและดี ต่อสุขภาพให้ผู้สูงอายุ เมื่อความต้องการของผู้สูงอายุได้รับการตอบสนอง ผู้สูงอายุจะเกิดความ พึงพอใจและมีความสุขจากการได้รับการดูแลอย่างนั้น นอกจากการตอบสนองความต้องการของ ผู้สูงอายุในชีวิตประจำวันแล้ว ผู้ดูแลควรคำนึงถึงสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ และการ แสดงความเคารพต่อผู้สูงอายุด้วย

4. ใช้ปัญญาสอบสวน คือ การพิจารณา ทบทวน ไตร่ตรองในการปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบว่ามีปัญหา หรือข้อบกพร่องใดบ้าง ในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับผู้ดูแล

เป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ดูแลควรเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการปฏิบัติการให้การดูแลแต่ละครั้งเพื่อเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้ดูแลนำข้อมูลมาดำเนินการจัดการกระบวนการดูแลในทุกขั้นตอน เพื่อพิจารณาว่าขั้นตอนใดต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง ตั้งแต่การค้นหาความร่วมมือในการดูแลผู้สูงอายุ การประเมินความต้องการของผู้สูงอายุ การพัฒนาความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ กระบวนการหรือกิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดจากผลลัพธ์การดูแลคือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

บทสรุป

อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย 3) จิตตะ การเอาใจใส่ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ และ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน” หากบุตรธิดาหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ ได้ดูแลผู้สูงอายุตามแนวทางดังกล่าวมานี้ ย่อมเชื่อได้ว่า จะทำประโยชน์อย่างมากให้แก่สังคม เพราะจะทำให้เกิดเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกันและกัน เนื่องจากผู้สูงอายุมีอุปการคุณอย่างสูงต่อสังคม บุคคลรุ่นหลังควรตอบแทนบุญคุณของท่าน โดยการนำแนวทางการดูแลผู้สูงอายุตามหลักอิทธิบาท 4 มาดูแลท่านในช่วงวัยสุดท้าย สังคมไทยก็จะได้มีแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพอีกแนวทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

- ปิยาภรณ์ ทองประดิษฐ์ และคณะ. (2554). ปัจจัยคัดสรรคุณลักษณะที่สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 กับพฤติกรรมบริการของพยาบาลวิชาชีพ ในโรงพยาบาลเอกชน. *วารสารสภาการพยาบาล*. 26(4) ตุลาคม - ธันวาคม 2554.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2558). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพมหานคร: พลิธัมม์ ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์แพรวแอนดรอย์ จำกัด.

- พระอธิการประเสริฐ กาณจน (วงเวียน). (2559). *ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้อธิปไตย 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ พ.ศ.2559*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2561 จาก <http://www.thaitgri.org>
- รศ.ยานภิกษุ พลศักดิ์ และเบญจวรรณ ถนอมชยธวัช. (2560). *ตัวแบบของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ*. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้. 4(3). กันยายน - ธันวาคม 2560.
- วรรณลักษณ์ เมียนเกิด. (2557). *การปฏิบัติการดูแล และคุณค่าทางจริยธรรมในการดูแลผู้สูงอายุของผู้ดูแล ตำบลบางสีทอง จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สหวิทยาการ). วิทยาลัยสหวิทยาการ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2547). *ผู้ดูแลผู้สูงอายุ: การสังเคราะห์องค์ความรู้*. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2551). *ผู้ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว*. การประชุมเวทีระดมความคิดเห็นต่อประเด็นนโยบายเรื่อง ระบบการดูแลและกำลังคนในการดูแลผู้สูงอายุ วันที่ 30 ตุลาคม 2551.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ. (2561). *ระบบการดูแลผู้สูงอายุ*. ใน *ปรับแนวคิดร่วมชีวิตผู้สูงวัย: การทบทวนแนวคิดและองค์ความรู้เบื้องต้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มประชากรสูงอายุ*. เครือข่ายนักวิจัย MERIT จาก 5 สถาบันในมหาวิทยาลัยมหิดล.

พุทธจิตวิทยากับการส่งเสริมการมีอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทย

ด้วยหลักธรรม “พรหมวิหาร 4”

Buddhist Psychology for Promotion Core Value

of Thai Traditional Medicine Doctor with

“Four Sublime Stage of Mind”

พรรณทิพา ชเนศร์¹

Pantipa Chanate

บทคัดย่อ

การสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งที่ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ที่จะสามารถสื่อสารออกไปทั่วโลกได้ เมื่ออัตลักษณ์นั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีความต้องการ คือ การได้รับความรักความเมตตา เอาใจใส่ มองเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งก็เป็นบุคลิกภาพของแพทย์แผนไทยและหมอแผนโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังนั้น การส่งเสริมให้เพื่อบูรณาการเอาหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบ่มเพาะความรักความเมตตา ความเป็นหัวใจมนุษย์ ที่ดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วยด้วยใจ และการวางใจตามหลักอุเบกขา จะทำให้แพทย์มีความเอาใจใส่ และเป็นที่ศรัทธาของทุกคน ส่งผลให้กระบวนการบำบัดดูแลและส่งเสริมสุขภาพทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้เวลาสั้นลง การฝึกบ่มเพาะความรักความเมตตา ต้องอาศัยเวลา ความเพียร การฝึกฝนผ่านวิธีวิทยาเชิงพุทธสัทธรรม 3 ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ จะทำให้การบ่มเพาะและเสริมสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทยอย่างยั่งยืน และเกิดความเป็นพุทธะในใจของแพทย์แผนไทย

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, แพทย์แผนไทย, พรหมวิหาร 4, การบำบัดดูแลและส่งเสริมสุขภาพองค์รวม, พุทธจิตวิทยา

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

Creative core value of Thai Traditional medicine doctor is the best pathway that can publicize to International society in order to remember Thai tradition medicine. Thai Traditional medicine doctor has shown the character of warm, kindly and take care people by humanized care with heart for patients since an ancient time. Therefore, “Four sublime stage of Mind” is the suitable Dhamma doctrine that can integrate for taking care patients with loving-kindness, compassion, sympathetic joy and equanimity. Doctors are being respected and leads to the effectiveness of care process and health promotion. In addition, Saddharma 3 is also a Buddhist doctrine that can develop the core value of Thai traditional medicine with sustainable pathway and emerges enlightened of Thai traditional medicine doctors.

Keywords: Core Value, Thai Traditional Medicine, Four Sublime stage of Mind, Saddharma 3, Buddhist Psychology

บทนำ

ภาพลักษณ์ของแพทย์แผนไทยหรือหมอพื้นบ้านตั้งแต่ยุคสมัยโบราณ คือ การเป็นผู้มีจิตใจเมตตากรุณา ดูแลเอาใจใส่ ต่อผู้ที่มีความทุกข์กายและใจ ด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ เป็นบุคคลที่สามารถพูดคุยได้ทุกเรื่องราว มีเวลาให้เสมอ และพร้อมในการรับฟังเรื่องราวต่างๆ เป็นที่พึ่งของชุมชน เป็นเหมือนผู้ใหญ่มีความน่าเคารพเลื่อมใส ที่คนในสังคมนับถือ เป็นต้น เป็นคุณลักษณะที่ตรงกับ คำว่า “อัตลักษณ์” หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ ดังนั้น แก่นที่สำคัญที่จะทำให้สามารถจำภาพแพทย์แผนไทยที่เป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์แห่งปัญญา เป็นศาสตร์ที่ดูแลองค์รวมของชีวิตที่เป็นองค์รวมกายและใจให้สมบูรณ์ มีความยั่งยืน มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา โดยใช้ฐานรากแก้วคือพระพุทธศาสนา เป็นจุดยืนของแพทย์แผนไทย โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมพรหมวิหาร 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/305/275) เข้าในกระบวนการของการบ่มเพาะความเป็นตัวตนของแพทย์ด้วยความรัก เมตตา ตั้งแต่เริ่มต้นให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง นำไปปฏิบัติเพื่อเกิดทักษะเป็นนิสัย จะทำให้เกิดการพัฒนาการค่อยๆ งอกงามในใจ เป็นเมล็ดพันธุ์ของความงอกงามที่จะโตขึ้นในใจของแพทย์แผนไทย โดยใช้หลักวิธีวิทยาเชิงพุทธในการเรียนรู้ เข้าถึง เพื่อการพัฒนาจิตใจภายในของผู้เป็นแพทย์เอง ที่เรียกว่า สัทธรรม 3 ประกอบด้วย ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ (อง.ทสก. (ไทย) 5/129) เป็น

การพัฒนาที่เป็นการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความสามารถในการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนที่เป็น Action by Learning จนให้บรรลุจุดประสงค์ของควมมีอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทย ที่มีความรัก ความเมตตา การเอาใจใส่ ด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ของกระบวนการบำบัดดูแลและส่งเสริมสุขภาพองค์รวมที่เกิดความสมดุลกายใจ และบุคคลที่เป็นแพทย์ก็จะมีพัฒนาตนเองเพื่อให้เข้าถึงการมีสุขภาพะองค์รวมสูงสุด

พุทธจิตวิทยา

จิตวิทยาแนวพุทธ (Buddhist Psychology) เป็นแนวทางที่นำแก่นคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องของทุกข์ และวิถีทางในการเข้าถึงความดับทุกข์นั้นมาประยุกต์ที่ใช้ในกระบวนการทางจิตวิทยา อันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพชีวิตและสังคม พร้อมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการนำแนวคิดจิตวิทยาแนวพุทธไปใช้ในกระบวนการปรึกษาทางจิตวิทยา ทั้งในมิติของการเยียวยาและการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2539) การพัฒนาจิตใจเพื่อจะเป็นผู้ให้การเยียวยาหรือบำบัดดูแลนั้น ผู้ให้การเยียวยาจำเป็นต้องมีการเข้าใจเรื่องของกายและจิตอย่างชัดเจนและถ่องแท้ ดังนั้น การเรียนรู้เข้าใจในพุทธจิตวิทยาจึงเหมาะสม เพราะแก่นหลักสำคัญของพุทธจิตวิทยา คือ รูป จิต เจตสิก นิพพาน (วารัฎฐา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม, 2544) ที่มีการเกี่ยวข้องเป็นเหตุปัจจัยกัน การเรียนรู้ให้เข้าใจ เข้าถึง และสามารถพัฒนาจนแตกฉาน จนทำให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต ทำให้มีสมรรถภาพการปรับตัว การแก้ปัญหา ความเข้าใจในตนเอง และการรู้จักเข้าใจผู้อื่นด้วยใจที่เมตตา ในหลักพระพุทธศาสนา เมื่อสามารถเข้าใจตนเองได้ ความยึดติดยึดมั่นในตนเองก็ลดลง มีสติมากขึ้น การมองเห็นแจ้งตามความจริงที่เรียกว่า ปัญญา จะเกิดโดยที่เรามีสติรู้ตัวทั่วพร้อม (พระอริการโพนสาล วิสาโล, 2561) เมื่อมีปัญหา ก็มองเห็นว่า รูปคือความว่างเปล่า ความว่างเปล่าคือรูป รูปไม่อื่นไปจากความว่างเปล่า ความว่างเปล่าไม่อื่นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณก็ว่างเปล่า นับเป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา เห็นแจ้งในรูปเป็นความว่างเปล่า เกิดมหาปัญญา เห็นแจ้งในความว่างเปล่าเป็นรูป เกิดมหากรุณา เมื่อเห็นแจ้งในรูปเป็นความว่างเปล่า ความยึดมั่นในอิตถาย่อมไม่มี ความหลงในสรรพสิ่งย่อมถูกทำลายไป ธรรมชาติแท้ของสรรพสิ่ง ก็บังเกิดขึ้นในจิต นั่นคือ มหาปัญญา ได้บังเกิดขึ้น และเมื่อได้เห็นแจ้งถึงความว่างเปล่าได้ กำเนิดรูป ความรัก ความเมตตากรุณาในสรรพสิ่งที่เป็นธรรมชาติแท้ย่อมบังเกิดขึ้น ความเมตตากรุณาที่เกิดจากปัญญาย่อมไม่มีขอบเขต หลงไหล (อุทฺธชย เอกสินีทกุล, 2551) เป็นความรักที่มีสติ มีจิตที่ว่างไม่มีอคติ เรียกว่า ความรักแบบไม่มีเงื่อนไข (Compassion) เป็นความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดี ที่เกิดขึ้นด้วยจิตที่ว่าง ไม่มีเงื่อนไขและความคาดหวัง (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2560)

สรุปได้ว่า การเรียนรู้และพัฒนาให้เข้าถึงแก่นหลักของความเป็นจริงของชีวิต เป็นการ

เรียนรู้ให้เข้าใจความเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทุกขณะ ไม่ว่าทางกายหรือทางใจ ในทางกายอาจจะเห็นชัดเพราะมองเห็นทางกาย ส่วนทางใจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นยาก แต่มนุษย์ทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกันจากการกระทบของอภุศลมูล 3 อันประกอบด้วย โลภะ โมหะ โทสะ ซึ่งก็คือแก่นหลักของพุทธจิตวิทยา คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ที่เป็นเหตุปัจจัยกัน เมื่อเข้าใจแล้วจะทำให้มุมมองของการลดความเป็นตัวตนลง ลดการแก่งแย่งกัน มาเป็นการเกื้อกูลกัน เป็นต้น กำเนิดของความรักความเข้าใจต่อตนเอง และต่อสรรพสิ่ง คือ การให้ความรักความเมตตาต่อกันด้วยใจเต็มเปี่ยมด้วยรักที่ไม่มีเงื่อนไข เปรียบประดุจความรักความเมตตาของพระโพธิสัตว์เจ้า

การส่งเสริมอัตลักษณ์

การส่งเสริมคือการให้ความสำคัญและการขยายขอบเขตของกระบวนการปฏิบัติ เพื่อให้มีคุณภาพหรือประสิทธิภาพดีมากยิ่งขึ้น หรือการเกื้อหนุน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีความเป็นรูปธรรม สามารถจะดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มั่นคงและยั่งยืน

“อัตลักษณ์ (Identity) ทางภาษาศาสตร์ หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว หรือผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้นั้นเป็นที่รู้จักจดจำได้ ทางจิตวิทยา หมายถึง ความสำนึกของแต่ละบุคคลว่า ตนเองมีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร ส่วนทางจิตวิทยาด้านการแพทย์ จะมีความหมายถึงลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ช่วยให้ผู้อื่นสามารถบ่งชี้ความเป็นบุคคลนั้นได้ De Lavita (อ้างถึงใน Hoult, 1969) และจากมุมมองของ “อัตลักษณ์วัฒนธรรม” มีด้วยกันสองแนวทาง ดังนี้ (Stuart Hall, 1990)

1. อัตลักษณ์วัฒนธรรม เป็นลักษณะของวัฒนธรรมร่วม (collective) รูปแบบของการผสมผสาน “ตัวตนที่แท้จริง” (one true self) โดยการซ่อนเร้นบางส่วนภายใน แต่มีส่วนของภายนอกที่แสดงออกมาเป็นประวัติ ทศนคติ ความเชื่อของกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์และบรรพบุรุษสืบเชื้อสายร่วมกันมา แล้วแสดงให้เห็นว่าตนเองมีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มอัตลักษณ์วัฒนธรรมแบบนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการมีประสบการณ์ในอดีตร่วมกัน และการมีรูปแบบวัฒนธรรมที่ยึดมั่นมาด้วยกัน ซึ่งทำให้พวกเราเป็นเสมือนเป็นคนคนเดียวกัน “One people” ซึ่งมีลักษณะคงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และดำเนินไปภายใต้กรอบหรือขอบเขตเดิม คำว่า “หนึ่งเดียว” (Oneness)

2. อัตลักษณ์วัฒนธรรม เป็นลักษณะการนำไปสู่ความเป็นพวกเรา “What we really are” “หนึ่งอัตลักษณ์” มีการรับรองของอีกฝ่าย ดังนั้น อัตลักษณ์วัฒนธรรมนี้จึงมีความหมายในแง่มุม “การกลายเป็น” (becoming) เช่นเดียวกับ “การเป็นอยู่” (being) เป็นเรื่องราวของอดีตและอนาคต เป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมจะต้องดำเนินผ่านช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงในอดีตที่ผ่านมา เป็นบทบาทอันต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และอำนาจ รวมถึงเป็นการค้นหา

อดีต และเมื่อค้นพบแล้ว อัตลักษณ์วัฒนธรรมจะเป็นสิ่งช่วยให้ยึดมั่นในการเป็นพวกเรตลอดไป อัตลักษณ์เป็นชื่อที่เราเรียกวิธีการต่างๆ ในการที่เราถูกกำหนดให้เป็น หรือเรากำหนดพวกเรากันเอง ผ่านเรื่องเล่าจากอดีตที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ของเราเอง

ในงานวิจัย (เจือจันทร์ วงศ์พลกานันท์, 2549) เกี่ยวกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของสตรีชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์มอญและปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มพม่าและไทย: กรณีศึกษาชุมชนมอญในจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ผู้ที่สามารถธำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญเอาไว้ได้อย่างสมบูรณ์คือสตรีมอญที่อพยพจากพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทยเมื่อ 50 ปีก่อน เป็นเสาหลักของชุมชนในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญ โดยการแสดงอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง ได้แก่ ทรงผม การแต่งกาย การใช้ภาษามอญ การปฏิบัติกิจทางศาสนา การปฏิบัติตามวัฒนธรรม และประเพณีมอญในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัด และก็พยายามสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นมอญสู่ลูกหลานด้วยการใช้ตัวเองเป็นสื่อบุคคลทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง อบรมสั่งสอนลูกหลานผ่านเรื่องเล่าต่างๆ เช่น นิทานมอญ ประวัติความเป็นมาของอาณาจักรมอญ ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญในการส่งต่อรุ่นต่อรุ่นให้ธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์

สรุปได้ว่า ความเป็นหรือมีอัตลักษณ์ เกิดจากการสะสมพฤติกรรมที่ปฏิบัติกันมายาวนานจนเป็นสิ่งที่บุคคลภายนอกสามารถมองเห็น เข้าใจ และยอมรับได้ว่า นี่คือการเอกลักษณ์ของกลุ่มหนึ่ง และส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มก็มีการสั่งสอนเป็นแนวทางหลัก สืบสาน ถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่นกันมา ดังนั้นการช่วยกันส่งเสริม หรือเกื้อหนุนให้พฤติกรรม ทักษะ ค่านิยม ยังมีความเข้มแข็ง มั่นคง ยาวนาน โดยเฉพาะการร่วมกันในแง่การปฏิบัติในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อสาธารณะ จะเพิ่มความโดดเด่น อัตลักษณ์ ให้ชัดเจนและมั่นคงยืนยาว

การแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทยเป็นองค์ความรู้โบราณ ที่มีการประมวลเอาแนวความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ และจากการรักษาจริงมาเป็นแนวทางการเก็บสังมองค์ความรู้ต่างๆ เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ที่มีการสั่งสมทั้งในแง่ปรัชญา ความรู้ และวิถีปฏิบัติ เพื่อการดูแลสุขภาพและการบำบัดความเจ็บป่วยของประชาชนแบบดั้งเดิมสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบไทย (อรุณพร อิฐรัตน์ และคณะ, 2541) เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการทดลองใช้ พัฒนาและถ่ายทอดกันมาเพื่อแก้ไขสุขภาพกายใจ ให้สมดุลของบุคคล สังคม และสภาพแวดล้อม และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุค โดยสามารถสะท้อนความสัมพันธ์ได้ 3 ด้าน ดังนี้ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมหรือชุมชน (3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (อรุณพร อิฐรัตน์ และคณะ, 2541) โดยเน้นการบำบัดดูแลสุขภาพส่งเสริมสุขภาพองค์รวมโดยใช้หลักวิถีธรรมชาติ และ

สิ่งที่มากระทบต่อธาตุทั้งสี่ในทางกายหรือรูป และเมื่อนำหลักธรรมในจรรยาบรรณแพทย์มาเพิ่มเติมในการรักษา เป็นไปด้วยความเมตตา กรุณาต่อกัน ซึ่งมีการบันทึกไว้อย่างชัดเจนในเรื่องจริยธรรมของแพทย์แผนไทยความประพฤติและวิธีแห่งความประพฤติที่นำมาสู่วิวัฒนาการจรรยาวิชาชีพ ได้แก่ ศีลธรรม จาริตประเพณี คำสอนศาสนา และกฎหมาย แบ่งออกเป็น 4 สาขาวิชาชีพ

1) จรรยาวิชาชีพสาขาเวชกรรมไทย ประกอบด้วยคุณธรรม 12 ประการ ที่เป็นหลักการจรรยาวิชาชีพ (กองประกอบโรคศิลปะ, 2549) ดังนี้

- 1.1 เมตตาจิตแก่คนไข้
- 1.2 ไม่เห็นแก่ลาภ
- 1.3 ไม่เป็นคนโอ้อวด
- 1.4 ไม่ปิดบังความเขลาของตนเอง
- 1.5 ไม่ปิดบังความดีของผู้อื่น
- 1.6 ไม่หวงกันลาภผู้อื่น
- 1.7 ไม่ล่อลวงแก่อดีตทั้ง 4 ได้แก่ ฉันทาคติ (ความรักใคร่พอใจ) โทสาคติ (ความโกรธ) ภยาคติ (ความกลัว) โมหาคติ (ความหลง)

1.8 ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม

1.9 มีhiriโอดิตปะ

1.10 ไม่เป็นคนเกียจคร้านและมั่งง่าย

1.11 มีโยนิโสมนสิการ

1.12 ไม่เป็นคนมีสันดานอันประกอบด้วยความมัวเมา

2) จรรยาวิชาชีพสาขาเภสัชกรรมไทย (กองประกอบโรคศิลปะ ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม, 2541) ประกอบด้วยคุณธรรม ดังนี้

2.1 มีความขยันหมั่นเพียร

2.2 พิจารณาหาเหตุผลในการปฏิบัติงานด้วยความสะอาดประณีต ไม่ประมาท ไม่มั่งง่าย

2.3 มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีเมตตาจิต

2.4 ละอายต่อบาปไม่กล่าวเท็จหรือกล่าวโอ้อวด

2.5 ปรึกษาผู้ชำนาญการ เมื่อเกิดข้อสงสัยในตัวยา หรือวิธีปรุงยา

3) คุณธรรมและจรรยาวิชาชีพ สาขากาหรณนวดไทย (มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา, ตำรากาหรณนวดไทย เล่มที่ 1, 2552) ประกอบด้วยคุณธรรมและจริยธรรม มี 14 ประการ ดังนี้

3.1 ไม่โอ้อวดความรู้ไม่ว่าจะมีในตนหรือไม่ก็ตาม

3.2 ไม่ใช้อุบายหลอกลวงคนไข้ด้วยประการต่างๆ

- 3.3 ไม่ยกตนข่มท่าน ทำให้เกิดการแตกสามัคคี
- 3.4 ไม่กระทำลามลามคนไข้สตรีหรือญาติของคนไข้
- 3.5 ไม่หมกมุ่นหรือมัวเมาในอบายมุขทั้งปวง
- 3.6 มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยคำนึงถึงคุณวุฒิ วิทยวุฒิ และชาติวุฒิ
- 3.7 มีสติสัมปชัญญะและขยันขันแข็ง
- 3.8 รักษาความลับของคนไข้อย่างเคร่งครัด
- 3.9 มีพรหมวิหาร 4 และไม่ลำเอียงด้วยอคติ 4
- 3.10 ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมแปดคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์
- 3.11 มีความกตัญญูทเวทิต่อบิดา มารดา ครูอาจารย์ และสถานศึกษาสม่ำเสมอ
- 3.12 กระทำการนวดรักษาเพื่อการกุศลเป็นหลัก
- 3.13 ห้ามนวดในสถานที่อโคจร
- 3.14 นวดที่บ้านของหมอนวดหรือบ้านของคนไข้ หรือโรงพยาบาลเท่านั้น

สรุปได้ว่า การมีจริยธรรมในแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการฝึกฝนของแพทย์แผนไทย ส่งผลให้เกิดความเลื่อมใสในศรัทธาในตัวแพทย์ และเป็นการทำให้แพทย์แผนไทยมีระเบียบวินัยในการเป็นแพทย์อย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติ ความเป็นอยู่ของสังคม ยุควัตตนิยมโลกาภิวัตน์ ที่เต็มไปด้วยยุคสมัย 3 ส่งผลต่อความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันก็ลดลง ตามสภาพสังคม ทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การดูแลและอนุรักษ์ในสิ่งที่เป็จริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการที่ต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้าใจและเข้าถึงอย่างแท้จริง โดยปรัชญาแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย หมายถึง แพทย์แผนไทยจักยึดถือสุขภาพและสวัสดิภาพของผู้ป่วยและสาธารณชนเป็นอันดับแรก โดยจะประกอบโรคศิลปะเพื่อการบำบัดรักษาผู้ป่วย ด้วยการแพทย์แผนไทย สาขาเวชกรรมไทย เกสัชกรรมไทย การนวดไทย และการผดุงครรภ์ไทย เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชน และผู้ป่วยอย่างถึงพร้อม ด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพการแพทย์แผนไทย ดังนั้น สำหรับแพทย์แผนไทยทุกสาขา จึงควรจะต้องสร้างและพัฒนาตนเองให้มีความเมตตา กรุณา ความรู้ความสามารถและความรับผิดชอบ ที่จะประกอบวิชาชีพอย่างมีจริยธรรม (สำลี ใจดี, 2552) ทำให้การช่วยบ่มเพาะคุณธรรม ความรักความเมตตา กรุณา เป็นสิ่งที่เป็ลักษณะเด่นชัดของแพทย์ไทย

หลักพรหมวิหารธรรม 4

พรหมวิหารธรรม “เป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัยที่ประเสริฐและไม่มีโทษ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558, 2547) มีรายละเอียดของหลักธรรม ดังนี้

1) เมตตา (Loving-kindness) หมายถึง ความเป็นมิตร ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้คนอื่นเป็นสุข หรือมีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นสภาพจิตที่สูงส่งพ้นไปจากความเห็นแก่ตัว จึงเป็นหลักสำคัญของทุกศาสนาต่างๆ เป็นสากล เป็นการแบ่งปันที่ลึกซึ้ง มีคุณค่าก่อให้เกิดความสัมพันธ์อย่างเกื้อกูลในการอยู่ร่วมกัน เป็นธรรมพื้นฐานขั้นต้นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้มีมุมมองที่เป็นบวกต่อกัน ต่อทุกสรรพสิ่ง ช่วยพัฒนาจิตใจให้มีความดีงามอ่อนโยน มีน้ำใจ มีการแสดงออกที่เหมาะสม ทำให้คุณภาพชีวิตของทั้งผู้ที่มีความเมตตาและผู้ที่ได้รับความเมตตาสูงขึ้น เป็นความรัก ปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข มีจิตอันเป็นไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคน มีจิตที่เป็นสาธารณะ

2) กรุณา (Compassion) หมายถึง การเห็นอกเห็นใจเมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อนเป็นทุกข์ ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ มีจิตใจที่ต้องการให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ กรุณาเป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นได้ง่าย หากมีจิตเมตตานามาก่อน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรมีในผู้เป็นแพทย์หรือทุกคน โดยลักษณะของผู้ที่มีความกรุณานั้นมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร หมายถึง เพื่อนที่ดี มิตรผู้มีพระคุณ ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ผู้หวังดีหวังความเจริญแก่ผู้อื่น และปรารถนาดีต่อผู้อื่น

3) มุทิตา (Sympathetic Joy) หมายถึง ความยินดี ในเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจที่ผ่องใส บันเทิงด้วยความสดชื่น เบิกบานอยู่เสมอ เมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข หรือสามารถมีชีวิตในปกติสุข พลอยยินดีด้วย เมื่อเขาได้ดีมีสุข จิตใจมีความองงาม เปรียบเหมือนการปลูกพันธุ์เมล็ดพืชของความเอื้อเฟื้อต่อกันยิ่งขึ้น รวมไปถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จในการดูแลตนเองได้

4) อุเบกขา (Equanimity) หมายถึง การวางใจเป็นกลาง พิจารณาเห็นตรงตามความเป็นจริง คือมีจิตที่เป็นการวางใจ เป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่ต้องมีการฝึกปฏิบัติมาๆ จึงไม่เอนเอียงด้วยความเสนาหา ด้วยรักและความเกลียดชัง เป็นการวางเฉย ในสถานการณ์ที่บุคคลควรรับรู้รับผิดชอบ ต่อตัวเอง และการกระทำของตน โดยไม่เข้าไปก้าวกว่ายแทรกแซง เป็นการคอยดูแลแบบห่างๆ แต่มีความพร้อมความรับผิดชอบในการดูแลในฐานะแพทย์ รวมทั้งเป็นการวางใจในหน้าที่ของตนเอง เมื่อทำได้ถึงพร้อมตามหน้าที่ คือความถูกต้อง ไม่ต้องมีการคาดหวังในเรื่องที่ผู้ป่วยจะหายเร็วช้า การวางใจจำเป็นมาก โดยเฉพาะในหน้าที่ของแพทย์เมื่อทำทุกอย่างเต็มที่ตามกำลังสติปัญญาและหน้าที่ของแพทย์ที่พึงกระทำก็คือดีที่สุด สัมภาษณ์ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร., อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (24 เมษายน 2561) หรือการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ ความเชื่อต่างๆ ก็ให้เป็นไปตามหน้าที่ เพื่อลดอคติของแพทย์ในใจ และให้จิตใจแพทย์ไม่กังวล จนขาดปัญญา อุเบกขาเป็นการวางใจเป็นกลางๆ เมื่อเหตุปัจจัยยังไม่เอื้อเฟื้อ แต่คอยดูอยู่ใกล้ๆ พร้อมทั้งจะเข้าไปช่วยแก้ไขสถานการณ์เพื่อที่จะให้คนนั้นรับผิดชอบต่อตนเอง เรียนรู้ที่จะดูแลตนเองด้วยตนเองอย่างยั่งยืน เพราะต้องยอมรับว่าทุกอย่างดำเนินไปตามเหตุและปัจจัย ไม่มีใครสามารถ

ฝ่าฝืนกฎธรรมชาติดีได้ (ทัศนีย์ ทองประทีป และคณะ, 2545)

พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมที่แสดงออกมาจากส่วนลึกของจิตใจ คือ ความรัก ความปรารถนาดี ต้องการให้ทุกคนมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ประสบสุขทั้งกายและใจ ด้วยใจที่เป็นความบริสุทธิ์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นธรรมที่เป็นการแสดงความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความรักแบบไม่มีเงื่อนไข เหมือนความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก จะทำให้มีความอดทนในการรับฟัง การอธิบายความ การรองรับอารมณ์ความเครียดจากผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วย ดังคำกล่าวของ (ประทีป พิชทองกลาง, 2555) เป็นการดูแลเอาใจใส่ที่เป็นความรักแบบกลางๆ อย่างเผื่อแผ่ เป็นคุณธรรมภายใน เป็นคุณธรรมที่เป็นพื้นฐานชั้นแรกของจิตใจ ที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้มองเห็นความหวังดีต่อกัน

หลักสัทธรรม 3

พระสัทธรรม 3 (อง.อฎฐก.อ. (ไทย) 3/476) หมายถึง ธรรมอันดี ธรรมที่แท้ ธรรมของสัตบุรุษ เป็นหลักหรือแก่นของศาสนา ประกอบด้วย

1) ปริยัตติสัทธรรม หมายถึง สัทธรรมคือคำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่ พุทธพจน์ พระบาลีพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก ปริยัตติ เป็นการศึกษาเล่าเรียนหลักพุทธธรรมภาควิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญที่ประมวลพระพุทธพจน์หรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ทั้งหมด คือ พระธรรมคำสั่งสอนหรือพระธรรมวินัย อันจะต้องเล่าเรียน เป็นภาคทฤษฎี เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานของการปฏิบัติชัดเจน ถูกต้อง อันเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพื่อใช้เป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิตว่า จะทำอย่างไร และเมื่อปฏิบัติตามแล้ว จะได้ผลอย่างไร แปลว่าเป็นการเรียนรู้ให้เข้าใจโดยรอบทิศ ทุกมุมมอง ทุกประเด็น ดังนั้น ปริยัตติ จึงเปรียบเหมือนแผนที่ลายแทงแสวงหาขุมทรัพย์ที่จำเป็นต้องศึกษาให้รู้ให้เข้าใจเสียก่อนเป็นเบื้องต้น เป็นเส้นทางหลักหรือ Road Map หรือเป็นลายแทงของชีวิต หรือในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้และพระราชทานแก่ประสภนิกรให้ปฏิบัติตามแนวทางนี้เพื่อการพัฒนาตนเอง ในขั้นตอนที่ 1 ที่เรียกว่า “เข้าใจ”

2) ปฏิบัติสัทธรรม หมายถึง สัทธรรมคือปฏิบัติอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 หรือไตรสิกขา ลงมือปฏิบัติตามพระธรรมวินัย คือมรรคมีองค์ 8 หรือหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยความเพียรอย่างต่อเนื่อง มั่นคง เพื่อพัฒนาจิตไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน การบรรลุจุดประสงค์ของชีวิต การฝึกปฏิบัติจนเป็นทักษะ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญ หรือในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้และพระราชทานแก่ประสภนิกรให้ปฏิบัติตามแนวทางนี้เพื่อการพัฒนาตนเอง ในขั้นตอนที่ 2 ที่เรียกว่า “เข้าใจ”

3) ปฏิเวธสัทธรรม หมายถึง สัทธรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ

มรรค ผล นิพพาน ปฏิเวธ เป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติ คือการบรรลุรู้แจ้งธรรมตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น ซึ่งสามารถบรรลุได้ตั้งแต่ผลขั้นต้นไปจนถึงผลขั้นสูงสุด คือ ความสิ้นสุดแห่งทุกข์ โดยสิ้นเชิง เป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นเหตุ ดังนั้น ปฏิเวธ จึงเปรียบเหมือนการพบขุมทรัพย์ หรือแปลว่า การเดินทาง การถึง การรู้ การดำเนินชีวิต หรือในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้และพระราชทานแก่ประสกนิกรให้ปฏิบัติตามแนวทางนี้เพื่อการพัฒนาตนเอง ในขั้นตอนที่ 3 ที่เรียกว่า “พัฒนา”

สัทธิธรรม 3 เป็นการอุปมาอุปไมยให้เห็นชัดเจน สัมภาษณ์พระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร รองเจ้าอาวาสวัดจากแดง (25 กันยายน 25561) ปริยัติ เปรียบเหมือนขอบสระ ปฏิบัติ เปรียบเหมือนน้ำ ปฏิเวธ เปรียบเหมือนดอกบัว หลักธรรมหรือวิธีวิทยา 3 หลักนี้ต้องไปคู่กันเสมอ เช่น ถ้าไม่มีขอบสระก็กักน้ำไม่อยู่ ดอกบัวก็จะบานไม่ได้ ดังนั้น ทั้ง 3 ขั้นตอนจะต้องเกิดขึ้นจากขั้นตอนแรกจนถึงสุดท้าย โดยไม่สามารถข้ามขั้นตอนได้ จึงจะเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาจนรู้แจ้งแทงตลอดในสิ่งนั้นอย่างแท้จริง

สัทธิธรรม 3 เป็นหลักการสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงใช้ และประทานให้ประชาชนชาวไทย ได้รู้วิธีการเรียนรู้แห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “เข้าใจ (ปริยัติ) เข้าถึง (ปฏิบัติ) พัฒนา (ปฏิเวธ)” ตามแนวทางนี้เพื่อการพัฒนาตนเอง การทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนั้นทรงยึดวิธีการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาตลอดรัชสมัย ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และอดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เขียนไว้บทความ “ประสบการณ์สนองพระราชดำริเรียนรู้ หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ความบางส่วนว่า “ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่นคือ ก่อนจะทำอะไรต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจ ภูมิประเทศ เข้าใจผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีต ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และระหว่างการทำนั้นจะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงาน ให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึง เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้ว จะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขาอยากเข้าถึง เราด้วย” (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2561)

สรุปได้ว่า แนวพุทธวิธีวิทยาสัทธิธรรม 3 เป็นหลักการสำคัญในการเรียนรู้เพื่อการเข้าใจ การเข้าถึงอย่างลึกซึ้ง สามารถนำมาพัฒนาโดยการใช้หลักการไปประยุกต์หรือบูรณาการได้ในทุกกิจกรรมของชีวิตทั้งกายและใจ เพราะการฝึกทำซ้ำๆ ทำบ่อยๆ จะเหมือนกับการสร้างร่องทางเดินของพฤติกรรม ความคิด ทศนคตินิสัย โดยปกติรูปแบบจิตใจของมนุษย์ย่อมอยากทำอะไรที่สะดวก

สบาย เอาตนเองเป็นหลักใหญ่ ดังนั้น การใช้วิธีการวิถีวิทยาเชิงพุทธในการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่เป็น แนวคิดหลักการ ทฤษฎีจนเข้าใจอย่างถ่องแท้ ก็ทำให้เกิดเข้าถึงโดยการปฏิบัติ Action by Learning จะยิ่งทำให้เข้าใจ เพราะเมื่อลงมือทำจริงจะมีความแตกต่างในบางอย่างที่ต้องเรียนรู้ ณ ตอนนั้น และก็ต้องทำให้มีการกระทำซ้ำๆ เพื่อฝึกและฝึกในการฝึกพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดที่จะส่งผลต่อการไม่พัฒนาตนเอง หรือฝึกสิ่งที่เป็นอกุศลมูล 3 เมื่อมีการปฏิบัติไป มีการนำมาใคร่ครวญพิจารณาจะเกิดความสามารถ พัฒนาได้ ประยุกต์ได้ บูรณาการได้กับทุกสรรพสิ่ง นี่คือการถึงขั้นของการปฏิเวธ ซึ่งนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาในทุกด้านอย่างยั่งยืน

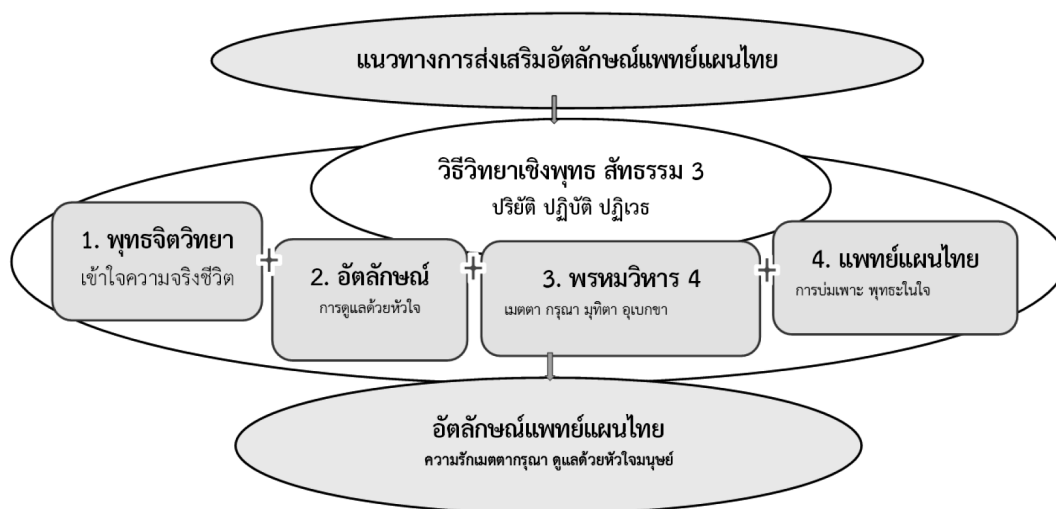
สรุปแนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์กับการแพทย์แผนไทย

การนำเอาหลักแก่นพุทธจิตวิทยา ที่เป็นการเข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิต การเกิดการเจ็บป่วย การเปลี่ยนแปลงทางกายที่เป็นกฎธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต และการเกิดความคาดหวัง ความกังวลเครียด ที่เป็นลักษณะจากการปรุงแต่ง การยึดมั่นถือมั่น ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามโลก สภาพสังคมและทัศนคติตามค่านิยมของโลกปัจจุบัน ที่ทำให้เกิดการขาดการเอื้อเฟื้อ ขาดความรักความเมตตาต่อกัน ซึ่งความรักความเมตตากรุณาเป็นหลักคุณธรรมประจำใจที่สำคัญมากของผู้เป็นแพทย์แผนไทย ที่มีมาตั้งแต่ในสมัยอดีต เป็นจุดเด่นหลักของแพทย์แผนไทย ดังนั้น จึงมีความสำคัญมากที่จะต้องมีการนำเอาหลักพุทธธรรม พรหมวิหาร 4 มาเป็นพื้นดินที่บ่มเพาะต้นกล้าในใจของแพทย์แผนไทย ตั้งแต่ยังเป็นเมล็ดให้ค่อยๆ โต และรดด้วยน้ำของจริยธรรมแพทย์แผนไทย ทุกวันอย่างต่อเนื่อง พร้อมให้มีการเรียนรู้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเพื่อการเข้าถึง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน ก็จะช่วยให้ต้นกล้าของแพทย์แผนไทย พร้อมจะโตขึ้นเป็นแพทย์แผนไทยที่มีความรัก ความเมตตา กรุณา ในการดูแลเอาใจใส่ผู้คนได้อย่างไม่มีเงื่อนไข อันเป็นจุดแข็งที่สำคัญที่เป็นวัฒนธรรมอันงดงามของประเทศไทย และเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยการฝึกฝนหรือวิธีการรตน้าแห่งพุทธธรรม พรหมวิหาร 4 ด้วยหลักวิถีพุทธวิทยาเชิงพุทธ สัทธิธรรม 3 ให้มีทั้งการเรียนรู้เข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักพรหมวิหาร 4 แล้วนำพาให้ปฏิบัติให้เป็นประจำ เปรียบเหมือนการสร้างแนวทางร่องจิตที่เป็นกุศลจิต หลังจากนั้นให้มีการใคร่ครวญพิจารณาการเคลื่อนไหวของใจ ความคิด ความรู้สึก และมีความเพียรในการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยๆ จนเมล็ดพันธุ์แห่งความรักความเมตตาเป็นร่องจิตร่องใหม่ หรือเป็นร่องเดิมที่ขยายใหญ่ขึ้น เพื่อเป็นฐานกำลังในการดูแลเอาใจใส่ การใส่ใจในตัวของผู้ป่วย

ในหัวข้อธรรมข้อที่ 4 คือ อุเบกขา มีความสำคัญมากและมีความจำเป็นมากของแพทย์แผนไทย ที่ต้องฝึกฝนการวางใจของตน เมื่อทำการบำบัดดูแลรักษาให้ทำเต็มที่ตามกำลังสติปัญญา ประสพการณ์ตามหน้าที่ของผู้เป็นแพทย์ ไม่คาดหวังในลาภ ยศ ชื่อเสียงต่างๆ มิฉะนั้น จะเกิดการมีอคติในการบำบัดดูแลรักษา เลือกปฏิบัติ ทั้งในแง่ของความรักห่วงมากหรือการเกลียดชัง รวมถึง

ความคาดหวังจะให้อาการป่วยหายโดยเร็ว ส่งผลให้ใจของแพทย์เองไม่มีความสุข มั่งคั่ง ขาดสติได้ง่าย การตั้งปัญญาออกมาใช้ก็เป็นไปได้น้อย ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาและดูแล ไม่ได้ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นไม่ว่ากายหรือใจ มีปัจจัยมาเกี่ยวข้องหลายๆ ปัจจัย เมื่อแพทย์แผนไทยได้ทำการบำบัดดูแลเต็มกำลังความสามารถแล้ว คือความถูกต้องตาม บทบาทหน้าที่ของแพทย์ สิ่งที่คุณป่วยจะปฏิบัติตามหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของคุณป่วย รวมถึง สิ่งที่เป็นกรรมของคุณป่วยที่มีผลเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการบำบัดดูแล

ดังนั้น การบ่มเพาะให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ มีความเข้มแข็ง มั่นคง เป็นจุดเด่นของ แพทย์แผนไทย ดังนั้น มีความจำเป็นมากและเป็นการสร้างฐานหลักของคุณธรรมของความเป็น มนุษย์อย่างแท้จริง และเป็นสากล ร่วมสมัย ใช้ได้ตลอดทุกช่วงเวลา คือ ความรักความเมตตาความ กรุณา อันเป็นฐานกำลังสำคัญในการก่อสร้างพลังแห่งความเอาใจใส่ต่อผู้ป่วย ความอดทน ความ เข้าใจ ความห่วงใย ใส่ใจในตัวผู้ป่วย ซึ่งเป็นพลังงานที่สามารถ ส่งต่อความรู้สึกถึงกันและกัน โดย ใช้ใจกับใจ (Heart to Heart) เท่านั้น ของความเมตตาให้ผู้ป่วยได้ ให้เกิดมีความเย็นสงบในใจ คือ หลักคุณธรรมอันประเสริฐตามหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นของการแพทย์ แผนไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ควรค่าแก่การดูแลสืบต่อกันไปนานเท่านั้น และเป็นสิ่งที่ทุกคน ในโลกใบนี้มีความต้องการและอยากได้รับ สิ่งนี้จะทำให้ความเป็นแพทย์แผนไทยมีความเป็น อัตลักษณ์ เป็นศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกกลุ่มเป้าหมาย สมสมัย ร่วมสมัย ดังรายละเอียด ตามภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แสดงแนวทางการส่งเสริมอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทยตามหลักพุทธจิตตวิทยา

สรุปได้ว่า การส่งเสริมสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของการแพทย์แผนไทยที่เป็นศาสตร์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่มีประวัติอันยาวนาน และเป็นการถ่ายทอดผ่านรุ่นต่อรุ่นที่อาศัยการเรียนรู้จากการศึกษาตำรา คัมภีร์โบราณ เอกสารที่มีการบันทึก หรือแม้แต่การถ่ายทอดโดยใช้หลักคำกลอนต่างๆ ที่แฝง องค์ความรู้จริงจากการปฏิบัติจริง เห็นผลจากการทดลองจริงโดยผ่านมนุษย์ แล้วมีการบันทึกไว้คือหลักของทฤษฎี แนวคิด ตำราคัมภีร์ หรือตำราที่มีการสร้างขึ้นด้วยพระมหากรุณาของพระมหากษัตริย์ไทยหลายๆ พระองค์ คือเป็นภาคของปริยัติ เมื่อมีการเข้าใจอย่างชัดเจนก็นำไปสู่ภาคการปฏิบัติโดยการลงมือปฏิบัติ โดยมีครูแพทย์แผนไทยเป็นผู้ทำให้ดูเป็นแบบอย่าง (Model) ทั้งกรรมวิธีการบำบัดดูแลรวมถึงพฤติกรรม นิสัย ความมีเมตตากรุณา วิธีการสร้างศรัทธาก็เป็นแบบอย่างให้ได้ ฝึกปฏิบัติตาม เมื่อทำบ่อยๆ จะเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และผ่านการใคร่ครวญอย่างแยบยล จะทำให้เกิดการตกผลึกในความหมายที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ และจะเข้าถึงแก่นของการรักษาที่แท้จริงคือการรักษาด้วยใจเป็นฐานสำคัญที่สุด คือหลักสัทธิธรรม 3 ที่เป็นวิธีวิทยาเชิงพุทธ

เมื่อนำหลักพรหมวิหาร 4 มาเป็นหลักเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ให้เข้าใจ เพื่อการเข้าถึงและการพัฒนา การบ่มเพาะต้นกล้าแห่งความรักความเมตตาในใจของแพทย์แผนไทย จะทำให้การมองเห็นถึงคุณค่า คุณประโยชน์ของการพัฒนาตนเอง สามารถส่งผลต่อผู้อื่น ผู้ป่วย คนในครอบครัว สังคม รวมถึงของแพทย์เองได้อย่างเป็นระบบชัดเจน เมื่อแพทย์มีพื้นฐานเริ่มต้นที่ความรัก การเอาใจใส่ ความเมตตาในใจ เป็นต้นแห่งน้ำใจของการพัฒนาจิตใจของแพทย์แผนไทยให้มีร่องน้ำใจที่มีความเมตตาเป็นพื้นฐาน ที่จะช่วยล้างความทุกข์ทางกายและใจของผู้ป่วยได้อย่างยั่งยืน และการเคลื่อนไหวความงอกงามของใจของผู้เป็นแพทย์จะเจริญงอกงาม มีความเป็นพุทธะในใจ เป็น Core Value ของแพทย์แผนไทยที่สามารถทำให้มีความเป็นอัตลักษณ์ของแพทย์แผนไทย คงอยู่ได้ตลอดนานเท่านั้น และก็คือพื้นฐานของความคิดของความเป็นมนุษย์ที่เป็นผู้ประเสริฐ สามารถพัฒนาทางปัญญาได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กองประกอบโรคศิลปะ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2549). *ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป เล่ม 1, 2, 3*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทภูมิพัลลภซึ่ง.
- กองประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2541). *ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- เจือจันทร์ วงศ์พลกานัน. (2549). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของสตรีชายแดนกลุ่มชาติพันธุ์มอญและปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มพม่าและไทย: กรณีศึกษาชุมชนมอญในจังหวัดกาญจนบุรี*.

วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทัศนีย์ ทองประทีป และคณะ. (2545). *พุทธธรรมเพื่อการพยาบาล*. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราวิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์.

ประทีป พีชทองกลาง. (2556). *รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). *จากจิตวิทยาสู่จิตภาวนา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *กายหายไข้ใจหายทุกข์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2561). *พระสังฆธรรม 3*. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2561, จาก <http://tamma-anatta.blogspot.com/2013/06/blog-post.html>

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา. (2552). *ตำราการนวดไทย เล่มที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

วรภัทร์ ภูเจริญ. (2560). *Compassion แก่ได้ทุกวิกฤต ชนะทุกวิกฤต*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะอัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

วาริญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. (2544). *จิตวิทยาพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาและวิจัยพุทธศาสนศึกษาและพุทธศาสตร์ประยุกต์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

สำลี ใจดี. (2552). *มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา. ตำราการนวดไทย เล่มที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2561). *เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา: วิธีการแห่งศาสตร์พระราชสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. ศูนย์คลังปัญญาและสารสนเทศ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์สาขาวิชา Business Analytics and Intelligence. คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2561 จาก <http://as.nida.ac.th/>

Hall Stuart. (1986). *The Problem of Ideology: Marxism Without Guarantees*. In Stuart Hall: Critical Dialogues in Cultural Studies. David Morley and Kuan- Hsing Chen, eds. London: Routledge.

Hoult, Thomas Ford. (1969). *Dictionary of modern sociology*. 1st edition. Totowa. NJ: Littlefield, Adams.

สัมภาษณ์และประชุมผู้เชี่ยวชาญพิเศษ

พระราชปรีดีทิพย์, ศ.ดร. อธิการบดี. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์ เมื่อ 24 เมษายน 2561.

พระอธิการ ไพศาล วิสาโล. เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต, สัมภาษณ์ เมื่อ 17 เมษายน 2561.

รศ.ดร.วาริญา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. ผู้ก่อตั้งวิชาพุทธจิตวิทยาเป็นคนแรกในประเทศไทย สัมภาษณ์ เมื่อ 30 เมษายน 2561.

พระอาจารย์พระมหาประนอม ธัมมาลังกาโร. รองเจ้าอาวาสวัดจากแดง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิทธิธรรม และการเยียวยาผู้ป่วยด้วยธรรมะ, ประชุมผู้เชี่ยวชาญพิเศษ เมื่อ 26 กันยายน 2561.

การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา

A Spirit Reinforcement on Buddhist Psychology

พระมหาพลกิตติ์ ฐิริปัญโญ¹

Phramaha Ponkit Bhūripaṭṭho (Surachon)

ลำพอง กลมกุล²

Lampong Klomkul

บทคัดย่อ

บุคคลที่มีศรัทธา คือความเชื่อความเลื่อมใสต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ตั้งมั่นแล้ว ทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองมีความสามารถในการกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด กล้าตัดสินใจกระทำการต่าง ๆ รู้จักแสดงพฤติกรรมในการยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็น ให้กำลังใจ การเห็นคุณค่า การยกย่อง และมีความเข้าใจในตนเอง คนที่มีศรัทธาตั้งมั่นแล้วยังเป็นคนมองโลกในแง่ดี มีความคิดหรือความเชื่อในทางบวกต่อเหตุการณ์ต่างๆ อย่างมีเหตุผล นอกนั้นศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้วทำให้เกิดจิตเกิดสติ ความอึดเฝ้าระวัง ศรัทธาเป็นปัจจัยทำให้เกิดศีลได้ มองเห็นเหตุผลว่าพฤติกรรมและผลของมันจะต้องเป็นไปตามแนวทางแห่งเหตุปัจจัย เป็นศรัทธาที่ส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดสมาธิ คือความแน่วแน่ จิตใจตั้งมั่นไม่หวั่นไหวโอนเอนไปมาต่อสิ่งที่ทำให้กระทบจิตใจ และศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา เป็นลักษณะการใช้ศรัทธาช่วยแก้หนี้ปัญหา เป็นกระบวนการฝึกอบรมมนุษย์จากระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยาก และลึกซึ้งกว่า ศรัทธาจึงทำให้เกิดพลังกายทำให้การประพฤติปฏิบัติมีพลังมาพยายามบากบั่นให้สำเร็จจนได้ และพลังใจทำให้ความคิดมีพลังในการคิดพิจารณามากขึ้น จะเร้าให้จิตแล่นพุ่งดังไปในอุดมคติ อุดมการณ์หรือสิ่งสูงส่งดีงาม

คำสำคัญ: การเสริมแรงใจ, พุทธจิตวิทยา

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: vunnor@gmail.com

² นักวิจัย ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

A person with faith is one who believes to the thing or the person in order to make self-confidence in their ability and brave to express themselves to perform, to speak, to think and to make decision. They know how to behave themselves to accept other feeling and opinion, encouraging, praising, appreciating and self-understanding. People who have faith and commitment are still optimistic and have an idea or belief in the positive events with reasonable. In addition, sustainable faith can lead to the wisdom mind, follow the precept, and have reasonable view on causes and results of behavior with nature. This faith also promotes critical and research thinking that will be a factor for emerging mindfulness and wisdom, and it is characterized by the use of faith to support intelligence. The training process of human training system from the outside toward the inside and from the rough into the details, it is the most difficult part for easier access and more subtle. Faith is thus making strenuous physical force to conduct a strenuous effort to succeed them, and a strong will power to make the idea more consideration that stimulates into something noble ideals, ideology and morality.

Keywords: Spirit Reinforcement, Buddhist Psychology

บทนำ

คนไทยในสมัยโบราณก่อนออกจากบ้านหิบบดินที่หน้าบ้านใส่หัว อธิษฐานแล้วก็เดินทางพอกลับมาถึงบ้านหิบบดินที่หน้าบ้านใส่หัวอีก สมัยก่อนเขาถือดินให้แม่ธรณีปกปักรักษา การโปรยดินเหมือนการเจิมอย่างหนึ่ง แต่เป็นการเจิมแบบชาวบ้าน คือเอาดินโปรยลงบนหัว เป็นการให้ขวัญกำลังใจ แรงใจที่เกิดมาจากศรัทธา ให้สิ่งเหล่านี้ตามปกปักรักษาเราให้ประสบความสำเร็จ เป็นทัศนคติความเชื่อของคนไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อความเป็นกำลังใจ คนไทยถือว่าเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่คนไทยเรายึดติดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณการจนถึงทุกวันนี้ ถ้าเป็นการเจิมแบบพระก็คือใช้แป้งเจิม ประกอบด้วยการสวดพุทธมนต์และการอธิษฐานจิตในขณะที่เจิม เพราะฉะนั้นการเจิมมีหลายวิธี มีหลายรูปแบบ มีหลายขั้นตอน การเจิมรถยนต์พาหนะ ร้านค้า หรือว่าการเจิมหน้า เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุคคล แก่สถานที่ การได้สิ่งใหม่หรือว่าสิ่งที่จะต้อง

ประกอบอาชีพเพื่อความเป็นมงคลก็จะต้องนิมนต์ให้พระสงฆ์ผู้ตนเองเคารพนับถือ หรือว่าพระผู้รู้เกี่ยวกับการเจิม หรือมีวิชาความรู้ด้านนี้เป็นผู้ประสิทธิประสาทเจิมให้ หรือบางคนก็อาจให้ปู่ย่าตายาย หรือพ่อแม่เจิมให้ก็มี ส่วนวิธีในการเจิมนั้นแต่ละครูบาอาจารย์ก็เจิมไม่เหมือนกัน อาจเจิมเป็นจุดๆ หรือเขียนเป็นอักษรขอมก็มี อยู่ที่ครูบาอาจารย์รูปนั้นๆ ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างไร แต่ที่ต้องมีเหมือนกัน คือ ผู้เจิมต้องมีศีล สมาธิ และปัญญา ที่บริสุทธิ์ ศีลไม่บริสุทธิ์เจิมไปแป๊บเดียวไม่นานก็เข้าตัวเอง สมาธิไม่นิ่งไม่บริสุทธิ์มีเลศนัย มือคุดี หรือเจิมเพื่อหวังอาภิส ไม่นานก็เสื่อมเจ้าของบ้านก็เสื่อม ผู้เจิมก็เสื่อม ยิ่งถ้าไม่รู้ขั้นตอน ไม่รู้รายละเอียด ไม่รู้อะไรต่างๆ บางที่เป็นบ้าก็มี คือทำพิธีไม่ถูก กลับมาเข้าตัวเอง เพราะฉะนั้น พระสงฆ์ที่จะทำพิธีต้องถือศีลอย่างเคร่งครัด ต้องมีสมาธินั่นคง ต้องรู้ขั้นตอนการขั้นตอนของการลงอักขระในการเจิม ขึ้นจากซ้ายมาขวา จากขวามาซ้ายพิธีกรรม นอกจากนั้นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ก็ขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้มาเจิมด้วยว่า คุณจะสามารถนำมาปฏิบัติได้หรือไม่ จากการบอกกล่าวหรือสั่งสอนจากครูอาจารย์ที่ท่านได้แนะนำไว้ ถ้าคุณสามารถนำมาปฏิบัติได้ สิ่งต่างๆ ที่คุณนำมาปฏิบัติมันก็จะมีความศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองให้คุณเดินทางอย่างแคล้วคลาดปลอดภัย การเจิมจึงเป็นกุศโลบายในการพัฒนาคน โดยเฉพาะเจ้าของบ้าน เจ้าของรถยนต์พาหนะ เมื่อสิ่งดีๆ มีอยู่ที่บ้านเรา อยู่ที่เราของเรา พระสงฆ์ผู้มาเจิมก็เป็นผู้บริสุทธิ์ เราก็ได้ขวัญกำลังใจ แล้วเจ้าของบ้านเจ้าของรถก็ต้องปฏิบัติให้ตัวดีด้วย เจิมกายแล้วต้องเจิมใจ เจิมวัตถุภายนอกแล้วต้องเจิมวัตถุภายในด้วย เพราะจะทำให้สิ่งที่เป็ฯสิริเกิดขึ้นแก่ตัวเอง สิริ แปลว่า ความดีงาม ความดีงามนี้แหละก่อให้เกิดความสำเร็จและก่อให้เกิดกำลังใจ

ความหมายของศรัทธา

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อความเลื่อมใสในทางธรรม คือ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุด้วยผล เชื่อมั่นในคุณงามความดี มีความเชื่อความเลื่อมใสในความจริง เพื่อที่จะไม่ให้บุคคลลุ่มหลงไปตามสิ่งยั่ววนและลักษณะอาการที่เป็นไปในภายนอก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) ศรัทธา (สัททา) หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส เช่น สันศรัทธา ฉันมีศรัทธาในความดีของเขา บางทีก็ใช้ร่วมกับประสาทะเป็นศรัทธาประสาทะ เชื่อ เลื่อมใส เช่น เขาศรัทธาในการรักษา แบบแพทย์แผนโบราณ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542) ศรัทธา ความเชื่อ หมายถึง เฉพาะที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุและผล ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญา เรียกว่า อธิโมกข์ (ความน้อมใจเชื่อหรือเชื่อตามเขา) (พระธรรมกิตติวงศ์, 2548) ความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านี้เกินขีดความสามารถที่คนธรรมดา จะแก้ไขได้บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนี้อาจจะเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจนดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้น เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความ

ช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้น พอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นสรวงบูชาหรือประกอบ พิธีกรรมต่างๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวอีสานมีความเชื่อในสิ่งต่อไปนี้ คือ เรื่องโชคลาง ความฝัน สิ่งแวดล้อมที่ปรากฏการณ์ธรรมชาติ และภูตผีปีศาจ วิญญาณ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2523) ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมแม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่า เป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง (ธวัช ปุณโณทก, 2528) ศรัทธา จึงหมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน ศรัทธาสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือศรัทธาชนิดที่ปิดกั้นปัญญากับศรัทธาชนิดที่เป็นสื่อนำสู่ปัญญา ดังนี้

1. ศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา ใช้วิธีปลุกเร้าหรือแม้แต่บังคับให้เชื่อ และพอเชื่อแล้วก็ต้องมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง ห้ามถาม ห้ามสงสัย คอยรอทำตามฉันทายอย่างเดียว ศรัทธาประเภทที่ 1 นี้ ไม่ทำให้มีการสืบค้นทางปัญญาต่อไปเป็นศรัทธาที่ใช้การบังคับ

2. ศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา คือ ความเชื่อนั้นเป็นตัวชักนำให้สนใจเริ่มต้นศึกษา สืบค้นสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีมากมาย เรายังไม่มีจุดเริ่มต้นว่าจะสนใจเรื่องใด แต่เมื่อเกิดศรัทธาต่อบุคคลหรือเรื่องราวหลักการใด ศรัทธานั้นจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เรามีจุดเริ่มต้น ศรัทธาทำให้เรามีความสนใจและเข้าไปหา โดยเฉพาะศรัทธาในคนก็เพื่อจะชักนำให้เข้าไปซักถามเขา การที่ศรัทธาในพระก็เพื่อจะเข้าไปหาและซักถามท่าน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจความจริงยิ่งขึ้นไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541)

บ่อเกิดแห่งศรัทธา

ตามหลักพุทธธรรมว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุมีปัจจัย มีบ่อเกิด ไม่ได้มีอะไรเกิดขึ้นเองโดยไม่มีปัจจัย ศรัทธาก็เหมือนกับองค์ธรรมอื่นๆ ที่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหรือสาเหตุจึงทำให้เกิดขึ้นมาได้ ศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ และมีผลต่อพฤติกรรมแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน หรือ “บ่อเกิดของศรัทธา” นั้น โดยจะพิจารณาบ่อเกิดจากคุณสมบัติของบุคคลปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกและประสบการณ์ มีดังต่อไปนี้

ก) ศรัทธามีบ่อเกิดจากการถือประมาณในด้านต่างๆ

คุณสมบัติของบุคคลเป็นเหตุปัจจัยด้านหนึ่งที่เป็นเครื่องให้เกิดศรัทธาได้ มีการแสดงไว้ในประมาณ คือ ปมาณิกา 4 ประการ ดังนี้

1. รูปประมาณ ผู้ถือประมาณในรูป บุคคลที่มองเห็นรูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใสที่จะเชื่อถือ

2. โสสประมาณ ผู้ถือประมาณในเสียง บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียงสรรเสริญเกียรติคุณ หรือเสียงพุดจาที่ไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ

3. ลูขประมาณ ผู้ถือประมาณในความคร่ำหรือเศร้าหมอง บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมอง เช่น จีวรคร่ำๆ เป็นต้น หรือมองเห็นการกระทำคร่ำครึยดเป็น หุกกริยา ประพฤติเคร่งครัดเข้มงวดขูดเกลาดน จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือ

4. ธรรมประมาณ ผู้ถือประมาณในธรรม บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสสารธรรม หรือ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใสในใจที่จะเชื่อถือในอรรถกถา เรียกบุคคล 4 ประเภทนี้ว่า รูปูปมาณิกา โสสูปมาณิกา ลูขูปมาณิกา และธัมมูปมาณิกา ตามลำดับ และบ่อเกิดศรัทธาที่อาศัยคุณสมบัติของบุคคลเป็นประมาณ

ในอรรถกถา เรียกบุคคล 4 ประเภทนี้ว่า รูปูปมาณิกา โสสูปมาณิกา ลูขูปมาณิกา และธัมมูปมาณิกา ตามลำดับ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) และบ่อเกิดศรัทธา ที่อาศัยคุณสมบัติของบุคคลเป็นประมาณ

บุคคล 3 จำพวกนี้ ยังมีโอกาสผิดพลาดได้มาก เพราะอาจจะเกิดอคติ อาจถูกครอบงำ ถูกชักจูง พาไป ด้วยความรัก ความหลง ความกลัว หรือติดอยู่เฉพาะรูปแบบภายนอก ไม่รู้จักคนที่ตนพิจารณาได้อย่างแท้จริง ไม่เข้าถึงสิ่งอันเป็นสาระแก่นสารได้ ความเชื่อของบุคคล 3 จำพวกนี้ จึงยังมีโอกาสผิดพลาดได้

บุคคลที่ 4 คือ ธัมมูปมาณิกา คือเอาธรรมเป็นประมาณ จะทำให้รู้จักคนที่ตนพิจารณา ได้อย่างชัดเจนว่าเป็นคนประเภทไหน ไม่ถูกครอบงำหรือถูกชักจูงไปได้ ความเชื่อของบุคคลที่ 4 นี้ จึงถูกต้องไม่ผิดพลาด

ข) ศรัทธามีบ่อเกิดจากการสดับเสียงจากภายนอก

การสดับเสียงจากภายนอกหรือข้อมูลจากภายนอก (ปรโตโฆสะ) คือ การได้ยินได้ฟังมาจากคนอื่น ซึ่งอาจเป็นครู ผู้สอนศาสนา นักวิชาการ เพื่อน หรือจากการได้อ่านคัมภีร์ ตำรา หนังสือที่เป็นวรรณกรรมประเภทต่างๆ รวมทั้งข้อมูลที่ถูกถ่ายทอดมาทางสื่อแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ สื่อวิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เมื่อบุคคลได้ยินได้ฟังหรือได้อ่านข้อมูลจาก แหล่งภายนอกดังกล่าว หากเรื่องนั้นเหมาะสมแก่อุปนิสัยใจคอ หรือเป็นเรื่องที่มุ่งเร้าอารมณ์ให้ คล้อยตามไป ก็สามารถทำให้ผู้รับข้อมูลในฐานะผู้บริโภคเกิดการคล้อยตามและเชื่อตามว่าข้อมูลที่ตนได้รับมาเป็นเรื่องจริงตามนั้นได้

ปรโตโฆสะ ที่เป็นมิตร บัณฑิต ครู เพื่อน หนังสือ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ หรือสิ่งพิมพ์ตาม ช่องทางต่างๆ สื่อทำให้เกิดศรัทธาได้ท่านแสดงไว้ว่า ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูง ได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ก็ได้แก่ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่า ศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้ว หรือทำให้เกิดศรัทธาได้แล้ว

ถึงตัวมิตรจะอยู่ไกล ไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธาก้หาอิทธิพล ชักจูงได้ไม่ หลักการเบื้องต้นข้อหนึ่งในทางการศึกษา คือ กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธา การคบหาบัณฑิต หรือเสนาสาตบุรุษ เป็นปัจจัยแห่งศรัทธา ผู้ใดแม้จะเป็นคนดีมีปัญญา แต่เมื่อยังไม่อาจให้เขาเกิดศรัทธาได้ ก็ยังไม่ได้ฐานะเป็นกัลยาณมิตร และการแสวงหาหรือการคบหาก็ยังไม่ได้เกิด เมื่อศรัทธาแล้วใจรับ ก็นำความคิดได้ นำพฤติกรรมได้ อาจให้เกิดการเลียนแบบหรือชักจูงให้รู้จักคิดอย่างถูกต้องเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งต่อไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558)

ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลธรรม

ศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ และมีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนนั้น เป็นปัจจัยให้เกิดกุศลธรรม ดังต่อไปนี้

1) เป็นปัจจัยให้เกิดปิติ

ศรัทธาทำให้จิตเกิดปิติ ความอิ่มเอิบ ซาบซ่าน เมื่อเกิดศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างแรงกล้าในครั้งแรก มักทำให้เกิดอาการขนลุก ชูซ่า และซาบซ่าน ทั้งทั้งสรรพางค์กาย ลักษณะอาการดังกล่าวจัดเป็นอาการของปิติ มีพุทธพจน์แสดงเรื่องศรัทธาเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดปิติไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งปิติ ควรกล่าววว่า ความปราโมทย์ ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งความปราโมทย์ว่า มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าววว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ภิกษุทั้งหลาย ก้อะไรเล่าเป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งความปราโมทย์ ควรกล่าววว่า ศรัทธา ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งศรัทธาว่า มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าววว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) เป็นปัจจัยทำให้เกิดความสุข

ศรัทธาทำให้เกิดความสุข ดังพุทธศาสนสุภาษิตว่า สุขา สหชา ปติฏฐตา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำความสุขมาให้ พุทธศาสนสุภาษิตนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญหรือประโยชน์ของศรัทธา คือ ศรัทธาสามารถนำความสุขมาให้ได้ เพราะเมื่อเกิดศรัทธาแล้ว ก็เกิดความสุขสบายใจตามมา เช่น ทำการงานนานาประการด้วยศรัทธา ศึกษาเล่าเรียนศรัทธา ทำบุญทำกุศลด้วยศรัทธา ไหว้พระสวดมนต์ด้วยศรัทธา การสรรเสริญพระพุทธเจ้าด้วยศรัทธา เป็นต้น ล้วนทำให้เกิดความสุขสบายใจ เป็นความสุขได้ทั้งสิ้น หากทำอะไรที่เป็นความดีงามด้วยแรงศรัทธาก็อยมเป็นเหตุทำให้เกิดสุขได้ แต่หากทำด้วยความไม่ศรัทธา ทำด้วยความจำใจฝืนศรัทธา ประหนึ่งว่าถูกบังคับให้กราบไหว้ในสิ่งที่ตนไม่ศรัทธา ก็จะทำด้วยความไม่สบายใจ อึดอัดเป็นทุกข์ได้ มีพระพุทธพจน์แสดงเรื่องศรัทธาที่เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความสุขไว้ในโคธสูตรว่า ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรมมีอยู่แก่ผู้ใด ผู้นั้นแลย่อมบรรลุความสุข อันหยั่งลงในพรหมจรรย์ตามกาล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3) เป็นปัจจัยทำให้เกิดศีล

ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดศีลได้ โดยเฉพาะการปฏิบัติตามศีล อันเป็นข้อบัญญัติทางลัทธิศาสนาต่างๆ การปฏิบัติตามศีลด้วยอาศัยศรัทธาเป็นหลักเพื่อให้เกิดการยอมรับ และสมัครใจปฏิบัติตามกฎ ข้อบัญญัตินั้นๆ โดยไม่มีการโต้แย้ง คัดค้านหรือฝ่าฝืนกฎข้อบัญญัติดังกล่าว โดยศรัทธาที่ใช้ได้ทั้งสองลักษณะคือศรัทธาที่ใช้เหตุผลและไม่ใช้เหตุผล ดังนี้ แรงจูงใจที่ต้องการในการปฏิบัติตามศีลแบบพุทธธรรม ได้แก่ อาการวดีศรัทธาคือ ความมั่นใจ (Confidence) ในกฎแห่งกรรม โดยมีความเข้าใจพื้นฐาน มองเห็นเหตุผลว่าพฤติกรรมและผลของมันจะต้องเป็นไปตามแนวทางแห่งเหตุปัจจัย ส่วนแรงจูงใจที่ต้องการในการปฏิบัติตามศีลของศาสนาเทวนิยม ได้แก่ ศรัทธา แบบภักดี (Faith) คือ เชื่อ ยอมรับ และทำตามสิ่งใดๆ ก็ตามที่กำหนดว่า เป็นเทพประสงค์ มอบความไว้วางใจให้โดยสิ้นเชิง ไม่ต้องถามหาเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558)

4) เป็นปัจจัยทำให้เกิดสมาธิ

ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดสมาธิ คือความแน่วแน่ จิตใจตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวโอนเอนไปมาต่อสิ่งที่ทำให้กระทบจิตใจ มีพระพุทธพจน์รับรองไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งสมาธิ ควรกล่าวว่ามีสุข ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งสุขว่า มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ภิกษุทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่าเป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งสุข ควรกล่าวว่ามีปลัทธิ ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งปลัทธิว่า มีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่า ไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ภิกษุทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่าเป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งปลัทธิ ควรกล่าวว่ามีปิติ ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งปิตินี้ว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ภิกษุทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่า เป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งปิติ ควรกล่าวว่ามีความปราโมทย์ ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งความปราโมทย์ว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิเลสอะไรเล่าเป็นเหตุที่อิงอาศัยแห่งความปราโมทย์ ควรกล่าวว่ามีศรัทธา ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวแม้ซึ่งศรัทธาว่ามีเหตุที่อิงอาศัย มิได้กล่าวว่าไม่มีเหตุที่อิงอาศัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

5) เป็นปัจจัยทำให้เกิดปัญญา

ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา เป็นศรัทธาที่ส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ จนทำให้เกิดความก้าวหน้าแก่ปัญญา อันเป็นลักษณะการใช้ศรัทธาช่วยเกื้อหนุนปัญญาและนับว่าเป็นขั้นแรกที่สำคัญในการพัฒนาปัญญาว่า “ศรัทธาเป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญาและกล่าวได้ว่า เป็นขั้นต้นที่สุด” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558)

ศรัทธาที่ส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ เป็นศรัทธาที่นำการใช้โยนิโสมนสิการการคิดพิจารณาอย่างไตร่ตรองครบถ้วนสมบูรณ์ จนทำให้เกิดความก้าวหน้าแก่ปัญญา อันเป็นลักษณะการใช้ศรัทธาช่วยเกื้อหนุนปัญญา และก้าวแรกที่สำคัญในการพัฒนาปัญญา ศรัทธาจึงเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) เป็นปัจจัยให้เกิดปิติ 2) เป็นปัจจัยให้เกิดความสุข 3) เป็น

ปัจจัยทำให้เกิดศีล 4) เป็นปัจจัยทำให้เกิดสมาธิ และ 5) เป็นปัจจัยทำให้เกิดปัญญา ศรัทธาเป็นรากฐานทำให้เกิดคุณค่าหลายประการ เป็นปัจจัยให้เกิดองค์ธรรมฝ่ายกุศล คือ ปิฎิ สุข ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหน้าที่ที่เปิดโอกาสให้เกิดสิ่งที่พึงประสงค์อันจะทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองด้วยปัญญาเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตได้

ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory)

ทฤษฎีความคาดหวัง (expectancy Theory) ได้พัฒนาขึ้นโดย Victor H. Vroom นักจิตวิทยาสังคม โดยอธิบายว่า การจูงใจเป็นกระบวนการที่มีพื้นฐานอยู่บนปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

1. ความคาดหวัง (expectancy) เป็นการที่บุคคลเชื่อว่าจะมีการเชื่อมโยงระหว่างความพยายามที่จะกระทำพฤติกรรม และการปฏิบัติงานให้ได้ผลดีในทางปฏิบัติจริงในการคาดคะเนผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคล โดยการแสดงค่าที่เป็น 0 จะบ่งบอกว่าไม่มีโอกาสที่ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นภายหลังจากการกระทำพฤติกรรม ส่วนค่า +1 จะบ่งบอกว่ามีความแน่นอนที่ผลลัพธ์จะเกิดขึ้นภายหลังจากการกระทำพฤติกรรม

2. ความเป็นเครื่องมือของผลลัพธ์ (instrumentality) เป็นความเชื่อว่าการกระทำพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นโดยเฉพาะ นั่นคือ บุคคลจะได้รับการจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมถ้าเขาเชื่อว่าจะมีความเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา หรือเป็นการปฏิบัติงานที่จะทำให้ได้รับรางวัล

3. ความดึงดูดใจในผลลัพธ์ (valence) เป็นความดึงดูดใจในผลลัพธ์โดยเฉพาะ หรือความพึงพอใจที่บุคคลคาดหวังที่จะได้รับจากผลลัพธ์นั้น ค่า + นั้นหมายถึง ผลลัพธ์นั้นเป็นสิ่งที่บุคคลชื่นชอบ ค่า - จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลไม่ชอบหรือต้องการหลีกเลี่ยงจากผลลัพธ์นั้น ส่วนค่า 0 จะหมายถึง การที่บุคคลไม่รู้สึกรู้สีกแตกต่างไม่ว่าจะได้รับผลลัพธ์หรือไม่ได้รับผลลัพธ์นั้นก็ตามนั้นคือ ถ้าผลลัพธ์หรือรางวัลมีคุณค่าแก่บุคคล ความดึงดูดใจในผลลัพธ์ก็จะสูง

ดังนั้น สูตรของแรงจูงใจจึงเป็น

$$M (\text{Motivation}) = V (\text{Valence}) \times E (\text{Expectancy}) \times I (\text{Instrumentality})$$

หรือ แรงจูงใจ = ความดึงดูดใจในผลลัพธ์ X ความคาดหวัง X ความเป็นเครื่องมือของผลลัพธ์

การที่บุคคลจะมีแรงจูงใจสูงสุดที่จะกระทำพฤติกรรมใดก็ตาม จะต้องมียอดประกอบ 3 ประการ คือ V และ E และ I สูงทั้งหมด แต่ถ้า V มีค่าสูงอย่างเดียว แต่องค์ประกอบอื่นมีอยู่ต่ำ แรงจูงใจของบุคคลก็จะอยู่ในระดับต่ำ

นอกจากนี้ ทฤษฎีความคาดหวังยังได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่มีอยู่

3 ประการ ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ระหว่างความพยายามและผลการปฏิบัติงาน (effort-performance relationship) เป็นความพยายามของแต่ละบุคคลที่จะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดี
2. สัมพันธภาพระหว่างผลการปฏิบัติงานและรางวัล (performance-reward relationship) เป็นระดับที่ซึ่งบุคคลเชื่อว่าผลการปฏิบัติงานจะนำไปสู่การได้รับรางวัลที่พึงปรารถนา
3. สัมพันธภาพระหว่างรางวัลและเป้าหมายส่วนบุคคล (reward-personal goals relationship) เป็นระดับที่ซึ่งรางวัลจะตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้กับเป้าหมายส่วนบุคคล (วิไลวรรณ ศรีสงคราม, 2557)

ความคาดหวังของบุคคลประกอบด้วย องค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ ดังนี้

1. ความคาดหวังในความพยายามต่อการกระทำ หรือการปฏิบัติการเป็นการประมาณการหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่า ความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ต่อการแสดงพฤติกรรมหรือการลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ โดยพิจารณาระหว่างความสามารถของตนเอง กับความพร้อมแต่ละด้านในสถานการณ์ต่างๆ
2. ความคาดหวังในการกระทำต่อผลลัพธ์ หรือผลการปฏิบัติงานเป็นการคาดการณ์หรือประมาณการไว้ล่วงหน้า ก่อนที่จะแสดงพฤติกรรมหรือลงมือทำงานว่า ถ้ากระทำแล้วจะได้รับผลลัพธ์อย่างไร
3. ความคาดหวังในคุณค่าของผลลัพธ์ หรือรางวัลเป็นการคาดการณ์หรือประมาณการในการให้คุณค่าของผลลัพธ์ หรือรางวัลจากการกระทำขึ้นนั้นๆ ซึ่งบุคคลจะมีความคาดการณ์หรือประมาณการในการให้คุณค่าของผลลัพธ์แตกต่างกันไปแต่ละบุคคล และหากสิ่งใดที่มีการให้คุณค่าสูง ก็จะเป็นการจูงใจให้บุคคลเกิดการตัดสินใจเลือก (อ้างถึงใน พรพิมล ภาชนะ, 2544)

ความเชื่อมั่นในตนเอง (Confidence)

ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นความพึงพอใจในตัวตนของตนเอง และแสดงออกซึ่งความกล้าแสดงออกความกล้าตัดสินใจ และมีความมั่นใจในการกระทำของตนให้ประสบผลสำเร็จตามต้องการ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองไว้ ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้คนเราสามารถทำสิ่งต่างๆ ประสบความสำเร็จช่วยให้คนเรามีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิดกล้าแสดงออก ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำสิ่งต่างๆ ด้วยความมั่นใจยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจและภาคภูมิใจ สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ และแก้ไขปัญหาด้วยความรู้สึกที่มั่นคง อันเป็นคุณลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพจิตดี มีความสุขในการดำรงชีวิต (กรมวิชาการ, 2547) บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะ

เป็นบุคคลที่สามารถตัดสินใจได้อย่างฉับพลัน ไม่มีจิตใจรวนเรทั้งนี้จะทำให้มีลักษณะของผู้นำเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของผู้อื่นทำให้ผู้อื่นอยากทำงานด้วย (สุชา จันทน์เอม, 2536) ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นการค้นพบคุณค่าของความสามารถของตนเอง มีความมั่นใจและภูมิใจในตนเองว่าสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถนำทักษะต่างๆ ที่ตนมีอยู่มาใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย (สุรงค์ โค้วตระกูล, 2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเองหมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่เชื่อมั่นในความคิดและความสามารถของตนที่จะทำในสิ่งใดๆ ให้สำเร็จ ล่วงได้ดี ถ้าคิดกล้าทำกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ โดยมีความรับผิดชอบในหน้าที่และการงาน สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วย ความมุ่งมั่น พยายามเพื่อทำงานให้ประสบผลสำเร็จ (วิทยา นาควัชระ, 2547) ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิดกล้าตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม รู้จักแสดงพฤติกรรมในการยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็น ให้กำลังใจ การเห็นคุณค่า การยกย่อง และมีความเข้าใจในตนเอง ให้คำชมเชยในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับเหตุการณ์

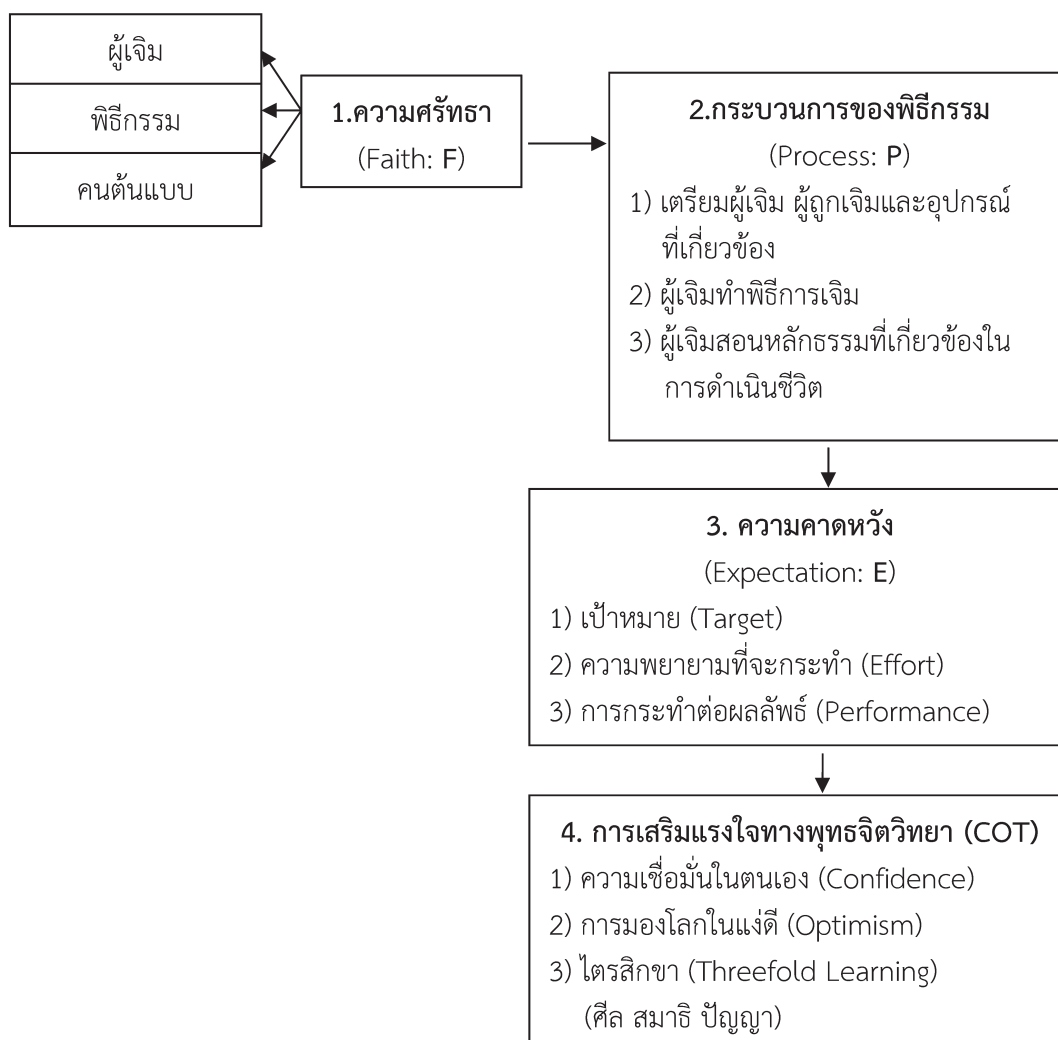
การมองโลกแง่ดี (Optimism)

การมองโลกในแง่ดีเป็นสัทสนะนิยม หรือที่เรียกว่า Realistic optimism คือการมองโลกได้อย่างมีเหตุผลมีความหวัง เชื่อว่าเราสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยความสามารถ ไม่ยอมจำนนต่อโชคชะตา (พระราชวรมนู (ประยูร ธมมจิตโต), 2540) การมองโลกในแง่ดีเป็นการมองโลกแบบทวิลักษณ์ คือ การคิดแบบ 2 ด้าน มองลักษณะ มองสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งด้านที่เป็นคุณและด้านเป็นโทษ การมองโลกในแง่ดีเป็นการมองสิ่งต่างๆ ในแง่ที่เป็นคุณ (ประเวศ วะสี, 2541) ความฉลาดทางอารมณ์เป็น 3 ส่วน คือ เก่ง ดี มีสุข และการมองโลกในแง่ดี อยู่ในส่วนที่เป็นสุข คือ ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข (กรมสุขภาพจิต, 2544) การมองโลกในแง่ดีคือ การที่คนเราสามารถยอมรับ และรู้จักตนเอง ซึ่งทำให้สามารถตั้งความคาดหวังที่เป็นจริงเหมาะสมสำหรับตนได้ทักษะทางพฤติกรรม (นิตยา คชภักดี, 2542) มองโลกในแง่ดี จึงหมายถึง ความคิดหรือความเชื่อในทางบวกต่อเหตุการณ์ต่างๆ อย่างมีเหตุผล การมองโลกในแง่ดีอย่างมีศรัทธาและความเชื่อมั่นที่เรามีต่อตัวเอง เชื่อว่าเราสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยความสามารถถึงขั้นสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

ความหมายของไตรสิกขา

ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถือว่าเป็นทฤษฎี ถ้าเป็นการปฏิบัติต้องเป็นปัญญา แล้วเป็นศีลแล้วเป็นสมาธิสำหรับศีล สมาธิ ปัญญา ที่วางไว้เป็นรูปทฤษฎีนี้ ก็ไม่ใช่ว่าผิดถูก ตามรูปของทฤษฎีคือ

เรียงตามลำดับจากต่ำไปหาสูง แต่พอถึงที่ปฏิบัติแล้ว ต้องตั้งปัญญามานำหน้า และปัญญานั้นจะงอกงามเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ไป เพราะว่ามีสมาธิแล้ว ปัญญา ก็จะงอกงามกว่าเดิม ปัญญาสูงให้ศีลสมาธิเดินไปถูกทางแล้ว ก็จะเพิ่มกำลังให้แก่ปัญญาให้สูงขึ้น (พุทธทาสภิกขุ) ไตรสิกขาเป็นระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยาก และลึกซึ้งกว่า เมื่อแรกเริ่มการฝึกอาศัยความเห็นชอบหรือความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เรียกว่าสัมมาทิฐิเป็นเชื้อ หรือเป็นค่าให้เพียงเล็กน้อยพอให้รู้ว่าตนจะไปไหน ทางไหน จะตั้งต้นที่ไหนเท่านั้น การเข้าใจปัญหาและการมองโลก และชีวิตตามความเป็นจริง คือจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องและคือความหมายพื้นฐานของสัมมาทิฐิ ส่วนในระหว่างการฝึกการฝึกส่วนที่หยาบภายนอกในขั้นศีล ช่วยเป็นฐานให้แก่การฝึก ส่วนละเอียดภายในทำให้พร้อมและสะดวกที่จะฝึกในขั้นจิตและปัญญาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อฝึกขั้นละเอียดภายในคือขั้นจิตและปัญญา ผลที่ส่งกลับมาช่วยการดำเนินชีวิตด้านนอก เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลที่เป็นไปโดยปกติธรรมดาของตนเอง ไม่ต้องฝืนใจ หรือตั้งใจควบคุมรักษา คิดแก้ปัญหา และทำกิจต่างๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ เมื่อฝึกตลอดระบบสิกขาแล้ว ระบบการดำเนินชีวิตทั้งหมดก็กลายเป็นระบบของมรรค สอดคล้องกันทั้งหมดภายนอกและภายใน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558) ไตรสิกขา เป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการ เพราะองค์ประกอบของไตรสิกขาประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง 3 ตัวนี้อาศัยกันและกันทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ เพราะเมื่อรักษาศีลดีแล้วก็ต้องประคับประคองตนไว้ ด้วยความไม่ประมาทก็ต้องรักษาจิตด้วยสติอยู่เสมอ คือ การก้าว เข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่านไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดีปัญญาที่ใช้บ่อยๆ ทำให้เฉียบคมว่องไว พอกพูนมากขึ้นซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ศีล สมาธิดีขึ้นด้วย (วทีน อินทสระ, 2528) ไตรสิกขา คือ อริยมรรคมีองค์ 8 แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝน อบรม เมื่อจัดเป็นระบบฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ เท่านั้นคือทางด้านปัญญา ทางด้านศีล ทางด้านจิต ทางด้านปัญญา เป็นเรื่องทางความรู้ ความเข้าใจแนวคิด ค่านิยมที่ถูกต้อง ทางด้านศีลการควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบ สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจ ทางด้านจิตเป็นการพัฒนาจิตให้มีสมาธิพัฒนาจิตให้มีสมาธิเพียร พัฒนาจิตให้มีสติ ดังนั้น ศีล สมาธิ ปัญญา 3 องค์ประกอบนี้เป็น 3 มิติต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกัน ทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน จึงตรัสรวมกัน ไม่ได้หมายความว่า ต้องทำศีลก่อนให้สมบูรณ์แล้วต้องมาทำสมาธิ ทำสมาธิ สมบูรณ์แล้วมาทำปัญญา (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2549) ไตรสิกขา จึงเป็นกระบวนการฝึกอบรมมนุษย์จากระบบการฝึกอบรมจากภายนอกเข้าไปหาภายใน จากส่วนที่หยาบเข้าไปหาส่วนที่ละเอียด และจากส่วนที่ง่ายกว่าเข้าไปหาส่วนที่ยากและลึกซึ้งกว่า เป็นไปในลักษณะของการบูรณาการ ที่ประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข แสดงได้ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิม (FPECOT Model)

ความศรัทธา (Faith: F)

การเจิมนั้นถือว่าเป็นปรากฏการณ์แห่งศรัทธาในสังคมทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะแค่สังคมไทย ที่นับถือพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว แม้แต่ในศาสนาอื่นๆ เช่น ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ก็มีพิธีเจิมเหมือนกัน เพราะชีวิตของคนเรามันมีมิติชีวิตสองส่วน เราจะใช้หลักธรรมตามพระพุทธศาสนา ศรัทธา และปัญญา ชีวิตในทางด้านการเปิดเผย มีความรู้ในเรื่องอะไรก็ทำไป มีหน้าที่การงาน มีเพื่อน ครอบครัว อันนี้เป็นชีวิตในมิติที่เปิดเผย เป็นมิติด้านนอก ส่วนอีกมิติอีกด้านหนึ่งชีวิตส่วนตัวของเขาซึ่งบุคคลอื่นรับรู้ไม่ได้ว่า ตื่นเข้ามาส่วนตัวของเขาทำอะไร ก่อนนอนทำอะไร ก่อนทำงานส่วนตัวจริงเขาทำอะไร เขาเชื่ออะไร เขามีทัศนคติอะไร เขาคิดอย่างไร อันนี้คนทั่วไปดูไม่ออก เป็นมิติด้านในของเขา เรื่องการเจิมเขามีความเชื่อ ศรัทธา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ

ของแต่ละคน บางคนศรัทธามาก บางคนศรัทธาน้อย แม้เป็นชาวพุทธศรัทธาในพระรัตนตรัยมากบ้าง น้อยบ้าง บางคนเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องผีसागเทวดา เรื่องผีว่ามีจริงไม่มีจริง บางคนเชื่อเรื่องโชคกลาง สัญลักษณ์ต่างๆ นี้ เป็นมิติด้านในของเขา บุคคลภายนอกซึ่งใครๆ ก็มองไม่เห็น

เพราะฉะนั้น การเจิมแม้จะอธิบายถึงประสิทธิภาพความสำเร็จที่เกิดจากการเจิมไม่ได้ในเชิงเหตุผล แต่มันเป็นการตอบสนองมิติด้านในของคน วิถีชีวิตศักดิ์สิทธิ์อีกด้านหนึ่งของคน ไม่เรียกว่าด้านมืด แต่เป็นอีกด้านหนึ่งที่ตรงกันข้ามกันด้านเปิดเผย มันตอบสนองความต้องการทางด้านนั้น ถ้าข้างนอกด้านเปิดเผย ก็เรื่องปัจจัยสี่ ห้า หก แต่ด้านในจะทำอะไรมันก็ตอบสนองเหมือนกัน เพราะเป็นเรื่องความเชื่อเฉพาะของแต่ละบุคคล ความเชื่อความเลื่อมใสการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน แบ่งเป็น 3 ได้แก่

1. ศรัทธาผู้เจิม หมายถึง ให้ความสำคัญต่อการเจิมโดยเลือกผู้เจิมด้วยตนเอง ศรัทธาที่มีต่อผู้เจิมหรือครูอาจารย์ท่านนั้นๆ ศรัทธาต้องมาก่อน ศรัทธาคือความเชื่อ ศรัทธาเป็นที่ตั้ง ถ้าไม่มีความศรัทธาต่อให้ครูบาอาจารย์คนนั้นมีชื่อเสียงระดับโลก แต่ไม่มีความศรัทธา ทำไปตามกระแสตามข่าว สิ่งๆ นั้นก็ไม่มี ความศักดิ์สิทธิ์อะไร ถือว่าทำไปตามกระแสของมโนคติตามข่าว เพราะประสิทธิภาพของการเจิมย่อมอยู่ที่ผู้เจิม ผู้เจิมต้องเป็นมีชื่อเสียง รักษาศีลสมาสมา ปฏิบัติเชี่ยวชาญในการเจิม

2. ศรัทธาพิธีกรรม หมายถึง ในพิธีการเจิมจำเป็นต้องมีพิธีกรรม เป็นไปเพื่อการสืบทอดประเพณี ฤกษ์ยามเป็นกระบวนการเจิมเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ต้องระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ขณะลงมือเจิม เป็นความเชื่อเรื่องเริ่มต้นไปสู่ความสำเร็จ

3. ศรัทธาคนต้นแบบ หมายถึง เจิมโดยได้รับแบบอย่างจากสิ่งที่ทำตามกันมา ตามคำแนะนำของผู้ที่นับถือ มีชื่อเสียง เห็นความสำเร็จของผู้ที่เคยเจิม ทำตามคำแนะนำของ ผู้ประสบความสำเร็จ

จากการที่บุคคลมีศรัทธาอย่างใดอย่างหนึ่งในศรัทธาทั้ง 3 นั้น ทำให้เกิดกระบวนการการเจิม

กระบวนการของพิธีกรรมการเจิม (Process: P)

กระบวนการของพิธีกรรมการเจิมนั้น มีหลักการ ได้แก่

1. เตรียมผู้เจิม ผู้ถูกเจิมและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่นิมนต์พระ ดูเวลา ฤกษ์ยาม วันที่ดีที่เหมาะสมตามฤกษ์ตามชัย เตรียมสถานที่และวัตถุที่จะเจิม เตรียมแป้ง น้ำหอม น้ำมนต์ แผ่นทอง มีพิธีสงฆ์คือสวดมนต์ มีการอาราธนาคุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ คุณครูบาอาจารย์และบิดามารดา รับศีล พระเจริญพุทธมนต์ ถวายเครื่องสักการะ พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร

พระสงฆ์ให้พร

2. ผู้เจิมทำพิธีการเจิมตามที่ถูกเจิมได้เตรียมไว้ อาจเป็นบ้าน รถ หรือสิ่งของ เมื่อเจิมเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีเจิมประพรมน้ำพุทธรนต์

3. ผู้เจิมสอนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต การเจิมนั้นเป็นการทำเครื่องหมายเป็นการบูชา แสดงความเคารพ เพื่อเตือนสะกิดใจให้มองเห็น เพื่อนึกถึงคุณงามความดี ให้ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต หลังจากที่ถูกเจิมได้รู้ถึงความหมาย สัญลักษณ์ วัตถุประสงค์ และวิธีปฏิบัติของการเจิมแล้ว ทำให้เกิดการตั้งความคาดหวังในชีวิต

ความคาดหวัง (Expectation: E)

การที่ถูกเจิมมีศรัทธาอย่างใดอย่างหนึ่งจากศรัทธา ทั้ง 3 นั้น ทำให้ผู้ถูกเจิมมีความคาดหวังในชีวิต ได้แก่

1. มีเป้าหมาย (Target) การเจิมเป็นเป้าหมายหลักในการสร้างกำลังใจ ให้ตนเองทำให้รู้สึกสบายใจทำให้มีสติในการพึ่งพาตนเองได้ทำให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและเป็นการช่วยให้สร้างเสริมแรงบันดาลใจให้ตนเอง จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนเอื้อเพื่อเกื้อกูลให้เขาประสบความสำเร็จตามที่เขาปรารถนา ตามที่มุ่งหวัง

2. ความพยายามที่จะกระทำ (Effort) การเจิมนำไปสู่การทำงานแบบหนักเอาเบาสุ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้พร้อมในการทำงานเสมอ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น เป็นกุศโลบายในการฝึกให้อดทนและเป็นแรงบันดาลใจให้ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น

3. การกระทำต่อผลลัพธ์ (Performance) การเจิมทำให้มีคนเกรงขาม นำไปสู่การมีมนุษยสัมพันธ์ นำไปสู่ความปลอดภัย ทำให้อยู่อย่างมีความสุข และนำไปสู่ความสำเร็จ

การเสริมแรงใจทางพุทธจิตวิทยา (COT)

การที่ถูกเจิมมีศรัทธาอย่างใดอย่างหนึ่งจากศรัทธา ทั้ง 3 นั้น ทำให้ผู้ถูกเจิมมีความคาดหวังในชีวิต ทำให้เกิดการสร้างแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่

1) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Confidence) การเจิมทำให้เกิดความเชื่อมั่นในพฤติกรรมของตนเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในความคิดของตนเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในขณะลงมือปฏิบัติ ช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่างมั่นใจ และเป็นการช่วยกระตุ้นให้มีความเชื่อมั่นในการพัฒนานตนเองอย่างต่อเนื่อง

2) การมองโลกแง่ดี (Optimism) การเจิมนอกจากเป็นการป้องกันไม่ให้เราทำความชั่วทำให้เกิดการดูแลซึ่งกันและกัน เป็นประโยชน์ในการพัฒนาบุคลิกภาพทำให้สังคมสงบสุขและนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ การมองโลกในแง่ดี เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้บุคคลมีชีวิตอย่างเป็นสุข

เพราะบุคคลที่มองโลกในแง่ดีจะเป็นผู้ที่ม่กำลังใจที่จะสามารถมองเห็นถึงโอกาสที่จะสามารถพลิกผันสถานการณ์ที่เลวร้ายให้ดีขึ้นมา ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคที่ขวางกั้นการมองโลกในแง่ดีจึงถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์การมองโลกในแง่ดี โดยจัดให้การมองโลกในแง่ดีให้อยู่ในหนึ่งใน 3 องค์ประกอบของความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ คือ เก่ง ดี มีสุข และการมองโลกในแง่ดีอยู่ในองค์ประกอบของการมีสุข

3) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) (Threefold Learning) คือ

1) ศีล (Morality) การเจิมทำให้สำรวมระวังในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดความระมัดระวังในการใช้คำพูดทำให้เกิดการไม่เบียดเบียนกันทำให้ไม่หวังในทรัพย์สินของผู้อื่น และทำให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม

2) สมาธิ (Concentration) การเจิมการเป็นศาสตร์ที่เพิ่มพลังจิตเป็นการสร้าง ความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในจิตใจ เป็นการฝึกฝนในการให้ใช้สติอยู่เสมอการเจิมทำให้มีสติในการอยู่ร่วมกันในสังคม และเป็นการน้อมนำไปสู่การปฏิบัติธรรม

3) ปัญญา (Wisdom) การเจิมเป็นการสอนธรรมะให้ผู้มาเจิมไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นต้นทางนำไปสู่การแก้ปัญหาทำให้รู้จักไตร่ตรองด้วยความละเอียดรอบคอบ ทำให้สามารถใช้ชีวิตอยู่กับ ความเป็นจริงได้และคุณค่าของการเจิมอยู่ที่เรามีหลักยึดเพื่อนำมาปฏิบัติได้

บทสรุป

การเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาด้วยพิธีกรรมการเจิมที่ประกอบไปด้วยศรัทธา 3 คือ ศรัทธาในผู้เจิม ศรัทธาในพิธีกรรม และศรัทธาในคนต้นแบบนั้นสามารถทำให้เกิดการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาได้ แต่ในขณะเดียวกันศรัทธาในผู้เจิม ศรัทธาในพิธีกรรม และศรัทธาในคนต้นแบบนั้นสามารถทำให้เกิดความคาดหวัง ที่ประกอบไปด้วย 1) เป้าหมาย 2) ความพยายาม กระทำ และ 3) การกระทำต่อผลลัพธ์ ส่งผลทำให้เกิดการเสริมแรงใจตามหลักพุทธจิตวิทยาได้มากกว่าความศรัทธาอย่างเดียว ทำให้เห็นภาพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยนั้นมีวิถีชีวิตที่ศาสนาบุคคล หรือพุทธศาสนิกชนทางพระพุทธศาสนานั้น จุดเริ่มต้นโดยการอาศัยศาสนพิธีซึ่งเป็นกระพี้ของพระศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยงแห่งการเข้าไปในพระพุทธศาสนา จากนั้นจึงนำเอาหลักธรรม คำสอน คำชี้แนะ หรือกุศโลบายที่มีอยู่ในพิธีกรรมเหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติจนสำเร็จผล จากพิธีกรรมเหล่านั้นทำให้ศาสนบุคคลได้เรียนรู้ธรรมและได้ปฏิบัติธรรม มีความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ที่ถูกต้องตรงตามธรรม เรียกร้อยดีงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอันยั่งยืนแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมประเทศชาติ

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2547). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546* (อายุ 4-6 ปี). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสุขภาพจิต. (2544). *คู่มือความฉลาดทางอารมณ์*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2523). *คติชาวบ้านอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา.
- ธวัช ปุณโณทก. (2528). “วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ”. ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา คชภักดี. (2542). “ไข 10 ข้อข้องใจพัฒนา E.Q. คู่ I.Q.”. การส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม.
- ประเวศ วะสี. (2541). *คุยกันเรื่องความคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลิถีมทอง.
- พรพิมล ภาชนะ. (2544). *ความคาดหวังของผู้เลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่ 3 ของจังหวัดพะเยา เกี่ยวกับคุณสมบัติและบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและวิธีสอน. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). *พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: ผลิติธัม.
- _____. (2558). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพมหานคร: ผลิติธัม.
- _____. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรีนส์ ตั้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระราชวรมณี. (2540). “ความสุขที่แท้จริงของชีวิตกับจิตพิสัย” จิตพิสัย: มิติสำคัญของการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ม.ป.). *วิธีแก้ปัญหาชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: แสงธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วศิน อินทสระ. (2528). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา.

วิไลวรรณ ศรีสงคราม. (2557). *จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

วิทยา นาควัชระ. (2547). *โอโซนความสุข*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กู๊ดบุ๊ค.

สุชา จันทน์เอม. (2536). *จิตวิทยาการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2545). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2549). “*มัชฌิมาปฏิปทา: สายกลางสองมิติ*”. ใน คอลัมน์ธรรมะใต้ธรรมาสน์. หนังสือพิมพ์ข่าวสด 24 กุมภาพันธ์ 2549.

ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI):
อาณาบริเวณศึกษา เชียงตุง สหภาพเมียนมาร์
An Experience of Curriculum Development
with School of Youth Improvement:
Area Studies of Keng Tung in Union of Myanmar

ลำพอง กลมกุล¹
Lampong Klomkul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษในนครเชียงตุง ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการศึกษาเชิงพื้นที่ ผลที่ได้คือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียน SYI ที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนด้านภาษาอังกฤษ ในขณะที่โรงเรียนยังไม่มีหลักสูตรตามแนวทางของการพัฒนาหลักสูตร จึงได้มีการสนทนาเชิงแลกเปลี่ยนเพื่อปรึกษากันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจากศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เข้าร่วมประสานความร่วมมือในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดยางปู อันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน SYI โดยที่ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทางด้านภาษา ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของหลักสูตรภาษาอังกฤษ โดยแนวทางที่เกิดขึ้นคือการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันด้วยการกำหนดเกณฑ์ตามกรอบ PDCA ที่เริ่มตั้งแต่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการตามแผน มีการตรวจสอบประเมิน กระทั่งนำไปสู่การปรับปรุงและดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากผลการพัฒนาตามกรอบของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, อาณาบริเวณศึกษา, นครเชียงตุง

¹ นักวิจัย ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The purpose of this article was to study the guideline for curriculum development of English language schools in Keng Tung city. The methods of studying were document study, related research, in-depth interview and field study. Results indicated that facts of the SYI school establishment with the goal of developing English language for students while the school does not have clearly curriculum in accordance with the curriculum development guidelines. Therefore, discussions between school administrators, instructors and educational expert from ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University was set in order to conduct the curriculum development following the goal of the human resource development of Wat Yang Boo which is the location of the SYI School. Students are trained to be a person with quality with language, religion, traditions, culture, and ways of life that co-ordinate with the management of English language courses. The approach of curriculum development has set and followed with the criteria based on the PDCA framework that has been started in a systematic planning, have implemented the plan, have an assessment, and lead to improvements continually from the developing results according to the framework of the curriculum development.

Keywords: Curriculum Development, Area Studies, Keng Tung City

ปฐมบทด้วยเรื่องของการพัฒนาหลักสูตร ณ นครเชียงใหม่

สืบเนื่องจากผู้เขียนได้มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเรื่อง “Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community” อันเป็นหนึ่งในผลงานวิจัยของศูนย์อาเซียนศึกษา ที่ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งได้นำส่วนหนึ่งของผลการวิจัยไปนำเสนอที่ Assumption University เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2561 ในงาน International Conference: Fairness and Justice in the Social Development of ASEAN Countries ในประเด็นเรื่อง “Right to Education of Multicultural Countries for Unity in ASEAN Community” จากข้อมูลที่น่าสนใจที่สะท้อนคิดเกี่ยวกับการศึกษา และทิศทางของการจัดการศึกษา จึงได้รับการประสานจากนิสิตชาวไทยใหญ่ที่หนึ่งอยู่ในที่ประชุมแห่งนั้น คือ ท่าน จ้าว คำแลง (Ven. Jao Khamleng

Kheminda) ที่เป็นักเรียนระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ในการนำเสนองานวิจัยนั้นได้เสนอแนวคิดในเรื่องการศึกษาที่จะเป็นช่องทางในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมของมนุษย์ และแนวทางในการพัฒนาคือการพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนร่วมกันของสมาชิกในประชาคมอาเซียน จึงเป็นที่มาของความสนใจ หลังจากการประชุมสัมมนาเสร็จสิ้น ท่านจึงประสานและแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนภาษาอังกฤษ SYI ซึ่งเคยเป็นโรงเรียนที่ท่านเคยศึกษาภาษาอังกฤษ SYI จึงเป็นที่รับรู้ของผู้เขียน โดยการพูดคุย ท่านประสงค์อยากให้ผู้เขียน ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาในอาเซียน และมีความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรหรือพัฒนาหลักสูตร ให้มีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร จึงได้ข้อสรุปโดยการเชิญไปเยี่ยมชมโรงเรียน SYI รวมทั้งช่วยพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่เปิดมาเป็นเวลาหลายปีให้เป็นหลักสูตรที่มีทั้งทฤษฎี กระบวนการ การเรียนการสอน รวมไปถึงการวัดผลประเมินผลตามรูปแบบการจัดการศึกษา ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์กับผู้เรียนและการจัดการศึกษาในระยะยาว การประสานข้อมูลเพื่อการเดินทางจึงเกิดขึ้นพร้อมกันภายใต้ความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่โรงเรียน SYI ณ นครเชียงใหม่ อันเป็นโรงเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการพัฒนาเยาวชน ในเชียงใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประเทศสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งเป็นที่มาของเรื่องและบทความที่จะได้แบ่งปันประสบการณ์ของการศึกษาเชิงพื้นที่ต่อไป



ภาพที่ 1 ผู้เขียนร่วมเป็น Guest speaker ในงาน International Conference: Fairness and Justice in the Social Development of ASEAN Countries นำเสนองานเรื่อง “Right to Education of Multicultural Countries for Unity in ASEAN Community” ที่ Assumption University BKK เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2561 (ภาพ: Assumption University)

จุดเริ่มต้นของการเดินทางเพื่อไปพัฒนาหลักสูตร

โดยปกติการเดินทางของผู้เขียนนั้นได้เคยเดินทางไปเมียนมาร์หลายครั้ง แต่จะเป็นการเดินทางด้วยเครื่องบินและใช้วีซ่า เป็นแบบ Arrival Visa แต่เมื่อจะเดินทางไปยังเชียงใหม่ทำให้ได้ความรู้เพิ่มมาอีกว่า หากต้องเดินทางข้ามชายแดนแผ่นดิน จำเป็นต้องมีการทำวีซ่า จึงเป็นเหตุให้

ผู้เขียนต้องไปทำวีซ่าที่สถานทูตเมียนมาร์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนสาทร โดยมีค่าใช้จ่ายค่าวีซ่า จำนวน 1,300 บาท ใช้เวลา 3 วันทำการ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ได้แนะนำอีกประเภท คือแบบ “ด่วน” ทำเข้าได้ เย็น แต่ก็มีค่าใช้จ่ายเพิ่มไปเป็น 2 พันกว่าบาท แต่ด้วยไม่รีบและอยากเห็นกระบวนการทางวีซ่า กรณีเดินทางข้ามแดนแผ่นดินว่ามีรูปแบบและวิธีการอย่างไร จึงเลือกแบบไม่ด่วน การเริ่มทำวีซ่า จึงนับเป็นจุดเริ่มของกระบวนการเดินทางไปยังประเทศเมียนมาร์ หากเทียบเคียงว่าถ้านั่งเครื่องบินลงที่ย่างกุ้ง แล้วต่อเครื่องบินในประเทศไปลงสนามบินเฮโฮ (Heho Airport) ตองจี (Taunggyi) เมืองหลวงของรัฐชาน แล้วต่อรถ 300 กิโลเมตร ก็คงเดินทางสมบุกสมบันไปอีกแบบ หรือไม่ก็นั่งเครื่องบินลงย่างกุ้ง แล้วต่อมายังท่าชีเหล็ก (Tachilek Airport) แล้วนั่งรถไปเชียงตุงอีกร้อยกว่า กิโลเมตร ก็จะซับซ้อนเกินไป วิธีการเดินทางจึงเป็นการหาตัวเพื่อนั่งเครื่องบินลงเชียงรายก็น่าจะเป็นวิธีการที่ดีและสะดวกสำหรับการเดินทางข้ามเขตแดนแผ่นดิน แต่ด้วยใกล้เทศกาลปีใหม่ของเครื่องบินราคาถีบตัวสูงไปตามสภาพความต้องการของคนในช่วงเทศกาลปีใหม่ การเดินทางจึงไปสิ้นสุดลงด้วยการที่ผู้เขียนจองตั๋วเครื่องบินไป-กลับ กรุงเทพฯ-แม่สาย ด้วยบริการเดินทางแห่งหนึ่ง การเดินทางจึงเริ่มขึ้นระหว่างวันที่ 26 ธันวาคม 2561 เส้นทางกรุงเทพฯ แม่สาย นั้นมีระยะทางกว่า 850 กิโลเมตร ไปถึงที่นั่นในเวลาเช้า จากนั้นจึงจัดการข้ามแดนผ่านยังช่องทางของด่านตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) ของไทยและเมียนมาร์ จากนั้นท่าน จ้าว คำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda) นิสิตปริญญาโท ที่ประสานกันไว้ในช่วงเวลาตามที่นัดหมาย ได้จัดหารถมารับไปยังเชียงตุง ที่ต้องใช้เวลารoad มากกว่า 150 กิโลเมตร ระยะทางต้องขึ้นเขา ตลอดการเดินทาง จีบเวลาในการเดินทางเกือบ 4 ชั่วโมง ถึงปลายทาง ซึ่งตลอดสองข้างทางยังเป็นภูเขา ที่ราบทางการเกษตร และที่นาบนไหล่เขา และธรรมชาติของภูเขาที่เรียงรายสลับกัน จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นเมืองในหุบเขาก็ดูไม่ปาน อาจเป็นที่มาของคำเรียกในความหมายของเชียงตุงที่ว่า เมืองแห่งหุบเขา เมืองร้อยวัด ซึ่งตลอดข้างทางและทางเข้าเมืองจะพบวัดทางพระพุทธศาสนาจำนวนมาก และมีเอกลักษณ์สวยงามในแบบของตัวเอง และก่อนที่จะเข้าที่พักท่านจ้าว คำแลง พร้อมคณะได้พาผู้เขียนไปยังวัดพระธาตุจอมคำและอีกหลายวัด ในเมืองเชียงตุงประหนึ่งเป็นการบอกให้รู้ถึงปลายทางที่เราเดินทางถึงเชียงตุงแล้ว

แม่สาย การค้าชายแดนรายได้หลักหนึ่งของไทย

ในการเดินทางนับตั้งแต่ชายแดน ไปจนถึงเชียงตุง เราจะพบสินค้าสองชนิด คือสินค้าที่เป็นสินค้าพื้นเมืองประเภทอาหาร การกิน หรืออื่นๆ ที่เนื่องด้วยวิถีท้องถิ่นสามารถผลิตและนำมาเป็นสินค้าหรือวัตถุดิบสำหรับชาวบ้านและชาวเมือง ให้สามารถนำไปประกอบอาหารหรือปรุงหรือดำเนินการได้ อีกประเภทหนึ่งเป็นสินค้าแบบมีบรรจุภัณฑ์ที่มีแบบแผนชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้านำเข้าจากประเทศไทย ด้วยใกล้กับชายแดนไทยมีพื้นที่ประมาณกว่า 150 กิโลเมตร รวมไปถึงสินค้าจากประเทศจีน สินค้าที่ผลิตได้จากประเทศเมียนมาร์เอง โดยสาระสำคัญ จาก

ข้อมูลของการค้าชายแดนในจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนๆ จำนวนมาก ทำให้ทราบว่าการค้าชายแดนในแต่ละปีสร้างรายได้ หรือมูลค่านำเข้าแก่ประเทศไทยจำนวนมาก ดังปรากฏจากคำบอกเล่าของมอนแก้ว นักธุรกิจรุ่นใหม่ชาวไทใหญ่ที่ว่า “สินค้าไม่ใช่จากเมืองไทย ไม่เอานะคุณภาพของสินค้า ทำให้เกิดการใช้งานที่ดีกว่า และเป็นประโยชน์ต่อการรักษาคุณภาพสินค้า”

เมียนมาร์เ็นองค์รวมเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และเศรษฐกิจ มีชายแดนติดกับประเทศไทยตั้งแต่แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และระนอง รวมระยะทางกว่า 2,400 กิโลเมตร การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ โดยเมียนมาร์ยังไม่สามารถผลิตสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคในประเทศได้อย่างเพียงพอ การนำเข้าจึงเป็นกลไกสำคัญ โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภค อาทิ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค และวัสดุก่อสร้างที่ยังเป็นสิ่งจำเป็นและมีความต้องการเพิ่มขึ้น นอกจากนี้สิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ เครื่องใช้ไฟฟ้า และเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งไทยสามารถตอบสนองความต้องการสินค้าดังกล่าวเพิ่มขึ้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเมียนมาร์มองว่าสินค้าไทยเป็นสินค้ามีคุณภาพสูง รูปลักษณ์สวยงาม คงทน และได้มาตรฐาน

จากข้อมูลในปี 2560 พบว่า เมียนมาร์เป็นคู่ค้าสำคัญกับประเทศไทยที่มีมูลค่ารวมอยู่ที่ลำดับที่ 19 โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2556-2560 ม.ค.-พ.ย.) มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปีละ 7,285.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รวมทั้งในปี 2560 ไทยได้ดุลการค้า 1,709 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 5.4 ที่ไทยได้ดุลการค้า 1,823 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยล่าสุดในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) มูลค่าการค้ารวมของสองประเทศ 6,179 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แบ่งออกเป็นมูลค่าการส่งออกจากไทยไปเมียนมาร์ 3,944 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และมูลค่าการนำเข้าของไทยจากเมียนมาร์ 2,235 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยไทยได้ดุลการค้า 1,709 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

การส่งออกในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) เมียนมาร์เป็นตลาดส่งออกอันดับที่ 17 ของไทย ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2556-2560 ม.ค.-พ.ย.) การส่งออกของไทยไปเมียนมาร์มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปีละ 4,064 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2559 การส่งออกของไทยไปเมียนมาร์ มีมูลค่า 4,178 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 0.15 โดยล่าสุด ในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) การส่งออกของไทยไปเมียนมาร์มีมูลค่า 3,944 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 5.6 การนำเข้าในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) เมียนมาร์เป็นตลาดนำเข้าอันดับที่ 21 ของไทย ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2556-2560 ม.ค.-พ.ย.) การนำเข้าของไทยไปเมียนมาร์มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปีละ 3,220.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี 2559 การนำเข้าของไทยจากเมียนมาร์มีมูลค่า 2,354 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 33.98 โดยล่าสุด ในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) การนำเข้าของไทยจากเมียนมาร์มีมูลค่า 2,235 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 5

ตารางที่ 1 สินค้าส่งออกและนำเข้าสำคัญของไทย

สินค้าส่งออกสำคัญของไทย	สินค้านำเข้าสำคัญของไทย
10 อันดับแรก ได้แก่ • เครื่องดื่ม (210.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • น้ำมันสำเร็จรูป (200.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • น้ำตาลทราย (192.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ (144.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล (121.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • เคมีภัณฑ์ (89.0 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารสำเร็จรูปอื่นๆ (83.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • ผ้าผืน (73.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • เครื่องสำอาง สบู่ ผลิตภัณฑ์รักษาผิว (65.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • รถจักรยานยนต์และส่วนประกอบ (145.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	10 อันดับแรก ได้แก่ • ก๊าซธรรมชาติ (925.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • เนื้อสัตว์สำหรับการบริโภค (55.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • สินแร่โลหะอื่นๆ เศษโลหะ (37.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • สัตว์มีชีวิตไม่ได้ทำพันธุ์ (34.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช (24.0 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • ไม้ซุงไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์ (23.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • สัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (19.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • สัตว์น้ำสด แช่เย็น แช่แข็ง แปรรูป (16.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • ผัก ผลไม้และของปรุงแต่งจากผัก ผลไม้ (16.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) • เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ (12.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร



ภาพที่ 2 การสำรวจตลาดเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาการค้าชายแดน ในการเดินทางเชิงตุงในครั้งนี้ที่พบเห็นสินค้าที่ผลิตจากประเทศไทยจำนวนมากเพื่อสอบถามคนในพื้นที่ได้ข้อมูลว่าสินค้าไทยมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของลูกค้าในทุกชาติพันธุ์ในสหภาพเมียนมาร์เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ
(ภาพ: ผู้เขียน 29 ธันวาคม 2561)

ในบรรดาด้านศุลกากรต่างๆ ศุลกากรสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีมูลค่าการส่งออกสูงอันดับต้นของประเทศ มีมูลค่า 114.6 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 58 ของมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย-เมียนมาร์ (ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าก๊าซธรรมชาติ) การส่งออกผ่านด่านแม่สอด จังหวัดตาก มีมูลค่าสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 55 ของการส่งออกสินค้าไทยไปเมียนมาร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นน้ำมันดีเซล เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ น้ำมันเบนซิน ผ้าผืนและด้าย และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ และขณะที่สินค้านำเข้าสำคัญ อาทิ ก๊าซธรรมชาติ โค กระบือ สุกร แพะ แกะ สัตว์น้ำ ผัก ของปรุงแต่งจากผัก และไม้ซุง

ตารางที่ 2 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-เมียนมาร์ (รายด่านฝั่งเมียนมาร์) ปี 2560 และ 2561 (USD in Million)

ด่าน	(1 เม.ย. 2559 – 2 ก.พ. 2560)			(1 เม.ย. 2560 – 2 ก.พ. 2561)		
	ส่งออก	นำเข้า	รวม	ส่งออก	นำเข้า	รวม
Kyaing Tong (เชียงตุง)	2.056	2.218	4.274	0.213	1.503	1.716
Tachileik (ท่าช้างเหล็ก)	12.150	58.699	70.849	13.302	57.662	70.964
Myawaddy (เมียวดี)	48.969	708.268	757.237	64.283	686.536	750.819
Kawthaung (เกาะสอง)	48.814	51.325	100.139	107.761	50.946	158.707
Myeik (มะริด)	130.834	38.922	169.756	150.557	60.222	210.779
Nabulae/Htee Khee (เนบิวลา/ทิกิ)	10.422	0.611	11.033	3.916	6.963	10.879
Mawtaung (มอต่อ)	1.795	0.738	2.533	3.829	1.974	5.803

ที่มา: Ministry of Commerce of the Republic of the Union of Myanmar

เมื่อผ่านชายแดนและเห็นการค้าชายแดนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์จากสายตา จึงได้ค้นคว้าข้อมูลนำเสนอแบ่งปันเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับการค้าชายแดน โดยทำซ้ำเหล็กที่ผู้เขียนผ่านไป และปลายทางคือเชียงตุงอีกเมืองหนึ่งในเมียนมาร์ที่กิน ไข่ บริโภคสินค้าไทยผ่านการค้าชายแดนอีกช่องทางหนึ่ง รวมทั้งเมียนมาร์เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสำคัญของการค้าชายแดนด่านแม่สาย และไปถึงเชียงตุง อันเป็นเป้าหมายของการเดินทาง นอกเหนือจากเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตในแถบเชียงตุง และแม่สายท่าช้างเหล็ก ที่นี่ยังมีมูลค่าทางเศรษฐกิจในองค์รวมร่วมกับประเทศไทยทั้งประเทศ ซึ่งถ้าสนใจอาจศึกษา

เพิ่มเติมจาก กรวรรณ สังขกร และกาญจนา จีรัตน์ (2553) ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองชายแดน เพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในลุ่มแม่น้ำโขง” หรืองานของ สิริรัฐ สุกันธา (2559: 221-244) เรื่อง “การบริหารจัดการการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย (Border Trade Management in the Upper North of Thailand)” ทั้งในงานของ สุนันฐิรีย์ น้อยโสภณ (2557: 118-126) เรื่อง “บทบาทของการค้าระหว่างประเทศผ่านชายแดนทางบกของประเทศไทย” หรือในงาน ปวีณา ลีตระกูล และณัฐสุน อินทรารุช (2554) “บทบาทของการค้าชายแดนต่อการกระจายรายได้และความยากจนในจังหวัดเชียงราย (The Role of Border Trade on Income Distribution and Poverty in Chiang Rai Province)” เป็นต้น เพื่อจะได้เป็นองค์ความรู้และความเข้าใจ พร้อมทั้งเห็นทิศทางของเศรษฐกิจการค้าชายแดนในองค์รวมของประเทศ

จากข้อมูลเรื่องการค้าระหว่างเขตแดนของทั้งสองประเทศทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับความจำเป็นในการค้าขายเพื่อการแลกเปลี่ยนซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภค ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความจำเป็นเพื่อการติดต่อเชื่อมโยงกันในระหว่างการค้าขาย คนในท้องถิ่นต่างมีภาษาพื้นถิ่นในการสื่อสารระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ภาษากลางที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาสากลในการสื่อสารในทุกบริบทของสังคม ทั้งทางเรื่องการค้า การศึกษา และการเชื่อมโยงระหว่างกันในทุกภาคต่างๆ ทั่วโลก ดังนั้น การพัฒนาภาษาอังกฤษให้กับพลเมืองของประเทศจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อไปนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้กับผู้สนใจ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในนครเชียงใหม่ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไป

พัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน SYI เพื่อพัฒนาเยาวชน

ช่วงเช้าของวันที่ 27 ธันวาคม 2561 ผู้เขียนได้เดินทางไปยังวัดยางปู เพื่อพบอาจารย์ และผู้จัดการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของการเดินทางไปยังเชียงใหม่ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษ นับว่ามีความสำคัญทั้งในการสื่อสาร การติดต่อประสานงาน และการค้า รวมไปถึงการประกอบอาชีพ สิ่งที่ผู้เขียนได้ร่วมเดินทางและเห็นว่าภาษาคือโอกาสทางของชีวิต อาชีพ และรายได้ รวมทั้งเป็นช่องทางที่สำคัญ ที่โรงเรียน SYI (School of Youth Improvement) สำหรับในบทความนี้ให้ชื่อเป็นภาษาไทยว่า “โรงเรียนยุวพัฒน์ SYI” เป็นโรงเรียนเอกชนภาษาอังกฤษ ที่ก่อตั้งโดย Venerable Zaw Ti Ka พระภิกษุชาวไทใหญ่ ที่เป็นทั้งเจ้าอาวาสและผู้ก่อตั้ง โรงเรียนตั้งอยู่ที่วัดยางปู (Yang Boo Monastery) และสามารถจัดการศึกษามาเป็นเวลาหลายปี และในเวลาหลายปีเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นผ่านพัฒนาการของนักเรียน ครู และคนที่จบการศึกษาจากที่นั่น โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การเรียนด้านวัฒนธรรมไท หรือภาษาไท วัฒนธรรม

ประเพณีวิถีชีวิต รวมทั้งเอกลักษณ์ของความเป็นคนไต และที่สำคัญการเรียนภาษาที่ SYI ต้องใช้ การสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษตลอดเวลาของหลักสูตร โดยหลักสูตรจะมีกำหนด 8 เดือน เด็กที่มาเรียนจะเป็นแบบโรงเรียนกึ่งนอน อยู่ประจำใช้ชีวิตร่วมกันเหมือนพี่น้อง ในโรงเรียนที่ จากสายตาดูอาจไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นโรงเรียน แต่เป็นแหล่งบ่มเพาะการศึกษาให้กับเด็กรุ่น ต่อรุ่น จนกระทั่งปัจจุบัน



ภาพที่ 3 อาคารเรือนพักชายหญิง อาคารเรียน ของนักเรียน SYI ที่อุปถัมภ์จัดสร้างโดยครูบาบุญชุ่ม นักบุญไทใหญ่อันเป็นที่นับถือของไทใหญ่และชาวเชียงตุงด้วย (ภาพ: ผู้เขียน 27 ธันวาคม 2561)

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลน่าสนใจคือโรงเรียนก่อตั้งมาตั้งแต่ ค.ศ.2001 ถึงปัจจุบัน 2018 ถ้านับเวลาการก่อตั้งก็กว่า 17 ปี ผลผลิตของการพัฒนาเยาวชนกว่า 1,090 คน มาแล้ว จากการได้พบกับ ท่าน จ้าว คำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda) พระภิกษุไทใหญ่ ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือ มอนแก้ว (Morn Kyio) นิสิตสาวที่เพิ่งเรียนจบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยเชียงตุง เริ่มทำธุรกิจในการจัดการของครอบครัว และใช้ภาษาอังกฤษคล่องแคล่วเหมือนภาษาแม่คือภาษาไทใหญ่ ที่ไม่แพ้ภาษาอื่นๆ ทั้งจีน พม่า ไทย ก็สนทนอย่างชำนาญชาญเป็นที่น่าสนใจ รวมไปถึงครู Kham Kyar ที่เป็นผลผลิตของโรงเรียน SYI มาแต่ต้น แล้วพัฒนามาเป็นครูสอนในปัจจุบัน ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้กับรุ่นน้องต่อๆ มาที่เรียนไปด้วยสอนไปด้วยเป็นเวลาหลายปี และสามารถเขียน พจนานุกรมไต-อังกฤษ ได้เล่มใหญ่ (Dictionary Tai-English) หากพิจารณาในภาพรวมย่อมเป็นเครื่องประกันได้เป็นอย่างดีว่าภาษาอังกฤษกับคุณภาพของการจัดการศึกษาย่อมเป็นเรื่องเดียวกัน โดยแนวทางการจัดการศึกษาของท่านเจ้าอาวาสคือการเน้นคุณภาพที่ใช้ได้ เขียนได้ อ่านได้ และสื่อสารตามวัตถุประสงค์ของภาษาดังนั้น สิ่งที่เห็นก็คือภาษาที่ถูกใช้ตามวัตถุประสงค์ “ภาษาเพื่อการสื่อสาร” ที่ปรากฏในบุคคล 3 คนเป็นอย่างน้อยรวมทั้งผู้เรียนที่ยังอยู่ และผู้เขียนได้มีโอกาสพบปะกับพวกเขา และให้ข้อมูลการจัดการเรียนการสอน พร้อมเสนอ “เมนู” เด็ด อาหาร “ไทใหญ่” ข้าวซอย ซึ่งอาจเรียกว่า ก๋วยเตี๋ยวไทใหญ่ก็ได้ มีน้ำซุ้อุ่นๆ มีเครื่องปรุงแบบก๋วยเตี๋ยวเป็นพริกเผาคั่วบดจนละเอียด รสชาติคล้ายน้ำพริกเผา พร้อมเครื่องปรุง เช่น น้ำส้ม และอาหารอื่นๆ ให้พวกเราได้รับประทานหลังเสร็จ

การประชุมแล้วในช่วงมือเที่ยง อันเป็นการเสริมข้อมูลไปด้วยและรับประทานอาหารไปด้วย จากนั้นก็ได้คุยกับนักเรียนที่มาเรียนในช่วงเป็นภาคเรียนเพื่อตัวเข็มเตรียมตัวสอบข้อสอบมาตรฐานกลางของประเทศ โดยนักเรียนได้แบ่งปันข้อมูลในระหว่างการสอนแลกเปลี่ยน ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่พูดภาษาอังกฤษสื่อสารได้ แม้จะมีบางคนที่ยังมีอาการเหนียวเมื่อดึงต้องพบกับคนต่างชาติหรือคนแปลกหน้าที่ต่างไปจากสมาชิกของตัวเอง บรรยายาก็เป็นไปด้วยดี จากนั้นทางครู ได้พาไปยังห้องสมุด อาคารเรียน ห้องเรียน ที่ใช้ศาลาการเปรียญบ้าง ภูมิพระบ้าง แต่เสน่ห์คือความมุ่งมั่นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ไม่ใช่อาคารและสถานที่เป็นหลักเรียกว่าเป้าหมายและวิธีการสำคัญกว่าองค์ประกอบอื่นๆ นั่นเอง ในระหว่างการเยี่ยมชมสถานที่ที่มีการแนะนำหลักสูตรแนะนำการเรียนการสอน แนะนำสถานที่พร้อมเล่าให้ข้อมูลเกี่ยวกับหอพักหญิงชายที่ครูบาบุญชุ่มได้มาเป็นเจ้าภาพจัดสร้างให้ ซึ่งแล้วเสร็จในระดับหนึ่งและสามารถใช้เป็นที่พักอาศัยได้ด้วย นับว่าเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันต่อไป



ภาพที่ 4 ประชุมกลุ่มระหว่างครูผู้สอนและนักเรียนบางส่วนต่อความคาดหวังและการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่ SYI Yangboo Monastery (ภาพ: ผู้เขียน 27 ธันวาคม 2561)

แนวทางการพัฒนาหลักสูตร

จากผลการสืบค้นผลงานวิชาการแนวการพัฒนาหลักสูตร มีปรากฏให้เห็นจำนวนมากในบริบทของการพัฒนาการศึกษาไทยและอาเซียน ได้แก่ ผลงานของ บุ่ม เจริญ และจุฑาทิรัตน์ วิบูลย์ผล (2557: 488-501) เรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูภาษาอังกฤษ ระดับ

ประถมศึกษาสำหรับวิทยาลัยการฝึกหัดครูระดับจังหวัดราชอาณาจักรกัมพูชา (Proposed Guidelines for Developing Primary English Teacher Training Programs for Provincial Teacher Training Colleges, Kingdom of Cambodia) ผลงานวิจัยของ ณิชกร นิธิวุฒิปากย์ และคณะ (2560: 37-51) เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้แบบโครงการของครูสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (A Development of Training Curriculum on Project Work of Primary Level English Teachers Under the Office of the Basic Education Commission) ผลงานวิจัยของ ศุภนิชกุลศิริ และคณะ (2553) เรื่อง “การประเมินผลการใช้หลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (The Evaluation of the Implementation of an English Language Standards-Based Curriculum and the Development of a School-based Curriculum under the Thai Basic Education Curriculum 2001) โดยสาระสำคัญของผลงานในภาพรวมคือ ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรจะมุ่งไปที่เป้าหมายของหลักสูตร เป้าหมายสมรรถนะสำคัญ และขอบเขตเนื้อหา อันเป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตร ดังนั้น กระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรจึงมีโครงสร้างที่ชัดเจนและมีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่จะรองรับการจัดการศึกษาและพัฒนาคนให้ไปถึงเป้าหมายปลายทางของการจัดหลักสูตร และพัฒนาหลักสูตรด้วยเช่นกัน

ในส่วนของโรงเรียน SYI เมื่อหลักสูตรจัดการศึกษามาได้ระยะหนึ่ง คือเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ผู้บริหาร ครู และนักเรียนในฐานะผู้ใช้หลักสูตร จึงต้องกลับมาทบทวนและร่วมคิดเพื่อพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน ว่าจะมีแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร ประกอบกับครั้งหนึ่งผู้เขียนได้ไปเสนองานวิจัยเป็นวิทยากรบรรยายในเรื่อง “Right to Education of Multicultural Countries for Unity in ASEAN Community” และท่าน Jao Khamleng Kheminda ซึ่งถือว่าเป็นศิษย์เก่าและมีส่วนขับเคลื่อน จึงได้เข้ามาพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลในการเสวนาในครั้งนั้น จึงเป็นที่มาของการเชิญมาร่วมพัฒนาหลักสูตรให้เป็นรูปแบบตามกรอบของหลักสูตรมากขึ้น ไม่ใช้การสอนตามหนังสือแบบเดิม แต่จะต้องมีกระบวนการ เป้าหมาย และการประเมินตามแบบของการจัดการศึกษาแบบใหม่ โดยสิ่งที่เห็นสอดคล้องกันคือการจัดการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ รวมทั้งจะเป็นกลไกหลักของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้เกิดความเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรีในการที่จะพัฒนาคนในอาเซียนด้วยเช่นกัน ดังนั้น หลังจากที่พบกับจ้าวคำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda), คำจารย์ (Kham Kyar) และมอนแก้ว (Morn Kyio) ในการประชุมกลุ่มย่อย และสนทนาแลกเปลี่ยนกับนักเรียนที่มีประสบการณ์การใช้หลักสูตรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ทำให้เห็นว่าภาษาเป็นช่องทางหนึ่ง ในการพัฒนาคน เพราะ

การพูดคุยกับนักเรียนเห็นว่านักเรียนมีประสิทธิผลเชิงประจักษ์ สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ดี การลงทุนในคนผ่านการศึกษาถือว่าเป็นการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งต่อไปความรู้เหล่านี้ที่อยู่ในคนจะเป็นกลไกการพัฒนาร่วมกันได้อีกในอนาคต แต่ในเวลาเดียวกันหลักสูตรที่จะเกิดขึ้น เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดของการพัฒนา แต่ด้วยข้อจำกัดของเวลา (Time) สถานที่ (Place) ทุน (Capital) และทีมในการทำงานร่วม (Team) ในอดีต แต่ก็ได้เริ่มต้นและดำเนินมาแล้ว ในปัจจุบันการทบทวนเพื่อพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นสิ่งจำเป็น ให้มีการพัฒนาหลักสูตร มีการวางแผน (Planning) ในความเป็นหลักสูตรว่ามีเป้าประสงค์อย่างไร ซึ่งจากการพูดคุยได้ข้อสรุปว่าความต้องการหรือเป้าประสงค์ของหลักสูตรคือการพัฒนาภาษาอังกฤษให้ได้ประสิทธิผล พัฒนาคนให้เป็นคนในศตวรรษที่ 21 ได้ เมื่อมีการวางแผนแล้ว ยังนำแผนไปพัฒนาด้วยการลงมือทำ (Doing) เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานที่ชัดเจน และนำแนวทางดังกล่าวไปเสริมสร้างให้เกิดประโยชน์ จากนั้นให้มีการตรวจสอบและประเมิน (Check) ประสิทธิภาพของหลักสูตรปรับปรุงและพัฒนาต่อ (Act) จนกลายเป็นหลักสูตรที่ใช้ได้จริงสอดคล้องกับช่วงเวลาและมีประสิทธิผลเชิงประจักษ์รองรับการพัฒนาคนได้อย่างแท้จริง ซึ่งนับว่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันจากผลของการพูดคุยและปรึกษาร่วมกันของผู้เขียนและทีมงานของโรงเรียน SYI



ภาพที่ 5 คู่มือ หนังสือและตำราที่ใช้การเรียนการสอน อาทิ Interchange 1-3, English Grammar, English Conversation ที่ SYI ใช้จัดการเรียนการสอนตลอดระยะเวลา 8 เดือนของหลักสูตร และตัวอย่าง ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ที่มา: ผู้เขียน, 27 ธันวาคม 2561: Online)

ความคาดหวังต่อหลักสูตรและทิศทางของโรงเรียน SYI

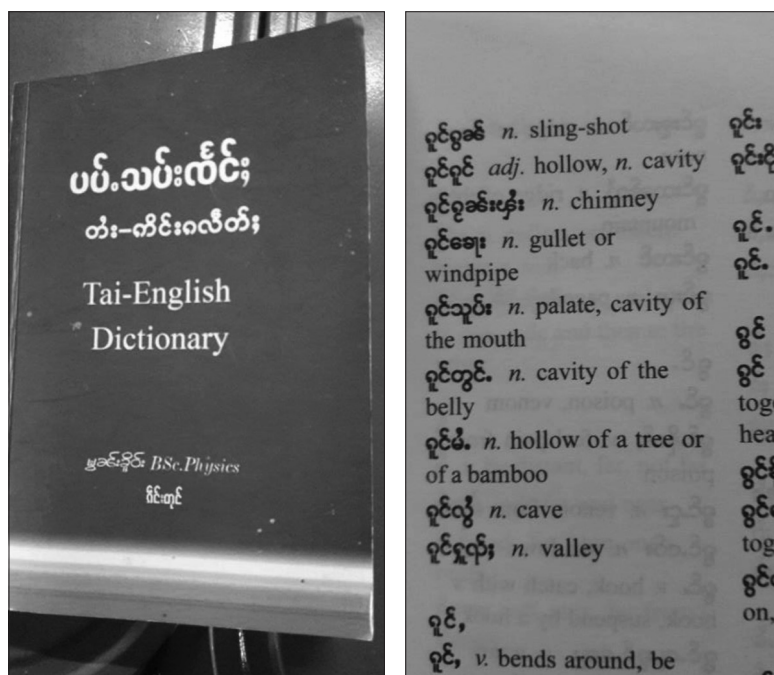
การจัดการศึกษาภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาเยาวชน มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชน โดยมีพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสวัดยางบอน เป็นผู้ก่อตั้งและมีส่วนสำคัญขับเคลื่อนให้โรงเรียนและวัดมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ยุติธรรมและพัฒนาเยาวชน และจัดการศึกษาตั้งแต่ ค.ศ.2001-2018 ในปัจจุบัน ที่จัดการศึกษาผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตลอดระยะเวลา 8 เดือน ที่เรียนภาษาอังกฤษ วัฒนธรรมประเพณีไทใหญ่ การดำเนินชีวิต และพระพุทธศาสนา โดยในช่วงมาอยู่เรียนภาษาอังกฤษจะมีการจัดให้พระสวดมนต์นั่งสมาธิ ส่งเสริมวิถีพุทธให้กับเด็กที่มาเรียน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนพุทธวัฒนธรรมความหลากหลาย โดยสัมผัสกับพื้นที่จริง และประสบการณ์จริงในชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นและได้เป็นการฝึกการใช้ชีวิตร่วมกัน มีภาษาเป็นหลักในการส่งเสริม มีเป้าหมายในเรื่องอุดมการณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัดร่วมกัน ซึ่งที่ผ่านมาจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนมากกว่า 18 ปี รองรับผู้เข้ารับการอบรมตลอดเวลาที่จัดการศึกษาว่า 1,090 คน (ตามตารางสถิตินักเรียน 3) ซึ่งหลักสูตรเป็นแบบมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้นำไปใช้เป็นความรู้จริงหรือนำไปใช้ได้ ซึ่งปณิธานของเจ้าอาวาสผู้ก่อตั้งโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI) ให้แนวคิดว่าคุณภาพสำคัญกว่าเกียรติบัตรหรืออื่นใด ซึ่งจากการประสานพูดคุยประชุมกับคณะครูที่เป็นผู้แทนเจ้าอาวาสในฐานะผู้บริหารให้ได้ภาพรวมคร่าวๆ ของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะได้นำเสนอแนวทางอันเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรอย่างมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อไปสู่เป้าประสงค์หลักตามกรอบการพัฒนาหลักสูตรได้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สถิติจำนวนนักเรียนของโรงเรียน SYI ระหว่าง ค.ศ.2001-2018

ปีการศึกษา	จำนวน/นักเรียน	ปีการศึกษา	จำนวน/นักเรียน
2001	26	2010	45
2002	53	2011	55
2003	48	2012	54
2004	33	2013	50
2005	30	2014	70
2006	58	2015	81
2007	37	2016	120
2008	31	2017	127
2009	40	2018	132
ที่มา: ข้อมูลสถิติโดย Kham Kyar (เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2561)			

1. พัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ อันหมายถึง ทั้งผู้บริหาร และคณะครูต้องการหลักสูตรที่มีความเที่ยงตรงในการจัดการศึกษา ซึ่งในอนาคตโรงเรียนจะมีจำนวนผู้เรียนมากขึ้น ด้วยเหตุผลว่าได้รับความนิยมและมีผู้จบการศึกษาจากโรงเรียน SYI สามารถไปสอบและเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้ดังกรณีของ Ven. Jao Khamleng ซึ่งเป็นผลจากการจัดการศึกษา เพียงแต่ว่าหลักสูตรแบบเดิมเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะยึดตามหนังสือไม่ได้มีกระบวนการของหลักสูตรหรือกลไกในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบตามกรอบของหลักสูตรที่มีการวางแผน (Planning) ต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าประสงค์ของหลักสูตร มีการดำเนินการ (Doing) แต่เป็นการปฏิบัติการภายใต้หลักสูตรที่ถูกเขียนไว้เดิมแล้ว โดยเท่าที่สังเกตใช้หนังสือ Interchange เป็นกรอบในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนต้องรู้ตามกรอบของหนังสือที่เรียนนั้นด้วยเช่นกัน

2. พัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิผล กล่าวคือ เมื่อมาเรียนแล้วนักเรียนหรือผู้เรียนได้ความรู้และนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตในองค์กรรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือผลจากการเข้าเรียนย่อมเป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียน การตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้ จึงย่อมจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาหลักสูตร ทางผู้บริหารและครูจึงได้มีการนำเสนอเพื่อพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการที่มีการประเมินหลักสูตร (Check) ตรวจสอบเพื่อให้ได้องค์ความรู้ว่ามีข้อบกพร่องและมีแนวโน้มที่จะแก้ไขได้อย่างไร จากนั้นจึงดำเนินการ (Act) หรือประเมินผลจากการใช้หลักสูตรว่ามีประสิทธิผลอย่างไร แล้วจึงนำไปปรับปรุงพัฒนา และดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนและพัฒนาเยาวชนตามกรอบของการจัดการศึกษา จากที่ได้สัมผัสและพบกับบุคคลที่เป็นผลิตผลจากการจัดการศึกษา ทำให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็น Ven. Jao Khamleng Kheminda อายุ 30 ปี นิสิตที่เคยมาเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้เป็นเวลา 1 ปี และในปัจจุบันเป็นนักศึกษาปริญญาโทด้านการศึกษาที่มหาวิทยาลัย อัสสัมชัญในประเทศไทย Kham Kyar อายุ 32 ปี ผลิตผลจากการจัดการศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้ ปัจจุบันเป็นครูที่โรงเรียน SYI ที่สามารถเขียนตำราด้านการสอนภาษาอังกฤษ และเรียบเรียงพจนานุกรม ไต-อังกฤษ ให้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนของโรงเรียนได้ หรือ Morn Kyio อายุ 24 ปี หญิงสาวชาวไทใหญ่ที่เธอสามารถพูดจาฉะฉานคล่องแคล่วในหลายภาษาทั้งอังกฤษ ไทย ไต พม่า จีน เคยเรียนที่นี่ ปัจจุบันประกอบกิจการธุรกิจของครอบครัว จากการพบปะพูดคุย มีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างของการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิผลเชิงประจักษ์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันในส่วนของประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังเป็นการยืนยันสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการจัดการศึกษาที่นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง และย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในบริบทของคนไทใหญ่และชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง



ภาพที่ 6 พจนานุกรม Tai-English Dictionary ที่เกิดจากความตั้งใจของครู Kham Kyar ที่ใช้เวลากว่า 8 ปี ในการรวบรวมจัดพิมพ์เพื่อใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียน SYI (ที่มา: ผู้เขียน, 27 ธันวาคม 2561)

3. การผสมผสานความรู้สู่ชีวิตจริง กล่าวคือ ผู้เรียนเมื่อมาเรียนและใช้ชีวิตในแบบของโรงเรียนกินนอน ในช่วงเวลา 8 เดือน มีการผสมผสานระหว่างความรู้ภาษาและความรู้ในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของความเป็นไทใหญ่ไว้จำนวนมาก อาทิ ด้านศาสนา ดังปรากฏในงานของ Ven. Sengpan Pannyawamsa (2007) เรื่อง “A Critical Study of the Vessantara-jataka and its Influence on Keng Tung Buddhism, Eastern Shan State, Burma” หรือในงานวิจัยของ Petcharat Lovichakorntikul (2017) ที่ศึกษาเรื่อง “Spiritual Development: The Practical Buddhism in Keng Tung” งานวิจัยของ Klemens Karlsson (2000) เรื่อง “Tai Khun Buddhism and Ethnic-Religious Identity และในงานวิจัย (2012) เรื่อง “Material Religion and Ethnic Identity: Buddhist Visual Culture and the Burmanization of the Eastern Shan State” รวมทั้งในงานวิจัยของ สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ (2553) เรื่อง “งานศิลปะสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาแบบเชียงตุง (Keng Tung Buddhist’s Arts and Architecture Style)” ในด้านวิถีชีวิต ปรากฏในงานวิจัยของ Ornsiri Panin (2018) เรื่อง “The Transformation of the Vernacular House Appearance: Case Study of the Tai-Kern Vernacular House in Keng Tung, Shan State, Myanmar” หรือผลงานวิจัยของ ประสงค์ แสงงาม และสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ (2559) เรื่อง “พลวัตของสถาปัตยกรรมวัดไทพื้น เมือง

เชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์” เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านความเชื่อ ยังปรากฏในผลงานวิจัยของ James Haxton Telford (2011) เรื่อง “Burmese Animism or Animism in Keng Tung State, Burma” ผลงานวิจัยทั้งหมดเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นเชียงตุง ไทใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้ นัยหนึ่งเป็นความรู้ที่มีอยู่และถูกศึกษาไว้ นัยหนึ่งเป็นสิ่งที่คนเชียงตุงที่เป็นไทใหญ่ หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ควรรู้ หรือพึงศึกษาในการจัดการศึกษาที่โรงเรียน SYI ความรู้เหล่านี้ถูกบูรณาการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในหลักสูตรภาษาอังกฤษ เป้าหมายเพื่อให้ได้ความรู้ทั้งในส่วนภาษาอันเป็นเป้าหมายหลัก แต่ในเวลาเดียวกันก็มีการผสมผสานเป็นความรู้ในวิถีทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นไทใหญ่ และที่สำคัญได้นำถึงความเป็นเผ่าพันธุ์ร่วมกับชุมชนอื่นๆ ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้เดิม และปรับตัวบนความหลากหลายของความแตกต่างได้

ดังนั้น ความคาดหวังที่จะพัฒนาหลักสูตรร่วมกันภายใต้บริบทที่เป็นอยู่จึงเกิดขึ้น ภายใต้การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเป็นความคาดหวังในเป้าหมายเพื่อการพัฒนาให้เป็นไปตามกรอบของหลักสูตรที่มีกลไกการพัฒนา มีเป้าประสงค์ ความคาดหวัง การวัดผลประเมินผล ทั้งในส่วนของประสิทธิภาพที่วัดด้วยการศึกษาให้จบ และประสิทธิภาพว่าด้วยเรื่องของการจบและเรียนรู้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริงตามกรอบของการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาที่มีการพัฒนาทั้งคุณภาพชีวิต ที่เป็นส่วนของการเรียนรู้และดำเนินชีวิต และคุณภาพทางจิตปัญญาของการอยู่อาศัยที่ส่งต่อการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายและความแตกต่างกัน



ภาพที่ 7 จากข้อมูลในหนังสือรวบรวมแนวประวัติและพัฒนาการของโรงเรียนจะเห็นกิจกรรม นักเรียนแต่ละรุ่นที่จบการศึกษาไป พร้อมแนวทางของหลักสูตรที่สะท้อนให้เห็นการเรียนภาษาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนความเป็นชาติพันธุ์ ภาษาได้ก็เป็นเป้าประสงค์ร่วมในการพัฒนาคนของโรงเรียน SYI (ภาพโดยผู้เขียน: 27 ธันวาคม 2561)

บทสรุปของการแลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

ในการสนทนาพูดคุยนั้นพบว่าสิ่งที่เป็นความคาดหวัง คือการพัฒนาหลักสูตรไปสู่แบบแผนแนวทางที่ชัดเจนผ่านกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ (Planning) มีการดำเนินการตามแผน (Doing) มีการตรวจประเมินใช้ระบบการประเมินต่อการเรียนการสอน (Check) แก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสู่การดำเนินการตามผลจากการแก้ไข (Act) ทั้งหมดเป็นกรอบคิดกว้างๆ ในการพูดคุยและปรึกษาร่วมกัน รวมไปถึงแนวทางในการส่งเสริมภาษาให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาผู้เรียนในองค์กร รวมทั้งในส่วนทักษะทางภาษา (Language Skill) เพื่อใช้ในการศึกษาหาความรู้ เป็นทักษะตามกรอบของศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมีความรู้ภาษาโลก รวมทั้งนำความรู้เหล่านี้ที่ได้ไปใช้ในฐานที่เป็นทักษะของการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนและสังคมอื่นๆ ได้ ภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย ภายใต้แนวคิดพหุวัฒนธรรม ที่จัดเป็นทักษะของชีวิต (Life Skill) ในฐานะที่มนุษย์คนหนึ่งจะพึงเรียนรู้และกระทำได้ ที่ไม่ได้จำกัดด้วยชาติพันธุ์ ภาษา และศาสนา ซึ่งแนวทางของหลักสูตรก็มองเห็นและวางเป้าประสงค์ว่าผู้เรียนในหลักสูตร SYI ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการที่จะปรับตัวและใช้ชีวิตในมิติของความจริงด้วย จากที่พูดคุยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน Venerable Zaw Ti Ka ผู้ก่อตั้งโรงเรียน และเป็นเจ้าอาวาส ผ่านคนรุ่นใหม่อันเป็นผลิตผลของ SYI ทั้ง Ven. Jao Kham Leng, Kham Kyar และ Morn Kyio ทั้งหมดมองเห็นทิศทางการศึกษา ที่ยังต้องปรับและพัฒนาต่อไป ให้มีหลักสูตรที่ชัดเจน มีการวัดการประเมินผล และมีการติดตามผลของผู้เรียนเชิงประจักษ์ เพื่อสะท้อนผลของหลักสูตรได้อย่างแท้จริง จากเดิมที่มีการเรียนตามหนังสือ ตามที่กำหนด มาเป็นการกำหนดแบบแผนของหลักสูตรให้มีแนวทางในการเรียนว่า เรียนเพื่ออะไร ใช้อะไรอย่างไร เด็กควรเรียนรู้ตัวเนื้อหา องค์ประกอบของเนื้อหา และองค์ประกอบอื่นๆ อย่างไร ทั้งจะต้องผสมผสานกับการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม การเรียนรู้อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ซึ่งทั้งหมดในองค์กรรวมดำเนินการอยู่แล้ว แต่ก็ต้องมีการพัฒนาปรับปรุง เพื่อเป็นการตรวจสอบประสิทธิภาพในองค์กรด้วย ซึ่งก็จะได้พัฒนาร่วมกันต่อไปในส่วนของหลักสูตรอันเป็นผลจากการพูดคุย ดำเนินการ ประสาน และนำไปเป็นพัฒนา ซึ่งจะได้นำมาแบ่งปันเพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันต่อไป ในส่วนของการพัฒนาหลักสูตรและนำไปใช้ต่อไป นับเป็นคุณูปการ จึงนำมาแบ่งปันเล่าเรื่องเบื้องต้นเพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้ร่วมกัน และผลได้จากการพัฒนาหลักสูตรในอนาคตต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ Venerable Zaw Ti Ka ในฐานะผู้ก่อตั้งและบริหารโรงเรียน SYI ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการพัฒนาส่งเสริมและพัฒนาศึกษา แม้ในวันที่มาร่วมประชุมจะติดภารกิจเข้าร่วมงานสัมมนานานาชาติ แต่ก็ได้มอบหมายครูและศิษย์ที่เกี่ยวข้องประสานและ

ดำเนินการแทน ทั้งในส่วนของ Ven. Jao Khamleng Kheminda ศิษย์เก่าและกำลังศึกษาและเห็นความสำคัญว่าแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ควรเป็นช่องทางหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาและทำให้การศึกษาเป็นช่องทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพ รวมทั้งการเชิญ การรับและส่งจากชายแดนแม่สายไปยังเชียงตุง และอำนวยความสะดวกแนะนำระหว่างที่เดินทางอยู่ในเชียงตุง ครู Kham Kyar ที่เป็นทั้งครู และเป็นผู้บริหาร ที่ได้จัดการให้คำแนะนำ รวมทั้งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการร่วมกันพัฒนาหลักสูตร รวมทั้ง Morn Kyio หรือเรียกแทนตัวเองว่า MK (มอนแก้ว) ล้อกับชื่ออาหารสุกี้ชื่อดังของไทย พร้อมครอบครัว ทั้งพ่อ แม่ และพี่สาวที่ยินยอมให้ลูกสาวเป็นไกด์พาชม พาเที่ยว พาชมความหลากหลายของเมือง จนกระทั่งพบเห็นประสบการณ์ที่แปลกใหม่ในวิถีวัฒนธรรม เป็นความประทับใจและการเรียนรู้ตลอดการเดินทาง ทั้งในส่วนของสถานที่เพื่อการร่วมพัฒนาหลักสูตร และแหล่งวัฒนธรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น วัด โบราณสถาน และสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของเชียงตุง ที่นอกเหนือจากการทำงานแล้วยังได้พักผ่อนสันตนาการด้วย นับเป็นความประทับใจอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

- กรวรรณ สังขกร และกาญจนา จีรัตน์. (2553). การพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในกลุ่มแม่น้ำโขง. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, จาก http://www.sri.cmu.ac.th/~ctrd/uploads/files/file_20171212_1513060703.pdf
- ประสงค์ แสงงาม และสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2559). พลวัตของสถาปัตยกรรมวัดไทจีน เมืองเชียงตุง ราชอาณาจักรแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารหน้าจั่วสถาปัตยกรรม พื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม*. ปีที่ 30 มกราคม - ธันวาคม 2559.
- ปุ้ม เจีย และจุฑารัตน์ วิบูลย์ผล. (2557). “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษา สำหรับวิทยาลัยการฝึกหัดครูระดับจังหวัดราชอาณาจักรกัมพูชา. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา OJED*, Vol.9, No.1, 2014: 488-501, จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/34811/28884>
- ปวีณา ลีตระกูล และณัฐสุน อินทรารุช. (2554). “บทบาทของการค้าชายแดนต่อการกระจายรายได้และความยากจนในจังหวัดเชียงราย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์*. 29(3), กันยายน 2554: 1-35, จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/137436/102311>

- ณิชากร นิธิวุฒิกาศย์ และคณะ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้แบบ
โครงการของครูสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน
พระบรมราชูปถัมภ์*. ปีที่ 11(3) กันยายน - ธันวาคม 2560 หน้า 37-51. [https://www.
tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/108215/85617](https://www.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/108215/85617)
- สิริรัฐ สุกันธา (2559). “การบริหารจัดการการค้าขายแดนในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย.
วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. 8(1) มกราคม -
มิถุนายน 2559: 221-244.
- สุณัฐวิทย์ น้อยโสภา. (2557). “บทบาทของการค้าระหว่างประเทศผ่านชายแดนทางบกของ
ประเทศไทย”, *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. 8(17), กันยายน - ธันวาคม 2557:
118-126.
- สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ. (2553). งานศิลปะสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาแบบเชียงตุง. *วารสาร
วิจิตรศิลป์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 2(1), มกราคม - มิถุนายน 2553,
จาก [https://www.tci-thaijo.org/index.php/fineartsJournal/article/view/
77686/62305](https://www.tci-thaijo.org/index.php/fineartsJournal/article/view/77686/62305)
- ศุภณิจ กุลศิริ และคณะ. (2553) “การประเมินผลการใช้หลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
สถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (สาขามนุษย-
ศาสตร์และสังคมศาสตร์*. ปีที่ 2 ฉบับพิเศษที่ 1 มกราคม 2553: 191-200, จาก [https://
www.tci-thaijo.org/index.php/swurd/article/view/32917/28017](https://www.tci-thaijo.org/index.php/swurd/article/view/32917/28017)
- อรศิริ ปาณินท์. (2561). The Transformation of the Vernacular House Appearance: Case
Study of the Tai-Kern Vernacular House in Keng-Tung, Shan State,
Myanmar. *Vernacular Architecture and Cultural Environment*. Vol 33 (2018):
มกราคม - ธันวาคม 2561.
- James Haxton Telford. (2018). *Burmese Animism or Animism in Kengtung State,
BURMA*. Thesis for degree of Ph.D. [https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/
handle/1842/10127/0074154c.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/10127/0074154c.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Klemens Karlsson. (2012). *Material Religion and Ethnic Identity: Buddhist Visual
Culture and the Burmanization of the Eastern Shan State*. In book: *The Spirit
of things: Materiality and Religious Diversity in Southeast Asia*. Cornell
University Press. Editors Julius Bautista. pp 61-77.

- Klemens Karlsson. (2018). *Tai Khun Buddhism and Ethnic-Religious Identity*. Retrieved on 29 December 2018. Online: <https://core.ac.uk/download/pdf/2788389.pdf>.
- Petcharat Lovichakorntikul. (2017). Spiritual Development: The Practical Buddhism in Kengtung. *Journal of International Buddhist Studies-JIBS*. 8(1), June 2017: 127-138.
- Ven. Sengpan Pannyawamsa. (2007). *A critical study of the vessantara-jataka and its influence on kengtung Buddhism, eastern Shan state, Burma (with English Translation)*. PhD Thesis, University of Kelaniya. <http://repository.kln.ac.lk/handle/123456789/12474>

Interview

Sao Khun Zawm Fah, Founder of SYI, Keng Tung, Myanmar.

Venerable Zaw Ti Ka, Abbot and Principle of SYI, Keng Tung, Myanmar.

Venerable Jao Khamleng Kheminda. Graduated student from SYI, Keng Tung, Myanmar, Interview 27-28 December 2019.

Kham Kyar. Teacher from SYI, Keng Tung, Myanmar, Interview 28 December 2019.

Morn Kyio. Graduated student from SYI, Keng Tung, Myanmar, Interview 28 December 2019.

การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ Education and Human Development

พระปลัดสุรเชษฐ์ สุรเชษฐ์¹
Phrapalad Suracheth Surachettho

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เน้นการศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนามนุษย์ในพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาความเป็นมนุษย์ด้วยการศึกษาตามแนวพุทธ เป็นการศึกษาที่ต้องพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมทั้งการพัฒนากาย จิต ความคิด และปัญญา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เข้าใจ เข้าถึง เป็นความลึกซึ้งสู่การปฏิบัติได้ กระทั่งส่งผลเป็นแนวทางที่จะพึงปฏิบัติ และส่งผลต่อชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการหลักไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตามวิธีการหรือกลไกที่นำมาประยุกต์ใช้ได้ คือ การสร้างความรู้เชิงประจักษ์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (ปริยัติ) พัฒนาส่งต่อจนกระทั่งนำไปลงมือปฏิบัติได้จริง (ปฏิบัติ) จนกระทั่งพัฒนาไปเป็นประสบการณ์ตรงมุ่งไปสู่ผลของการปฏิบัติแบบลึกซึ้ง (ปฏิเวธ) ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนทางกาย (กายพัฒนา-ภาวนิตกาโย) การเคลื่อนไหวร่างกายแบบต่างๆ อย่างมีสติ (จิตตพัฒนา-ภาวนิตจิตโต) การเรียนรู้ผ่านการทำงานศิลปะรูปแบบต่างๆ การใคร่ครวญทางความคิดโดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นบทเรียน (ศีลพัฒนา-ภาวนิตศีโล) จนกระทั่งกลายเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาปัญญา (ภาวนิตปัญญา) ตามกระบวนการของการศึกษาความเป็นมนุษย์ตามแนวพุทธในที่สุด

คำสำคัญ: การศึกษา, การพัฒนาความเป็นมนุษย์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article focused on education and human development. The objective the study was to study the concept of human development in Buddhism. Documentary study and related research were used for studying method. Results

¹ เจ้าอาวาสวัดโตนด เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางกรวย นนทบุรี

indicated that human development with Buddhist education was a studying that required holistic human development including physical development, mind, thinking and wisdom, in order to achieve understanding that was accessible and deep into practice. The process of three noble truths training which were precepts, meditation and wisdom has changed and effects to lives. The method of applying were to create empirical knowledge for students (Dharma) continuing to the implementation in actual action (Practice), and developing into a direct experience aimed at the results of a profound practice (enlightenment) in various forms such as learning through physical training (Physical development - Pawitakayo), various body movements with consciousness (Jittapattana-Pawitchitto), learning through various forms of art work, thoughtful thinking, based on past experiences to be a lesson learned (Silapattana-Pawitsilo) until has become a person who developed the wisdom (Phawitapanyo) according to the process of studying humanity in accordance with Buddhism.

Keywords: Education, Human Development, Buddhism

บทนำ

การศึกษาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับการเรียนรู้เสมอ ทั้งความสำคัญของการเรียนรู้จะทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้และเป็นผู้รับการฝึกอบรมให้พัฒนาขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่ง และเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิธีคิด จิตสำนึกที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่รู้และเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายว่า การศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นสร้างผู้เรียนให้เป็นเพียงผู้จำอย่างเดียว และเป็นเพียงการจำเพื่อไปสอบและเพื่อไปแข่งขัน สร้างให้ผู้เรียนมีสภาพเป็นตำราที่เดินได้ โดยไม่ได้นำเอากระบวนการ “การเปลี่ยนคน สร้างสรรค์สังคม” มาเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษา ทำให้การศึกษาเป็นประเด็นคำที่หลวงพ่อบุญทาสกล่าวว่า “การศึกษา หมาหางด้วน” ที่ขาดมรรควิธีในการพัฒนา “คน” เพื่อความเป็น “มนุษย์” ที่สมบูรณ์ มีความรู้ คุณธรรม ในบทความนี้จะได้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของการศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์

การศึกษา หรือ “Education” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Educare” มีความหมายตรงกับคำว่า “Bring up” หมายถึง การดึงออก การศึกษามีใช้การใส่เข้าไป (put in) แต่หมายถึง การดึงเอาความรู้ หรือสิ่งที่มีอยู่ในผู้เรียนออกมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด (สนิท ศรีสำแดง, ม.ป.ป.) ตามทัศนะนี้ถือว่า ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่แล้ว การศึกษาจึงเป็นเพียงการพัฒนา สิ่งที่มีอยู่แล้วนั้นให้เจริญงอกงามขึ้นเท่านั้น ตามแนวความคิดนี้ผู้สอนจึงมีฐานะเป็นเพียง Guide คือผู้ชี้แนะแนวทางเท่านั้น ซึ่งตรงกับที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ตถาคตเป็นเพียงผู้บอกเท่านั้น เรื่อง การปฏิบัติหรือไม่เป็นเรื่องของท่าน (อกุขาตาโร ตถาคตา)

การศึกษาคือการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม พัฒนาได้ด้วย ศีล ด้านจิตใจ พัฒนาได้ด้วยสมาธิ และด้านความรู้ พัฒนาได้ด้วยปัญญา ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาไป พร้อมๆ กัน เพราะเป็น 3 ด้านของชีวิตที่ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ การพัฒนาในลักษณะนี้จะเป็น การพัฒนาอย่างประสานกลมกลืนส่งผลเกื้อกูลกันไปด้วยดีทั้งระบบตามแนวพุทธจริยธรรม ที่เป็น เรื่องที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เป็นการพัฒนาชีวิตทั้งหมด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540: 142-146)

นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ยังได้เสนอหลักการตรวจสอบว่า การศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ถูก หรือ ผิด ไว้ดังนี้

“ถ้าหากว่าการศึกษาคำทำให้คนมีความรู้มากขึ้น แต่มีความสุขน้อยลง มีความทุกข์มากขึ้น ก็แสดงว่าการศึกษานั้นก็คงจะผิด”

“ถ้าหากว่าการศึกษาคำทำให้คนมีความรู้มากขึ้น แต่มีความดีงามน้อยลง มีความชั่วมากขึ้น ก็แสดงว่าการศึกษานั้นก็คงจะผิด”

“ถ้าหากคนมีความดีงาม โดยไม่มีความรู้ ก็ผิดเหมือนกัน เพราะเป็นความงาม โดยความหลงงมงาย ไม่ได้เป็นไปด้วยความรู้ ไม่ได้เป็นไปด้วยปัญญา”

“ถ้ามีความสุขโดยไม่มีปัญญา ไม่มีความดีงาม ก็ผิดอีก”

“การศึกษาให้ครบทั้ง 3 อย่าง ในการพัฒนานี้จะต้องดูว่าผู้ที่ได้รับการศึกษา คือ คนที่เราสอนหรือให้การศึกษานี้ มีปัญญาเพิ่มขึ้นไหม มีความดีงามและความสุขหรือ ภาวะไร้ทุกข์หรือไม่” (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2531: 64)

ฉะนั้น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการถ่ายทอด “ความรู้” และ “ความดี” จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และทำให้เกิดความเจริญงอกงามขึ้นในตัวบุคคล ช่วยให้บุคคลนั้นมีการพัฒนา ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น รู้จักใช้ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้นั้นมาแก้ปัญหา สามารถอยู่ในสังคมได้ อย่างดีและมีความสุข นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นกระบวนการพัฒนากาย จิต และปัญญา ทำให้ มนุษย์เป็นอิสระอยู่เหนือสัจธาตุญาณฝ่ายต่ำและมีความสมบูรณ์ในตัวเองมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาผู้เรียนรู้คุณค่าคุณธรรม

การศึกษาจะต้องมีการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน คือ การพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม และอารมณ์ ทั้งนี้ ตามรายงานขององค์การยูเนสโก เรื่องการศึกษาคือขุมทรัพย์ภายใน (Learning: The Treasure Within) (องค์การยูเนสโก. 1996 (2539)) ที่กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ 21 ได้เสนอจตุสดมภ์การศึกษา (Four Pillars of Education) กล่าวคือความสมบูรณ์ของการศึกษาประกอบด้วยเสาหลักการศึกษา 4 ประการ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2546: 5) ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ (Learning to Know) ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรู้ หมายถึง การเรียนเพื่อเตรียมเครื่องมือสำหรับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต เช่น คนไทยต้องเรียนภาษาไทยให้อ่านออกเขียนได้ เพื่อจะได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นไป หรือการเรียนด้านภาษาสากล การเรียนคอมพิวเตอร์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้ เนื่องจากข้อมูลความรู้ได้บรรจุไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเขียนเป็นภาษาสากล (ภาษาอังกฤษ)

เสาหลักการศึกษาประการแรกนี้ ยังรวมถึงการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจผู้เรียน ให้มีความพร้อมเพื่อการศึกษาต่อ ได้แก่ การเรียนการสอนที่เกิดความสนุก อยากเรียน รักที่จะเรียนรู้ มีความสุขในการเรียนและการแสวงหาความรู้ เพราะการมีสุขภาพจิตที่ดี

2. การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Learning to do) ได้แก่ เรียนเพื่อทำได้ สมรรถภาพคือ ความสามารถในการนำความรู้มาปฏิบัติให้บรรลุผลตามความมุ่งหวัง การเรียนเพื่อให้ทำได้ก็คือ การเรียนเพื่อใช้ความรู้ในการทำงาน การประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผลของการเรียนที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องพัฒนาคนให้มีความสามารถหลากหลาย (Personal competence) สามารถทำงานได้หลายอย่างโดยอาศัยเครื่องจักรลดกำลังร่างกาย และอาศัยคอมพิวเตอร์ลดกำลังสมองในการคิด รวมทั้งความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมให้เข้มแข็ง นั่นก็คือทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (People Skills) ของผู้เรียน และความสามารถในการบริหารจัดการ การมีคุณธรรมภายในจิตใจ เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to live together) ได้แก่ การใช้ความรู้ความสามารถเพื่อสังคมส่วนรวม เสาหลักการศึกษา 2 ประการแรกเป็นการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเก่งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในประการที่สามนี้เป็นศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใช้ความรู้ความสามารถในการทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพด้วยการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคม นั่นก็คือการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร

โลกในศตวรรษที่ 21 จะมีความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงค่อนข้างสูง จากสาเหตุหลักของความขัดแย้ง คือ ความนิยมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการพลีชีพเพื่อให้อีกฝ่าย

ตายตามไปด้วย โลกมีการแข่งขันกันในทุกๆ ด้านสูง ซึ่งการแข่งขันมีเป้าหมายเพื่อชัยชนะ ทุกภาคส่วนของสังคมถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่วงจรของการแข่งขัน ภายใต้การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย และทุกคนสามารถรับรู้เหตุการณ์ความรุนแรงต่างๆ ได้พร้อมกันทั่วทั้งโลก

การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสลายความรุนแรงและความขัดแย้งดังกล่าว ด้วยการหันหน้าเจรจาและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน มีความรู้ความเข้าใจในมิติที่แตกต่างกันในด้านชาติพันธุ์ ศาสนา และความเป็นอยู่

4. การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ (Learning to be) ได้แก่ การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวคือเมื่อผู้เรียนจบการศึกษาไปแล้วเขาจะต้องเป็นอะไรที่มากกว่าเครื่องจักรในโรงงาน มากกว่าความเป็นแรงงานราคาถูก และมากกว่าความเป็นทรัพยากรมนุษย์หรือสัตว์เศรษฐกิจ นั่นก็คือการศึกษาต้องไม่กดคนให้ต่ำลงมีค่าเพียงทรัพยากรหรือเครื่องจักรชิ้นหนึ่ง แต่ต้องพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพในทุกมิติ

แต่ที่จริงแล้วเสาหลักทางการศึกษาตามรายงานขององค์การยูเนสโกนี้ มิใช่เป็นเรื่องใหม่เลยสำหรับระบบการศึกษาไทย ทั้งนี้ หากเรามองย้อนไปถึงระบบการศึกษาของไทยในอดีตที่การศึกษาไทยยึดหลักการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา จะพบว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้ครบทั้ง 4 ด้านนี้ เป็นการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ดังนี้

1. กายภาวนา คือ การศึกษาเพื่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย เพื่อให้มีทักษะในการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตามแนวหัตถศึกษา

2. สीलภาวนา คือ การศึกษาเพื่อพัฒนาด้านสังคม เพื่อปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ อยู่ในสังคมได้ รู้จักบริหารจัดการที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวจริยศึกษา

3. จิตภาวนา คือ การศึกษาเพื่อพัฒนาทางจิต เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ไม่ดูถูกตนเอง ไม่ดูถูกท้องถิ่น มีสุขภาพจิตดี มีความสุขตามสมควรแก่ฐานะ จัดเป็นสุขศึกษาที่เน้นทั้งสุขกายและสุขใจ

4. ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาทางปัญญา เพื่อให้มีอิสระทางความคิด ได้แก่ การคิดเป็นตามหลักโยนิโสมนสิการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องทุกเวลา มีความรู้พอเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหา กล่าวคือการมีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต เทียบได้กับพุทธศึกษา

ความคาดหวังอันจะเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไปสู่เป้าหมายดังกล่าวก็คือ “การศึกษา” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญและจำเป็นที่สุด รากฐานของการศึกษาที่วางอยู่บนฐานที่ถูกต้องจึงเป็นปัจจัยหลักในการผลักดันสังคมให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จคืออุดมคติที่วางไว้ เมื่อพิจารณาระบบการศึกษาของสังคมไทยปัจจุบัน จะพบว่ายังอยู่ห่างไกลจากจุดประสงค์ของการศึกษาดังกล่าว อันสืบเนื่องมาจากความบกพร่องหรือความล้มเหลวทางการศึกษาหลายประการด้วยกันที่ปลูกฝังให้แก่ผู้ศึกษา เช่น

เป้าหมายของการศึกษาคือความเป็นเลิศทางวิชาการ (เน้นความรู้แต่ขาดจริยธรรม) ความเชื่อและค่านิยม โดยเฉพาะเรื่องค่านิยมทางการศึกษาในสังคมไทยนั้น ถือว่ามีความบกพร่อง ประสบความล้มเหลว ถึงจุดที่จะต้องแก้ไข

การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโดยผ่านกระบวนการตามหลักไตรสิกขา

ระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนาจึงมีหน้าที่ที่สำคัญคือ การเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างคนให้เจริญด้วยกระบวนการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยกระบวนการพัฒนา ดังนี้ (ชั้นทอง วิชาเดช, 2547: 8-12)

1. การพัฒนาค่านิยม: กิน กาม เกียรติ

ระบบการศึกษาในสังคมไทยปัจจุบัน จัดระบบการศึกษาตามแบบอย่างของการศึกษาระบบตะวันตก ซึ่งเน้นหนักหรือให้ความสำคัญกับการพัฒนาวัตถุนอกมากกว่าจะพัฒนาจิตใจภายใน ขาดหลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา หรือบทบาททางศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องชี้แนะกระบวนการศึกษาอย่างที่เราควรจะเป็น ผู้ศึกษาจึงห่างไกลจากหลักศีลธรรม จริยธรรม คุณค่าความหมายของการศึกษา ตลอดจนค่านิยมทางการศึกษาก็บิดเบือน คลาดเคลื่อนห่างไกลจากหลักพุทธธรรม การศึกษากลายเป็นเพียงเพื่อความอยู่รอด มิใช่เพื่อพัฒนาชีวิตให้ประสบกับความสุข

ฉะนั้น การศึกษาในสังคมไทยปัจจุบัน จะต้องเป็นการพัฒนาปรับทิศทางให้ผู้รับการศึกษา มีค่านิยมที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ ค่านิยมแห่งการไม่เบียดเบียนกัน ไม่ใช้เห็นกันเป็นเหยื่อเป็นการศึกษาเพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ แล้วมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์ (พุทธทาสภิกขุ, 2517: 43) คือต้องมีเมตตาธรรมซึ่งตรงกันข้ามกับความเบียดเบียน หรือดังที่เรียกกันในปัจจุบันว่าหลักอหิงสา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจ 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกต่อบุคคลในสังคมรอบข้างด้วยสังคหวัตถุ 4 อย่าง คือ (พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2527: 183-185)

1.1 ทาน หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อแบ่งปันสิ่งของ ซึ่งแสดงออกมาเป็นความเมตตา กรุณา

1.2 ปิยวาจา ได้แก่ การช่วยแนะนำตักเตือนด้วยถ้อยคำที่มีเหตุผลอันประกอบด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์และมีเมตตา คือ ต้องการให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และมีความสุข ให้เขาพ้นจากความทุกข์ ปิยวาจารวมถึงความมีน้ำใจต่อกันด้วยการกล่าวถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน

1.3 อตถจริยา หมายถึง การกระทำการกิจการงานต่างๆ ขวนขวายในการบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือรับใช้บริการ ส่งเสริมสนับสนุนการงานของตนและผู้อื่น

1.4 สมานัตตตา ได้แก่ การวางตัวหรือปรับตัวให้เข้ากับบุคคลในสังคมได้ เช่น วางตน

เสมอเข้ากันได้ ไม่มีความถือตัว มีความยุติธรรม ร่วมมือ ร่วมกิจกรรม ดังคำว่า มีสุขก็ร่วมสุข มีทุกข์ก็ร่วมด้าน

หลักสังคหวัตถุ 4 แสดงให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติต่อกันโดยผ่านกระบวนการศึกษาในพุทธศาสนา ซึ่งไม่ใช่สอนให้ละเลิกทรัพย์สินสมบัติโดยไม่สนใจไยดี หรือไม่ต้องการเสพลิงวัตถุใดๆ หรือไม่สนใจในเกียรติยศชื่อเสียงต่างๆ แต่ตรงกันข้ามพุทธศาสนากลับให้ความสำคัญแก่สิ่งเหล่านี้เป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง

ดังนั้น บทบาททางการศึกษาของพุทธศาสนาจึงสอนให้มีการเก็บทรัพย์ รักษาทรัพย์ หาทรัพย์ และใช้จ่ายทรัพย์ ยินดีส่งเสริมเรื่องการแสวงหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร การได้มาซึ่งทรัพย์และชื่อเสียงความยกย่องจากสังคมนั้นจะต้องเป็นไปด้วยความชอบธรรม มีคุณธรรม อันเกิดจากความดีของตนเองเป็นหลัก สิ่งที่ดีที่สุดที่ผู้ศึกษาควรจะได้รับจึงมิใช่เรื่องของความเอร็ดอร่อยของการเสพลิงวัตถุทางอินทรีย์ทั้ง 5 แต่เป็นการกินอยู่และดำเนินชีวิตแบบพอดี หรือที่เข้าใจกันดีในหลักธรรมทางพุทธศาสนาว่า ความสันโดษ คือสันโดษด้วยปัจจัย 4 ที่ตนหามาได้ เป็นของตน ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามโดยชอบธรรม และการเสพลิงปัจจัย 4 นั้นก็กระทำด้วยความรู้เท่าทันอย่างมีสติปัญญา ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ ไม่แก่งแย่งแข่งขัน หรือไม่เบียดเบียนกัน

ฉะนั้น การศึกษาตามลักษณะของพุทธศาสนาก็คือ การแนะนำฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อดำเนินชีวิตถูกต้องก็มีความสุข การศึกษาที่ถูกต้องจึงทำให้คนมีความสุข (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2530: 106) และพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความสุขเนื่องจากสภาพที่ไร้ปัญหา ไม่มีความทุกข์บีบคั้นภายในจิตใจ เปิดโอกาสให้ปัญญาคิดพิจารณาเข้าใจคุณค่าต่างๆ ทั้งความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง และเป็นที่ยอมรับของคุณธรรมต่างๆ เช่น เมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความนุ่มนวล สุภาพอ่อนโยน นอกจากจิตใจจะสร้างบรรยากาศที่ร่าเริงแล้ว สังคมคนรอบข้างก็พลอยได้รับความสุขสดใสไปด้วย เพราะไม่มีความหวาดระแวงต่อกัน ดังนั้น ระบบการศึกษาของพุทธศาสนา นอกจากจะพัฒนาค่านิยมเรื่องเสพลิงวัตถุให้ถูกต้องชอบธรรมแล้ว ยังมีหน้าที่ในการพัฒนาคน พอสรุปได้ 4 ลักษณะดังนี้ คือ (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2530: 108)

- 1) ฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักปฏิบัติต่อชีวิต หรือดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีความสุข
- 2) สอนให้คนรู้จักแก้ปัญหาชีวิตและสละเสียซึ่งความทุกข์ได้ด้วยดี โดยไม่ก่อให้เกิดโทษแก่ผู้อื่นและแก่สังคม
- 3) พัฒนาคนให้รู้จักแสวงหาและเสพลิงความสุขทางวัตถุอย่างถูกต้อง ปราศจากโทษพิษภัยไร้การเบียดเบียน และพร้อมที่จะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกนั้นๆ ในทางที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่นและแก่สังคม
- 4) พัฒนาคนให้พร้อมและมีความสามารถบางอย่างในการที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้อื่นและแผ่ขยายความสุขออกไปในสังคม

กระบวนการพัฒนามนุษย์ ให้มีความสุขที่แท้จริงด้วยระบบการศึกษาตามแนวพุทธธรรม ก็เพื่อให้มนุษย์ได้พบกับอภิสภาพ สันติคือ ความสงบ หรือภาวะที่ความเดือดร้อนวุ่นวายและความบีบคั้นกระวนกระวายระงับดับสิ้นไปนั่นเอง

2. ค่านิยมความเป็นเลิศทางวิชาการ: แผ่ประสานจริยธรรม

พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนและระบบจริยธรรมที่ซึมชานแผ่กระจายไปทั่ว ผิงลึกลงในพื้นฐานของสังคมไทยทุกด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษา เป็นต้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สืบเนื่องมาจากมีปัจจัยแปลกใหม่จากภายนอกเข้ามาปะปนส่งผลกระทบอยู่หลายประการ โดยเฉพาะด้านการศึกษาอันมีผลกระทบโดยตรงเพราะขาดจริยธรรม หรือเหินห่างจากหลักพุทธธรรมจนเฉออกไปเป็นระบบการศึกษาที่ปลูกฝังค่านิยมอย่างผิดพลาต เช่น เน้นให้ผู้ศึกษามีความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ขาดคุณธรรมในการรับผิดชอบต่อคุณค่าของการศึกษาที่แท้จริง ดังนั้น บทบาทของพุทธธรรมจึงจำเป็นที่จะต้องขัดเกลาผู้ศึกษาให้มีความรู้ความสามารถดี ต้องมีคุณธรรมและความประพฤติที่ดีเลิศตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่า วิชาจะระณะสัมปนโน

เมื่อจริยธรรมทางพุทธศาสนามีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการศึกษา ระบบการศึกษาในสังคมไทยจะต้องนำเอาจริยธรรมหรือนำพระพุทธศาสนาใช้ในการเรียนการสอน จริยศึกษาเพื่อให้สอดคล้อง ประสานกลมกลืนกับรากฐานเดิมของสังคม

จริยศึกษาแบบพุทธ ก็คือ กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามนั่นเอง ดังนั้น เมื่อสอนจริยธรรมโดยสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ หรือสอนโดยให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับจริยธรรมข้ออื่นๆ ผู้เรียนก็จะมองเห็นภาพรวมของระบบความสัมพันธ์ หรือการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำให้เข้าใจชัดเจน มองเห็นเหตุผล และเห็นคุณค่าของจริยธรรมอย่างแท้จริง (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2530: 40)

จริยศึกษาซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือช่วยขัดเกลาให้ผู้ศึกษาสมบูรณ์ด้วยความเป็นเลิศทางวิชาการและประสานกลมกลืนกับจริยธรรมใน 2 ลักษณะ คือ

2.1 การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคนให้เป็น “บัณฑิต” ผู้มีชีวิตที่ดีงาม ดำเนินชีวิตถูกต้อง และทำประโยชน์แก่สังคม

2.2 การศึกษาให้ “เครื่องมือ” แก่บัณฑิตเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต และบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

ลักษณะของการศึกษาที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ได้ใน 2 ประการนี้ จะต้องมียุคประกอบที่สำคัญ คือ ครู ผู้สอน หรือที่เรียกกันว่า ผู้ให้การศึกษา ซึ่งมีฐานะอยู่ 2 อย่าง คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539: 11-12)

1) เป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ชี้แนะหรือเป็นผู้นำที่ช่วยให้บุคคลนั้นๆ ศึกษาพัฒนาตน

ขึ้นไปเพื่อให้เขาเป็นบัณฑิต และในขณะเดียวกันครูเองก็ต้องเป็นบัณฑิต หรือเป็นนักปราชญ์

2) เป็นศิลปทายก หรือศิลปทายก คือ เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการ ความชำนาญ ฝีมือ และวิชาชีพต่างๆ ในฐานะนี้ ครูควรจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ

การศึกษาที่เน้นจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนามีความหมายว่า ครูผู้สอนหรือผู้มีหน้าที่ให้ความรู้จะต้องมีคุณธรรมเป็นแบบอย่างความประพฤติแก่ผู้รับการศึกษาได้ และผู้ศึกษาก็ต้องมีคุณธรรมจริยธรรมเช่นเดียวกัน กลายเป็นว่าจริยธรรมเป็นส่วนผลักดันให้ผู้สอนและผู้เรียนต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันเพื่อสร้างสรรค์ สร้างเสริมคุณธรรมให้แก่กันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การจะพัฒนาจริยธรรมจึงไม่ใช่การเพิ่มวิชาจริยธรรม แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่ทำให้เกิดปัญญา และเกิดจิตสำนึก (สัญญาลักษณ์ เทียมถนอม บรรณาธิการ, 2528: 129) ในการที่จะสร้างค่านิยมทางการศึกษาได้ถูกต้อง

3. ค่านิยมการศึกษา: การเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระบวนการเรียนรู้การศึกษาในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งการศึกษาในระบบ ซึ่งจัดขึ้นสำหรับเด็ก ในวัยเรียน การศึกษานอกระบบ สำหรับผู้ที่ไม่อยู่ในวัยเรียนหรืออยู่ในวัยเรียน แต่ไม่สามารถที่จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นการศึกษาที่ทุกคนสามารถจะเรียนรู้ได้ตลอดเวลาจากสิ่งแวดล้อม สังคม เป็นต้น จะต้องเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต คนในสังคมโลกยุคใหม่จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ตลอดเวลา และการเรียนรู้ก็เป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้ตลอดชีวิต ซึ่งแตกต่างกันตามลำดับของวัยตั้งแต่ก่อนเกิดจนถึงตาย แบ่งออกเป็น 5 ระยะ คือ (รุ่ง แก้วแดง, 2541: 78-87)

ระยะที่ 1 การเรียนรู้ก่อนเกิด คือ การเรียนรู้ของผู้เป็นแม่ เกี่ยวกับการดูแลรักษาลูกในครรภ์ เช่น เรื่องอนามัย เรื่องโภชนาการ และเรื่องการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นการฝึกทักษะของลูก ตั้งแต่ออยู่ในครรภ์ ในปัจจุบันทางการแพทย์และจิตวิทยาพิสูจน์แน่นอนแล้วว่า เด็กสามารถเรียนรู้ตั้งแต่ออยู่ในครรภ์มารดา

ระยะที่ 2 การเรียนรู้ช่วงวัย 0-5 ปี ถือได้ว่าเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ เพราะวัยนี้สมองจะเติบโตอย่างรวดเร็ว ถ้าเด็กที่อยู่ในวัยนี้ได้รับการพัฒนา และการกระตุ้นในทิศทางที่ถูกต้องแล้วจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ 3 การเรียนรู้ในช่วงอายุ 6-24 ปี ถือว่าเป็นวัยเรียนในสถานศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา การเรียนในวัยนี้จะเป็นการเรียนรู้เพื่อให้มีพัฒนาการด้านร่างกาย และด้านสติปัญญาอย่างสมบูรณ์

ระยะที่ 4 การเรียนรู้ช่วงวัยทำงาน (อายุ 25-60 ปี) คนวัยทำงานจะเริ่มเรียนรู้จากสื่อการศึกษาตามอัธยาศัยมากกว่าเรียนจากสถานศึกษา แต่จะมีการเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงานสื่อมวลชน สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติมากขึ้น

ระยะที่ 5 การเรียนรู้ช่วงวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) สามารถเรียนรู้ได้มากมายหลายอย่าง โดยผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย เช่น ศิลปะ ดนตรี การท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ หรือ ค้นหาหาความรู้ทางวิชาการด้านต่างๆ

4. กระบวนการเรียนรู้: หลักไตรสิกขา

กิจกรรมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5 ประการดังกล่าว จะต้องประสานให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาซึ่งมีความสำคัญยิ่งคือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2529: 914-915)

4.1 อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ โดยความหมายแล้วก็คือ การดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ได้ถูกต้อง มีระเบียบวินัย และมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างถูกต้อง มีความสัมพันธ์อันดีงามกับสังคมในทางที่เกื้อกูลเป็นประโยชน์ ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อม เพื่อให้ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงาม

4.2 อธิจิตสิกขา คือ การฝึกอบรมในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต หรือการฝึกให้จิตมีความเข้มแข็ง มั่นคงแน่วแน่ มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

4.3 อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกปรีชาปัญญาให้บริสุทธิ์รู้แจ้งชัด เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ เบิกบานโดยสมบูรณ์ หลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกตนพัฒนาตนตลอดชีวิต ทำให้ผู้ศึกษาเจริญอกงามทำให้ชีวิตดีขึ้นทั้งด้านความประพฤติ การอยู่ร่วมในสังคม จิตใจ และปัญญา และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด ซึ่งก็คือการดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคนออกมาพัฒนาให้งอกงามเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด เพราะพระพุทธศาสนานั้นมีความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ดังข้อความพุทธคุณบทหนึ่งว่า ปุริสทมมสารถิ แปลว่า พระพุทธเจ้าเป็นสารถีฝึกบุรุษที่ฝึกได้ เนื่องจากท่านถือว่า มนุษย์เป็นทมิฬ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และด้วยการฝึกหรือการศึกษาตลอดชีวิตนี้ มนุษย์จะกลายเป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่สุด มีพระพุทธพจน์รับรองไว้ว่า ทนโต เสฏโฐ มนุสเสสุ และด้วยการฝึกฝนพัฒนาตนหรือการศึกษาที่ไม่หยุดยั้งของมนุษย์นี้เองก็เป็น “ภาวิตตตะ” คือเป็นผู้ที่แม้แต่เทวดา พระอินทร์ พระพรหมก็ต้องบูชา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2530: 71)

อย่างไรก็ตามหากมนุษย์ไม่มีการเรียนรู้หรือฝึกฝน อบรมตนอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จะไม่มีความสำเร็จ เพราะว่ามันุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่โดยลำพังถ้าไม่มีการฝึกตนจะสู้สัตว์ชนิดอื่นไม่ได้เลย กิจกรรมที่มนุษย์กระทำอยู่ทุกวันนี้ทุกอย่างได้มาจากการเรียนรู้ และการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งสิ้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539: 110) ชีวิตที่ไม่มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจะทำให้โอกาสที่ดีๆ ของชีวิตสูญหายไป และเป็นการตั้งอยู่ในความประมาท ดังนั้น การศึกษาเพื่อให้เกิดความใฝ่รู้ต้องตระหนักถึงความไม่ประมาทด้วยการนึกถึงพุทธพจน์บทที่ว่า “อชเชว กิจจมาตปปี

โก ชญา มรณ สุเว ความเพียรในการฝึกฝน พัฒนาตนควรเริ่มลงมือกระทำ หากเราเสียชีวิตแล้ว จะไม่มีโอกาสได้อีก ข้อความนี้จึงเป็นการกระตุ้นเตือนสติเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือการเรียนรู้ ตลอดชีวิตทั้ง 3 ด้าน ซึ่งครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหมด คือ พฤติกรรมทางกาย จิตใจ และปัญญา

วิสุทธิวิธีชีวิต: วิธีแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง

การศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ การศึกษาช่วยให้คนพัฒนาชีวิตที่ดีงาม มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์โอกาสสังคมการศึกษาที่สร้างคนให้เป็นบัณฑิต และช่วยให้เครื่องมือแก้ บัณฑิตนำไปใช้ประโยชน์ ไม่ใช่มองแค่ให้ผู้ศึกษามีอาชีพ มีการงาน และมีศิลปวิทยาเท่านั้น แต่ยัง มุ่งหวังที่จะให้ผู้ศึกษาได้รับคุณค่าของการศึกษาที่แท้จริงทั้งภายในและภายนอกคือ การพัฒนากาย กับจิต ระบบการศึกษาของพุทธศาสนาได้เริ่มพัฒนาผู้ศึกษาจากระดับพื้นฐานคือมุ่งแก้ปัญหาเรื่อง “ทิฏฐิ” ของมวลมนุษย์ เพราะทิฏฐิทำให้เข้าใจผิดพลาดคลาดเคลื่อนเรื่องคติความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยม ดังนั้น กระบวนการศึกษาจะต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านพร้อมๆ กัน ซึ่งครอบคลุมระบบ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539: 118-119)

1. ด้านพฤติกรรม คือ การพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ครบทั้งสามส่วนดังที่กล่าวมา แล้ว ก็เพื่อให้เกิดความรู้เข้าใจถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและวางท่าทีอย่าง ถูกต้องต่อสิ่งเหล่านั้น เช่น ดูเป็น ฟังเป็น กินเป็น บริโภคเป็น เป็นต้น อยู่ในส่วนของการพัฒนากาย ที่เรียกว่า กายภาวนา

2. ด้านจิตใจ คือ การพัฒนาจิตใจที่เรียกว่า จิตภาวนา คือ การที่จิตใจมีคุณธรรมความ ดีงามซึ่งแสดงถึงคุณภาพ ความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพของจิตใจ นอกจากนั้น ยังหมายถึงการ สร้างเสริมความรู้สึกที่สดชื่น เบิกบานผ่องใสให้แก่จิต

3. ด้านปัญญา คือ การพัฒนาด้านปัญญา ซึ่งเรียกว่า ปัญญาภาวนา ได้รวมทั้งพฤติกรรม ศีลธรรมความดีงามความรู้คิดหาเหตุผล การรู้เข้าใจถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย และนำความรู้ มาแก้ปัญหา คนที่ได้รับการพัฒนาครบองค์ประกอบทั้งสามด้านแล้วอย่างนี้เรียกว่า “บัณฑิต” ดังพุทธพจน์ที่แสดงลักษณะของความเป็นบัณฑิตว่า “ทิฏฺเฐ ฐมฺเม จ โย อ”

บทสรุป

การศึกษากับการพัฒนาความเป็นมนุษย์จึงเป็นการศึกษาที่ต้องพัฒนามนุษย์อย่างเป็ นองค์รวม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและส่งผลต่อชีวิตด้านในตัวของผู้เรียน จนกระทั่งเกิดการ เปลี่ยนแปลงผ่านกระบวนการหลักไตรสิกขา 3 คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยวิธีการหลักที่ใช้ คือ การสร้างความรู้เชิงประจักษ์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากการมีประสบการณ์ตรงด้วยการทำสมาธิและ

วิปัสสนาในรูปแบบต่างๆ เช่น การเรียนรู้ผ่านการฝึกฝนทางกาย เช่น การเดินจงกรม การเคลื่อนไหวร่างกายแบบต่างๆ อย่างมีสติ การเรียนรู้ผ่านการทำงานศิลปะรูปแบบต่างๆ การใคร่ครวญทางความคิดโดยอาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นบทเรียนจนกระทั่งกลายเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาปัญญา ตามกระบวนการของการศึกษาความเป็นมนุษย์ตามแนวพุทธ

บรรณานุกรม

- ชั้นทอง วิชาเดช. (2547). *พุทธศาสนากับการพัฒนาค่านิยมทางการศึกษาในสังคมไทย*. ชลบุรี: สาขาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *สถานการณ์พระพุทธศาสนากระแสสายศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตฺโต). (2527). *ค่านิยมแบบพุทธ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ.
- _____. (2530). *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.
- _____. (2529). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2517). *การศึกษา คืออะไร*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). *ปฏิวัติการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สนธิ ศรีสำแดง. (ม.ป.ป.). *พุทธศาสนากับหลักการศึกษา: ภาควิชาปฏิบัติแห่งความรู้*. กรุงเทพฯ: นีลนาราการพิมพ์.
- สัญญาลักษณ์ เทียมถนอม บรรณาธิการ. (2538). *การศึกษาไทยในสถานการณ์โลก*. กรุงเทพฯ: มติใหม่.
- องค์การยูเนสโก. (2539). *Learning: The Treasure Within*. 1996.

ทศพิธราชธรรมกับการปกครองของไทยในปัจจุบัน

Ten Royal Virtues of the King for Current Thai Governance

พระมหามร มหาลาโภ¹
Phramaha Amorn Mahalapho

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ทศพิธราชธรรมกับการปกครองของไทยในปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในข้อทศพิธราชธรรมเพื่อใช้ในการปกครองของไทย ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และการสังเกตต่อลักษณะของการเมืองไทยในองค์รวม ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาได้มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนไทยมาตั้งแต่อดีต ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การสังคม และจารีตประเพณีนั้น โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นรากฐานมาตลอด สำหรับในสมัยปัจจุบันนักปกครองและผู้บริหารบ้านเมืองทุกระดับชั้นก็สามารถนำเอาหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองและการบริหารจัดการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และเพื่อการขับเคลื่อนให้ประเทศเจริญก้าวหน้าข้ามพ้นสภาวะวิกฤตทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ให้ลุล่วงไปด้วยดี รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น จะเห็นได้ว่าธรรมะในพุทธศาสนานั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการบ้านเมืองได้เป็นอย่างดีและเป็นรูปธรรม ผู้ปกครองในทุกระดับจะต้องมีความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งต้องตั้งอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม โดยทุกฝ่ายจะต้องร่วมแรงร่วมใจกัน บูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อบริหารประเทศให้เกิดความสงบสุขและสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในประเทศ

คำสำคัญ: การปกครอง, ทศพิธราชธรรม

¹ วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จ.เชียงใหม่ โครงการพระนักเขียน ภาควิชาการเขียนบทความวิชาการ รุ่นที่ 1

Abstract

The article entitled “Ten royal virtues of the King for current Thai governance” aims to apply the concept of Buddhism from royal virtues of the King used with Thai governance. The study methods were documentary study, related research papers and observing the nature of holistic Thai governance. Results indicated that Buddhism has been associated with Thai people since the past in terms of governance, education, society and tradition by relying on the principles of the Buddha’s teachings as the foundation. For the present time, city administrators at all levels can bring the ten royal virtues of the King to apply in administration and management for the benefit of the people. This principle can drive the country to grow beyond the political crisis and encourage well society and economy including the nation’s progress and the people can live together happily. Therefore, it can be seen that Dharma in Buddhism can be applied to the administration of the country very well and concrete. Leaders at all levels should have knowledge and ability, and should be able to apply Buddhist principles that based on morality and ethics in their duties. In addition, all parties must join and integrate work together in order to manage the country for peace and reconciliation with the people in the country.

Keywords: Thai Governance, Ten Royal Virtues of the King

บทนำ

การปกครองของไทยมีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมา ในช่วงยุคสมัยนั้นมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก โดยพระมหากษัตริย์จะทำหน้าที่พ่อเมืองที่คอยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร ที่จะเห็นได้ชัดก็คือในช่วงสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่ทรงมีกระดิ่งไว้หน้าประตูเมือง ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อนอะไรก็ให้มาส่งกระดิ่งร้องทุกข์ขอความช่วยเหลือได้ (พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์, 2543) ซึ่งในสมัยก่อนประชาชนยังมีจำนวนน้อย และไม่มีแบบแผนการดำเนินมากมาย จึงสามารถปกครองได้ง่าย ต่อมาสมัยอยุธยา มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ปกครองเป็นผู้มีสิทธิ์เด็ดขาดในการปกครองทุกอย่าง ทำให้ประชาชนอยู่ภายใต้คำสั่งที่เด็ดขาด ไม่สามารถเรียกร้องสิทธิความเป็นธรรมได้เลย ต่อมาถึงช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงได้รับการปกครองแบบสมัยอยุธยา ต่อมาช่วงรัชกาลที่ 5 เป็นต้น มาได้มีการปฏิรูปการปกครอง

มาสู่ภูมิภาคมากขึ้น เป็นการกระจายอำนาจออกสู่ภายนอก ผู้ปกครองของหัวเมืองภายนอกสามารถมีบทบาทในการปกครองมากขึ้น

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองจนมาถึงในรัชสมัยปัจจุบัน โดยเป็นแบบระบอบประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการเรียกร้องสิทธิความเป็นธรรม และมีสิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งหรือทำกิจกรรมต่างๆ ได้ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ผู้นำทางการเมืองในส่วนภูมิภาคหรือผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่ อำนาจที่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำให้การปกครองของแต่ละพื้นที่ขับเคลื่อนไปได้ด้วยความรู้ความสามารถของผู้นำในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครองและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ในทางกลับกัน หากผู้นำขาดคุณธรรมจริยธรรม คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน ก็เป็นเหตุให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบทางราชการได้ โดยในปัจจุบันการประพฤติมิชอบทางราชการของแต่ละพื้นที่มีเพิ่มมากขึ้น ทั้งในเรื่องของงบประมาณและการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางมิชอบ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชน โดยที่ไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมที่พึงมี

ดังนั้น การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการปกครองในยุคปัจจุบัน จึงจะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการประพฤติมิชอบทางราชการได้ดีที่สุด สามารถป้องกันปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบทางราชการได้ และจะเป็นการช่วยลดปัญหาด้านการขัดแย้งในสังคมเกิดประโยชน์สุขแก่สังคม บทความนี้จึงเป็นการรวบรวมหลักธรรมทางการปกครองที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในปัจจุบัน ดังนั้น การมีองค์ความรู้และความสามารถทางการปกครองอย่างเดียวโดยไม่มีหลักคุณธรรมสำหรับนักบริหาร จึงไม่สามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือไม่สามารที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์คลี่คลายไปได้ด้วยดี และอาจจะเกิดความผิดพลาดมีผลเสียหายกระทบกับความมั่นคง ทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศไทยได้ การนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองจึงถือเป็นหัวใจของนักปกครอง ที่จะปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนให้เกิดความสุข จึงก่อให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศได้

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการปกครอง

พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจของคนไทย นับแต่เกิดจนตาย พระพุทธศาสนาได้ฝังรากลึกอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีและในลักษณะท่าทีต่างๆ ของคนไทยอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการปกครองของไทยอยู่ไม่น้อย โดยมีการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการบริหารทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศให้สามารถขจัดความล้มเหลวหรือความแตกต่างระหว่างชนชั้นในอดีต ให้สังคม

กลับมาเล็งเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยใช้หลักคุณธรรมและความยุติธรรม ด้วยเหตุนี้ ทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และจิตใจของคนไทยไม่ว่าจะคิด จะพูด หรือจะทำอะไรออกมาย่อมมีสติอยู่ด้วยความไม่ประมาท ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกโดยส่วนรวมของคนในสังคมไทย โดยปรากฏเด่นชัดนับตั้งแต่องค์พระมหากษัตริย์ลงมาถึงข้าราชการและประชาชน

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ให้ความหมายคำว่า **หลัก** ไว้ว่า เสาที่ปักไว้ ที่ผูก ที่มั่น เครื่องอาศัย เครื่องยึดเหนี่ยว

ธรรม คือ คุณงามความดี คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติใน พระพุทธศาสนา ความยุติธรรม ความถูกต้อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

หลักธรรม หมายความว่า คำสั่งสอนของพระศาสนาที่ใช้เป็นข้อปฏิบัติ ให้เกิดความสุขเรียบร้อยในสังคม โดยยึดถือคุณงามความดี ความถูกต้อง และความยุติธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้ปฏิบัติได้นำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันและอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม

พระพุทธศาสนาย่อมมีบทบาทสำคัญในการควบคุมจริยธรรมและพฤติกรรมในการปกครองของไทยอยู่มาก ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารราชการแผ่นดิน ในลำดับแรกควรจะต้องทราบถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและการปกครองบุคคลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตน ในทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกหลักธรรมในการปกครองออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. **หลักธรรมในการปกครองตนเอง** หมายถึง หลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อควบคุมและพัฒนาตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่นในสังคม

2. **หลักธรรมในการปกครองบุคคลและหมู่คณะ** หมายถึง หลักธรรมที่ผู้นำในหมู่คณะหรือว่าผู้นำในแต่ละสังคมใช้ในการสร้างความสามัคคีและใช้พัฒนาบุคคลที่อยู่ในหมู่คณะให้มีคุณธรรมความรู้ความสามารถและประสิทธิภาพการทำงานเพื่อที่จะทำให้คณะนั้นๆ มีความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

3. **หลักธรรมในการปกครองประเทศ** หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองหรือคณะผู้บริหารของประเทศใช้ในการปกครองและพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าในประเทศทั้งทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ด้วยความถูกต้องและยุติธรรมเพื่อช่วยเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับประชาชนในประเทศ เพราะการมีหลักธรรมและศีลธรรมของผู้ปกครองเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเหนี่ยวรั้งผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ให้มีพฤติกรรมเป็นไปในฝ่ายต่ำ

ทั้งนี้ไม่ว่าจะพิจารณาถึงการปกครองบังคับบัญชาของคนในสมัยก่อนๆ ที่ผู้ปกครองจะใช้

อำนาจประกอบกับหลักธรรมของผู้ปกครอง กฎหมาย และจารีตประเพณีเป็นที่ตั้ง หรือจะพิจารณาถึงการปกครอง ในสมัยปัจจุบันที่มีความเจริญในด้านต่างๆ เกิดขึ้นเป็นอันมาก เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในทางปฏิบัตินั้น แม้บทบัญญัติที่ใช้เป็นปทัสถานของการปกครองจะดีเพียงไร แต่ผลของการปฏิบัติย่อมจะขึ้นกับคุณธรรมของคนมากที่สุด ดังจะเห็นอยู่เสมอว่า ภายใต้การบังคับแห่งบทบัญญัติอันเดียวกัน นักปกครองคนหนึ่งจะสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่ชุมชนได้ดี แต่นักปกครองอีกคนหนึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้ามขึ้นได้ (พระอมรมาลาโก, 2552) ดังนั้น นักปกครองที่ดีนอกจากจะมีสติปัญญาความรู้ ความสามารถแล้ว ยังจะต้องมีคุณธรรมที่ดี และสะสมไว้พอที่ธรรมนี้จะเข้าไปทำหน้าที่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงพื้นฐานอริยาสัยเก่าของนักปกครองนั้น ให้เกิดความยินดีในการประพฤติธรรมตามประเพณีของหลักธรรมนี้อีกด้วย สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนและปกครองบ้านเมือง พระพุทธองค์ได้ทรงสอนหลักธรรมที่ใช้เป็นปทัสถานในการปกครองโดยตรงไว้หลายประการ ซึ่งย่อมจะนำมาใช้ได้ทั้งผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในการปกครองทั่วไป โดยจะขอนำมาเสนอไว้ ณ ที่นี้แต่เพียงบางประการซึ่งได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ

ทศพิธราชธรรม คือ คุณธรรมของนักปกครอง 10 ประการ เพื่อจะนำไปใช้ในการปกครองให้เกิดความสุขแก่ประเทศหรือหมู่คณะของตนเอง เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นปลูกฝังคุณธรรมให้มีอยู่ในตัวผู้ปกครอง เพราะว่าถ้ามีหลักธรรมนี้จะจะสามารถนำไปใช้ปกครองประเทศหรือหมู่คณะได้อย่างดีมีความสุขและความเรียบร้อยเกิดขึ้น ภายใต้การปกครองของผู้นำที่มีทศพิธราชธรรม 10 ประการ ดังนี้

ทาน คือ การให้

สီล คือ การสังวรระวังกายและวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ

บริจาค คือ การเสียสละ

อาชว คือ ความซื่อตรง

มททว คือ ความสุภาพอ่อนโยน

ตป คือ ความเพียรเพ่งเผากิเลส

อกุโธ คือ ความไม่โกรธ

อวิหีสณ คือ การไม่เบียดเบียน

ชนตัญจ คือ ความอดทน

อวิโรธน คือ ความประพฤติที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม (ช.ชา. (ไทย) 28//240/86.)

จักรวรรดิวัตร หมายถึง วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ ธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าจักรพรรดิ หน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งในการปกครองประเทศหรือการปกครองผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจ และหน้าที่ในการปกครองนี้จำเป็นต้องมีหลักธรรม

ประจําใจเพื่อที่จะสามารถปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างดีและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และช่วยกันพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า ประกอบด้วย หลักธรรม 5 ประการ ดังนี้

1. ธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมเป็นใหญ่
2. ธรรมการึกษา คือ จัดการรักษากันและคุ้มครองอันชอบธรรมและเป็นธรรม
3. อธรรมการนิเสธนา คือ ห้ามกัน มิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้น
4. ธนานุประทาน คือ ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์
5. ปริจุฉนา คือ ปรีกษาสอบถามปัญหาภิสมณพราหมณ์, ผู้ประพฤติดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2528)

ราชสังคหวัตถุ หมายถึง หลักการสงเคราะห์ประชาชนของพระราชา เป็นการสงเคราะห์ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งปวง เพื่อให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้และเป็นการส่งเสริมคนดีมีความสามารถให้มีความกล้าใจในการที่จะทำงานเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยเป็นหลักธรรมที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ทั้งสองฝ่าย มีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2528)

1. สัสสมะระ คือ ฉลาดบำรุงธัญญาหาร
2. ปุริสมะระ คือ ฉลาดบำรุงข้าราชการ
3. สัมมาปาสะ คือ ผูกประสานปวงประชา
4. วาชเปยะ คือ มีวาหะดุติมใจ

พระพุทธศาสนามีได้แสดงระบบหรือระบอบการปกครองทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่งแสดงแต่ทางการเมืองศาสนาหรือธรรม แต่ธรรมนี้เองก็นำไปปฏิบัติในการทุกๆ อย่างโดยเหมาะสม เช่น ในทางการเมือง การศึกษา ทางสังคม เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญ ในด้านการนำไปใช้ต่างๆ วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมนั้น คือทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังรู้ถึงเห็นจริงตามเหตุผล ตามความเหมาะสมแก่สภาพการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟังในทางเกื้อกูล ในทางการเมืองให้เกิดสุข เรียกร้อง ด้วยคำในปัจจุบันว่าเพื่อความสุขความเจริญ นอกจากนี้ ยังเป็นหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติได้ตลอดไปทุกยุคสมัย ธรรมที่ตรัสสอนไว้ในครั้งพุทธกาล จึงปฏิบัติได้ผลเกื้อกูลให้เกิดความสุขความเจริญได้ เช่น เมื่อทรงแสดงธรรมแก่ผู้ปกครองก็ทรงแสดง **“ทศพิธราชธรรม”** เพราะศูนย์รวมของการปกครองหรือกลไกสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปกครองอยู่ที่ผู้ปกครอง ตั้งตั้งแต่พระราชผู้เป็นพระประมุขของรัฐ ฉะนั้น หลักทศพิธราชธรรมจึงเน้นความสำคัญของผู้นำ หรือเน้นที่ตัวผู้นำว่าจะต้องมีคุณสมบัติหรือคุณธรรมอะไรบ้างจึงจะนำประเทศชาติไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุข

การปกครองโดยใช้ทศพิธราชธรรมในปัจจุบัน

คุณธรรมข้อที่ 1 คือ ทาน หมายถึง การแบ่งปันให้ทรัพย์สินของ เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยจิตเมตตา ปราบปรามที่จะให้ผู้รับอยู่ดีมีสุข และปราบปรามที่จะให้ผู้ประสบความสำเร็จทุกชีวิต ร้อน ให้พ้นทุกข์ นับว่ามีความสำคัญสำหรับผู้ปกครองเป็นอันดับแรก เพราะในฐานะที่เป็นผู้นำหรือผู้ปกครองนั้นหากมองในแง่ของคุณธรรม ก็ควรจะเป็นผู้เอื้ออารีต่อคนในปกครอง รู้จักเอื้อเพื่อแบ่งปัน สงเคราะห์ช่วยเหลือคนในปกครองของตนตามควรแก่โอกาสและเหตุการณ์ หากมองในแง่ของหน้าที่ ผู้ปกครองก็มีหน้าที่จะต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุขคนในปกครองของตน ด้วยการให้วัตถุสิ่งของบ้าง ด้วยการให้วิชาความรู้บ้าง ด้วยการให้สิ่งที่ต้องการอื่นๆ ตลอดถึงให้การอบรมแนะนำบ้าง เพื่อเขาเหล่านั้นจะได้เป็นเครื่องยังชีพและสร้างสรรค์ชีวิตให้มีความสุขตามควรแก่สภาพ สิ่งเหล่านี้ก็รวมอยู่ในคุณธรรมข้อที่เรียกว่า ทาน การให้นั่นเอง

คุณธรรมข้อที่ 2 คือ ศิล หมายถึง การสำรวมระวังกายและวาจาให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษ กล่าวคือ เจตนา งดเว้นจากความประพฤติปฏิบัติที่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนเสียหาย เป็นที่ทราบกันดีว่า ศิล นั้นคู่กับ ธรรม ศิลเป็นข้อห้าม นั่นก็หมายความว่า ผู้ปกครองจะต้องประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรม มันคงหนักแน่น อยู่ในระเบียบวินัย กฎหมายและขนบประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง วางตนให้เป็นหลักเป็นที่เชื่อถือของประชาชนได้ ในฐานะที่เป็นหลักเป็นประธานของหมู่คณะหรือประเทศชาติ ส่วนประชาชนก็ต้องประพฤติเช่นเดียวกัน เพราะถ้าผู้นำทำดีอยู่คนเดียวแต่ประชาชนไม่เอาด้วย สังคมก็จะสงบเรียบร้อยไม่ได้ หรือถ้าประชาชนพยายามทำดีแต่ผู้นำไม่เอาด้วย ประชาชนก็เดือดร้อน ฉะนั้น ทุกฝ่ายจึงต่างต้องมีศีลต่อกัน สังคมจึงจะสงบสุข

คุณธรรมข้อที่ 3 คือ ปริจจาคะ หมายถึง ความเสียสละ คือ กิริยาอันเป็นไปด้วยกุศลเจตนา ประกอบด้วยสติปัญญาอันเห็นชอบที่เสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนส่วนรวมหรือเสียสละประโยชน์สุขส่วนน้อยเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ อันเป็นไปเพื่อบรรเทาภิเลส คือความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้องของตน โดยหน้าที่แล้วผู้ปกครองย่อมต้องเป็นคนเสียสละ หากไม่มีคุณธรรมข้อนี้ก็เป็นผู้ปกครองที่ดีไม่ได้ เป็นผู้นำที่ดีไม่ได้เพราะจะกลายเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อกอบโกยประโยชน์สุขส่วนตนฝ่ายเดียว กล่าวสั้นๆ ผู้ปกครองของตนหรือเพื่อประเทศชาติของตน ส่วนประชาชนก็ต้องเสียสละเพื่อสนองนโยบายที่เป็นธรรมหรือความปรารถนาดีของผู้ปกครองด้วยเช่นกัน เช่น เมื่อถึงคราวอดก็อดด้วยกัน เมื่อถึงคราวควรออมก็ออมด้วยกัน การแก้ปัญหาของหมู่คณะหรือชาติบ้านเมืองจะเป็นไปได้ แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งกำลังประสบปัญหา แต่อีกฝ่ายหนึ่งกลับแสวงหาแต่ความสุขใส่ตัวเอง โดยไม่อาทรห่วงใยต่อใคร หมู่คณะหรือชาติบ้านเมืองก็คงไปไม่รอดแน่ ฉะนั้น ทุกคนจึงต้องเสียสละตามควรแก่ฐานะและความรับผิดชอบ

คุณธรรมข้อที่ 4 คือ อาชวะ หมายถึง ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม

คุณธรรมข้อนี้ไม่ต้องอธิบายมาก เพราะคงเป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว กล่าวโดยสรุปก็คือกิจการทุกอย่างหากผู้ที่มีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้นำหรือผู้ตาม ต่างไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ซื่อตรงต่อเวลาไม่ซื่อตรงต่อหน้าที่ ไม่ซื่อตรงต่อความถูกต้องความควร ความสัมฤทธิ์ผลก็เป็นไปได้ยาก และจะถึงความล่มสลายในที่สุด แต่ถ้าทุกฝ่ายซื่อตรงต่อกัน ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อหน้าที่ และซื่อตรงต่อความถูกต้องความควร ก็หวังได้ว่า กิจการย่อมจะประสบความสำเร็จด้วยดี หากมันจะมีอุปสรรคก็จะสามารถช่วยกันแก้ไขให้สำเร็จได้ไม่ยาก

คุณธรรมข้อที่ 5 คือ มัทวะ หมายถึง ความสุภาพอ่อนโยน คือความเป็นผู้มีอัธยาศัยใจคอและมีกิริยาจาที่สุภาพอ่อนโยน งดงามตามฐานะ ตามเหตุผลที่ควรดำเนิน ไม่แข็งกระด้างดื้อดึง ด้วยความเยือกหยิ่งถือตัวถือตน ความอ่อนโยน คุณธรรมข้อนี้มีความจำเป็นอย่างไรคงเห็นได้ไม่ยาก คนที่เยือกหยิ่งจองหองหรือแข็งกระด้างหยาบคายนั้น ย่อมเป็นที่เกลียดชังของคนทั่วไป หากเป็นผู้ปกครองด้วยแล้ว ก็ย่อมจะก่อให้เกิดผลเสียต่อการปกครองเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้คนในปกครองขาดความเคารพนับถือและเสื่อมศรัทธา และบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดความหายนะอย่างร้ายแรงขึ้นก็ได้ ฉะนั้น ผู้ปกครองที่ดีย่อมจะสุภาพอ่อนโยนต่อทุกคนและในทุกโอกาสด้วยความจริงใจเสมอ ประชาชนก็จะให้ความเคารพรักและเคารวะอ่อนน้อมเป็นการตอบแทนเช่นกัน โดยสรุปแล้วก็คือ ทุกคนควรมีความสุภาพอ่อนโยนต่อกันและกันตามควรแก่ฐานะ

คุณธรรมข้อที่ 6 คือ ตบะ หมายถึง การเพิกเฉยมิให้เข้าครอบงำจิตใจ หรือความเพียร มีความอดสาหะในการปฏิบัติงานโดยปราศจากความเกียจคร้าน ลักษณะของผู้นำที่จะขาดเสียมิได้ก็คือความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวในการปฏิบัติหน้าที่ หรือในยามที่ต้องเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากต่างๆ จึงจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและยำเกรงขึ้นในประชาชนได้ ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีพลังภายในคือ ตบะ ความเพียรพยายามอย่างเด็ดเดี่ยวมั่นคงจนกว่าจะบรรลุความสำเร็จ ในหน้าที่การงานนั่นเอง ตบะจึงเป็นที่มาแห่งอำนาจของผู้นำ ดังที่มักเรียกกันว่า “มีตบะเดชะ” ผู้นำที่ไร้ตบะไม่เป็นที่เชื่อมั่นยำเกรงของคนในปกครอง ฉะนั้น ตบะจึงเป็นคุณธรรมจำเป็นสำหรับผู้ปกครองผู้บริหาร และในเมื่อผู้ปกครองผู้บริหารมีความเพียรพยายามแล้ว ผู้อยู่ในปกครองหรือผู้ตามก็ต้องสนองตอบด้วย คือจะต้องมีความเพียรพยายามไปตามฐานะและหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วย

คุณธรรมข้อที่ 7 คือ อักโธระ หมายถึง ความไม่โกรธนั่นคือกิริยาที่ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ตลอดทั้งไม่ผูกพยาบาทอาฆาตผู้อื่น แม้จักต้องลงโทษทัณฑ์แก่ผู้กระทำความผิด ก็กระทำตามเหตุผลที่สมควร ตามหลักกฎหมาย และกระทำตามระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ดีแล้ว ไม่กระทำด้วยอำนาจความโกรธ ผูกพยาบาท และแม้มีเหตุให้โกรธ ก็สามารถข่มความโกรธเสียได้ด้วยขันติธรรม ก็หมายถึงว่า ผู้ปกครองไม่ควรปฏิบัติต่อคนในปกครองของตนด้วยอำนาจบาตรใหญ่ หรือด้วยความเกลียดชังอย่างไรเหตุผล เพราะจะทำให้กลายเป็นที่เกลียดชังและเกลียดชังของคนใน

ปกครอง อันจะทำให้ขาดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติหน้าที่การงาน แต่ถ้าผู้ปกครองหรือผู้บริหารเป็นคนไม่ว้าวามใช้อารมณ์ แต่เป็นคนเยือกเย็นมีเหตุผล และแสดงความเมตตาต่อทุกคน โดยเสมอหน้า ก็ย่อมจะเป็นที่รักที่พอใจของทุกคน

คุณธรรมข้อที่ 8 คือ อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ลำบาก คือ ความไม่ก่อความทุกข์ยากให้แก่บุคคลอื่น ตลอดทั้งสัตว์อื่นทั้งหลาย ได้แก่ ผู้ปกครองจะต้องไม่เป็นผู้โหดร้ายทารุณประชาชน ไม่กระทำการใดๆ อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนทุกข์ยากแก่ประชาชน ทั้งในด้านทรัพย์สิน และชีวิตร่างกาย หากผู้ปกครองโหดร้ายปราศจากกรุณาปราณี ประชาชนก็จะมีแต่ความหวาดผวา หาคความมั่นใจในชีวิตและทรัพย์สินไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็คงจะไม่มีใครคิดสร้างสรรค์อะไรให้สังคมหรือส่วนรวม เพราะแต่ละคนก็จะมัวแต่ระวังภัยอันอาจจะเกิดขึ้นกับตนเองได้ทุกเมื่อ ฉะนั้น ผู้ปกครองที่ดีจะต้องไม่สร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน แต่จะต้องพยายามสร้างความสุขกายเย็นให้แก่ทุกคนในปกครองของตนเท่าที่สามารถจะทำได้ ส่วนประชาชนก็ต้องไม่หาเหตุสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้ปกครองด้วย

คุณธรรมข้อที่ 9 คือ ขันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้น การกิจของผู้ปกครองนั้นเป็นสิ่งที่หนักยิ่ง ผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องมีความอดทนอย่างยิ่ง จึงจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นผลสำเร็จ คือจะต้องอดทนต่อความทุกข์ยากในการปฏิบัติหน้าที่ ทนเสียสละเพื่อประชาชน ทนต่อปัญหาและอารมณ์อันไม่พึงประสงค์ของคนเป็นจำนวนมาก ตลอดถึงทนต่อความรู้สึกและความต้องการอันไม่ถูกไม่ควรของตนเอง ไม่ให้แสดงออกมาด้วย นั่นคือ จะต้องเป็นผู้หนักแน่นมั่นคงในทุกสถานการณ์ เพื่อให้ภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบดำเนินไปด้วยดี แม้ประชาชนก็ต้องมีความอดทนด้วยเช่นกัน เช่น ทนกระทำในสิ่งที่ติงามควรกระทำ ทนลำบากได้ในเมื่อบ้านเมืองอยู่ในภาวะลำบาก ทนเสียสละได้ เมื่อบ้านเมืองต้องการความเสียสละช่วยเหลือ หรือทนอดทนอ้อมได้เพื่อผลดีแก่ส่วนรวม เป็นต้น

คุณธรรมข้อที่ 10 คือ อวิโรธนะ หมายถึง ความปฏิบัติไม่ผิด ได้แก่ ปฏิบัติหรือกระทำการต่างๆ ไม่ผิดไปจากทำนองคลองธรรมของผู้ปกครองที่ดี แต่กระทำการต่างๆ ไปตามที่ถูกที่ควร โดยยึดถือคุณธรรมมีทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการบริหารหรือปกครอง กล่าวสั้นๆ ก็คือ **ปกครองโดยธรรม** ทางพระพุทธศาสนาธรรมเรียกว่า **ธรรมมาธิปไตย** ถือธรรมคือความถูกต้องยุติธรรมเป็นใหญ่ ไม่เอาประโยชน์สุขส่วนตัว หรืออำนาจบาตรใหญ่ หรืออารมณ์ อันไร้เหตุผลมาเป็นหลักเป็นใหญ่ในการบริหารหรือปกครอง แม้ผู้อยู่ในปกครองหรือผู้ร่วมงานก็เช่นเดียวกัน จะต้องยึดถือธรรม คือความถูกต้องยุติธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติต่อกันและกัน กล่าวโดยสรุปก็คือ ทุกฝ่ายจะต้องยึดถือธรรม คือความถูกต้องยุติธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติต่อกันและกัน ไม่เอาประโยชน์สุขส่วนตัว หรืออคติความลำเอียง เพราะเหตุใดเหตุหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยตัดสินความเป็นธรรมในสังคมจึงจะเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2549)

ทศพิธราชธรรม หรือธรรมสำหรับผู้ปกครองทั้ง 10 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่ของผู้ปกครองและเป็นเสมือนศีลวินัยซึ่งจกต้องสังวรปฏิบัติ เพื่อเป็นเครื่องอบรมและคุ้มครองจิตใจไม่ให้ละเมิดอำนาจหน้าที่ โดยอาศัยหลักธรรมนี้เป็นหลักหรือปทัสถานในการปกครองและประพฤติปฏิบัติตน เป็นหลักธรรมที่จะทำให้เกิดการเคารพรัก เป็นสิ่งคุ้มครองป้องกันและอำนวยสุขแก่ประชาชน และหม่อมคณะมีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1. จุดหมายของการปกครองต้องเป็นไปเพื่อความสุขของผู้ใต้ปกครอง ข้อนี้อาศัยหลักทานและบริจาค คือผู้ปกครองจะต้องเสียสละทั้งทรัพย์สินเท่าที่จะทำได้ ความสุขส่วนตัว กำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา เพื่อทำให้ผู้ใต้ปกครองมีความกินดีอยู่ดี เมื่อมีความเดือดร้อน ตนต้องเดือดร้อนก่อน เช่น ต้องอดด้วยเมื่อผู้ใต้ปกครองอด ถ้าตนมีแต่ผู้ใต้ปกครองไม่มี ต้องแบ่งให้เท่าที่จะบรรเทาทุกข์ได้มากที่สุด ไม่หาความสุขใส่ตัวเสียคนเดียว

2. มุ่งความเป็นธรรมในสังคม ข้อนี้อาศัยหลักเหตุผลเป็นที่ตั้ง เอาจิตใจซื่อตรงคืออาชชวะ เป็นเครื่องตัดสิน เอาเจตนาที่ไม่เบียดเบียน ไม่ประพฤติดัดทำนองคลองธรรมเป็นจุดหมาย แล้ววินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่ผู้ใต้ปกครองว่าอย่างไรเป็นธรรม อย่างไรไม่เป็นธรรม แล้วจึงตัดสิน

3. มุ่งพัฒนาตนเองให้เป็นตัวอย่าง หลักข้อนี้คือ ถ้าผู้ปกครองต้องการให้ผู้ใต้ปกครองดี ตนต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างว่าดีนั้นเป็นอย่างไร การพัฒนาตนเอง ได้แก่ การสมาทานศีล การไม่มีความโกรธมีอำนาจ รู้จักอดทน และมีความเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ การพัฒนาตนเองดังกล่าว นอกจากทำให้บุคลิกเรียบร้อยน่านับถือแล้ว ยังได้ผลทางใจ คือผู้ใต้ปกครองไว้วางใจ ศีลทำให้เชื่อว่าเป็นคนไม่ทำชั่วด้วยกาย วาจา และใจ ความไม่โกรธทำให้เชื่อได้ว่าไม่ตัดสินปัญหาด้วยอารมณ์ ไม่ถืออำนาจเป็นธรรม ความอดทนเป็นตัวอย่างให้เกิดกำลังใจในการแก้ปัญหาต่างๆ และไม่ยอมทำตามความบังคับของสิ่งชั่วทั้งปวง ความเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ใต้ปกครองมีความเชื่อมั่นว่าผู้ปกครองตั้งใจแสวงหาประโยชน์สุขให้แก่ผู้ใต้ปกครอง โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ความตั้งใจนี้ทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองมีความตั้งใจที่จะให้ความเคารพนับถือและทำตามอย่างเพื่อความสุขของส่วนรวม

4. การปกครองแบบนี้มุ่งใช้เหตุผล ความร่วมมือมากกว่าใช้อำนาจบังคับ กล่าวคือ ใช้พระคุณปกครองไม่ใช่พระเดชปกครอง ยิ่งเป็นผู้ปกครองมีอำนาจเพียงใดก็ต้องควบคุมตนเองให้มากขึ้น ไม่ให้ใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรม มีความสุภาพอ่อนโยน ใช้เหตุผลเข้าชักจูงประชาชนให้ร่วมมือกันทำดีตามที่คุณผู้ปกครองได้ทำเป็นตัวอย่าง

ทศพิธราชธรรมกับการปกครองของไทยในปัจจุบัน

ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมที่ผู้ปกครอง ผู้บริหารและผู้นำควรนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองหรือการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างคุณค่าความเป็นผู้ปกครอง และสร้าง

ประโยชน์หรือการพัฒนาคน ให้เกิดศักยภาพอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม องค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้

หลักทศพิธราชธรรมมีความสำคัญต่อการปกครองของไทยในปัจจุบันอย่างมาก เนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองล้วนแล้วแต่ขาดการนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นรูปธรรมหรือใช้อย่างจริงจัง ประกอบกับอคติหรือความเห็นต่าง เป็นเหตุเกิดที่บดบังปัญญาจนมองข้ามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะสามารถนำมาแก้ไข ปัญหาอคติ ความเห็นต่าง หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ระหว่างคนกับคน คนกับงาน หรือคนกับสังคม ดังนั้น หากเรานำหลักทศพิธราชธรรมผนวกรวมกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร หลักความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาประยุกต์ใช้ในการปกครองของไทยในปัจจุบันแล้วจะสามารถสร้างคุณค่า สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมและคนในชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม

การน้อมนำพระราชดำรัสตามหลักความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนามาวิเคราะห์บริบทของสังคมไทย บริบทการทำงานระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือระหว่างนักปกครองกับประชาชน จะทำให้เข้าใจถึงบริบทที่เป็นแก่นแท้ของกระบวนการที่ตนเป้าหมายที่ต้องการจะสร้าง พัฒนาก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด ขณะเดียวกัน ควรนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดมรรคาแห่งความเชื่อมโยงบูรณาการการทำงาน การพัฒนา การตอบสนองต่อความต้องการ และการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ดังนั้น การนำองค์ความรู้ตามหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ มาประยุกต์ใช้กับการปกครองของไทยในปัจจุบันและน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร หลักความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาวิเคราะห์บริบทของการปกครองของไทยในปัจจุบัน จึงเกิดแนวทางในการนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครอง ได้ดังนี้

ความเข้าใจ ตามหลักทศพิธราชธรรม ผู้ปกครองต้องมีความเข้าใจ โดยพื้นฐานแห่งความเข้าใจผู้ปกครองต้องมีศีล เป็นผู้ปกครองที่คงไว้ความดีงาม จริยวัตร ผู้ปกครองต้องมีความไม่โกรธ ไม่มีโทสะจริต ตรัสรองอย่างถ่อมถนุไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด และการปฏิบัติ และผู้ปกครองต้องมีความประพฤติที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม หลักทศพิธราชธรรม 3 ประการนี้ จะเป็นการสร้างคุณค่าในตัวของผู้ปกครองได้อย่างประจักษ์ชัด ในการบริหารจัดการหรือการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชา

ความเข้าใจ ตามหลักทศพิธราชธรรม ผู้ปกครองต้องมีความเข้าใจ ทราบถึงความต้องการผู้ใต้บังคับบัญชาหรือทราบถึงเป้าหมายของงานนั้นๆ โดยพื้นฐานแห่งความเข้าใจนี้ผู้ปกครองต้องมีการให้ ทั้งการให้ที่เป็นวัตถุทานและธรรมทาน ผู้ปกครองต้องมีความซื่อตรง ผู้ปกครองต้องมีความสุภาพอ่อนโยน ผู้ปกครองต้องมีความเพียรในการเพิกะกิเลส ไมโลภและไม่หลง ผู้ปกครองต้องไม่เบียดเบียนหรือการเอาเปรียบ และผู้ปกครองต้องความอดทน หลักทศพิธราชธรรม

6 ประการนี้ จะเป็นการสร้างความเป็นที่รัก เป็นที่เคารพนับถือต่อตัวของผู้ปกครองและสร้างความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่รักของผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา

การพัฒนา ตามหลักทศพิธราชธรรม ผู้ปกครองต้องมีการพัฒนา กล่าวคือ การส่งเสริม สนับสนุน สร้างสมรรถนะในการบริหารจัดการหรือการปกครอง เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า สร้างผลสัมฤทธิ์และสร้างความสุขให้แก่คน ชุมชนและสังคม โดยพื้นฐานแห่งการพัฒนานี้ผู้ปกครอง ต้องมีการเสียสละกาย ใจ เวลา และการบริจาคน ทั้งทรัพย์สินและสิ่งของที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เป็นการสร้างบารมีหรือการปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างของผู้ปกครองที่ดี ซึ่งจะนำความสุขมาให้แก่ ทั้งผู้ให้และผู้รับ สามารถร่วมกันสร้างการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนต่อไป

หลักทศพิธราชธรรมสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ในการปกครองของไทยในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการปกครองแบบรวมอำนาจปกครอง (Centralization) ในระดับกระทรวง ทบวง กรม การปกครองแบบอำนาจ (Deconcentralization) การแบ่งอำนาจไปสู่ส่วนภูมิภาค เช่น จังหวัด อำเภอ เป็นต้น และการปกครองแบบกระจายอำนาจ (Decentralization) การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น หากมีการ นำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองหรือการบริหารจักสามารถสร้างคุณค่า สร้างความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาหน่วยงานภายใต้การปกครองนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิด ประโยชน์ และเห็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการปกครองภายใต้หลักทศพิธราชธรรมอันเป็นหลักธรรม ที่เป็นหัวใจแห่งการปกครองของไทยในปัจจุบัน

บทสรุป

ศาสนามีความสำคัญกับระบบการปกครองอยู่อย่างใกล้ชิด หลักการปกครองที่ดีจะต้อง เข้ากันได้กับศีลธรรมอันดีงามของประชาชน การมีศีลธรรมของบุคคลย่อมมีผลต่อการพัฒนา สังคมเป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ส่งเสริมต่อเป้าหมายในทางการปกครองอยู่ หลายชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชั้นกลางกับชั้นธรรม ซึ่งจะอำนวยความสุขให้แก่พุทธศาสนิกชนได้ ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจได้ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงมีคุณค่าต่อเป้าหมายและวิธีการของ การพัฒนาการปกครองและสังคมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญและความสุขทางด้านจิตใจ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่เราจะต้องนำมาพิจารณาควบคู่ไปกับความเจริญและความสุขในด้านวัตถุ ด้วยเสมอ เพราะถ้าหากว่าสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุอย่างเดียว แต่ด้านจิตใจของคนใน สังคมเสื่อมถอยลง ก็ไม่ได้ช่วยให้ประเทศชาติเจริญขึ้นได้มากนัก

ดังนั้น ความเจริญทางด้านวัตถุต้องควบคู่กับความเจริญทางด้านจิตใจ สำหรับนักปกครอง ที่ดีต้องสามารถทำได้ทั้ง 2 อย่าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างมาก ตามหลักของ

จริยธรรมในการปกครองนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องพึงระลึกให้มากที่สุดก็คือ เมื่อคนเราได้รับการกำหนดหรือได้รับมอบหมายให้กระทำหน้าที่ปกครองผู้ใด บุคคลผู้นั้นจะต้องทำการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของผู้รับการปกครอง เช่น การปกครองตนเองก็เพื่อให้ตนเองเป็นคนดี ถ้าปกครองหมู่คณะก็เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขของหมู่คณะมากกว่าของตนเอง และถ้าปกครองสังคมก็เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวมมากกว่าเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ทศพิธราชธรรมมิใช่เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองสูงสุด คือ พระราชาหรือพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ปกครองทุกๆ ไป ตั้งแต่ระดับชาติ ตลอดจนมาจนถึงระดับประชาชนในชาติทั่วไป แต่จะแตกต่างกันที่ขอบเขตของการรับผิดชอบในการปกครอง ซึ่งจะมากหรือน้อยก็แตกต่างกันไปตามฐานะของบุคคลนั้นๆ ทั้งนี้เพราะความผาสุกของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ นับแต่ครอบครัวไปจนถึงประเทศชาตินั้น ขึ้นอยู่กับผู้นำหรือผู้ปกครองเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ก็มีไว้เฉพาะผู้นำหรือผู้ปกครองเท่านั้นจะต้องปฏิบัติธรรมหรือรับผิดชอบต่อความผาสุกของหมู่คณะ ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองก็ต้องปฏิบัติตามผู้ปกครองนั้น และมีความสมัครสมานสามัคคีกันเพื่อที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง แต่สำหรับผู้นำนั้น จำเป็นจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีแก่ผู้ตามหรือผู้อยู่ในปกครองเป็นอันดับแรก จึงจะสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำ ด้วยเหตุนี้เองในทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นการปฏิบัติธรรมของผู้ที่เป็นผู้นำหรือผู้ปกครองหมู่คณะหรือประเทศชาติมาก

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2528). *พจนานุกรมฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์. พระอมร มหาลาโภ (สุทธิ). (2552). การศึกษาหลักธรรมการบริหารราชการแผ่นดินของรัชกาลที่ 5. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์. (2543). *พระราชประวัติ 50 กษัตริย์ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อานวยสาส์น. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2526). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2549). *ทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

Phra Talakan Kittikhutto (Vichai)

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของสื่อชนิดต่างๆ ที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่สื่อสารพระพุทธศาสนาได้ ใช้การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และสังเกตจากพัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า สื่อใหม่เป็นเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ทำให้สถานะของการสื่อสารมีความรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว และมีกลุ่มเป้าหมายที่มากขึ้น อาทิ คอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ เครื่องมือสื่อสารชนิดต่าง โมบายล์โฟน ที่คนสามารถเข้าถึงได้ทุกแหล่ง รวมไปถึงระบบโซเชียลมีเดีย เช่น บล็อก เว็บไซต์ โลกโซเชียล ซึ่ง เป็นเครื่องมือสื่อสารใหม่ในยุคปัจจุบัน หากสามารถนำแนวทางการเผยแผ่เหล่านี้ไปใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเป็นประโยชน์ในการสื่อสารศาสนาในวงกว้างที่ได้ทั้งประโยชน์ ประหยัด และสอดคล้องกับกาลสมัยได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: สื่อใหม่, การเผยแพร่, พระพุทธศาสนา

Abstract

The article on “New media and propagation of Buddhism in modern times” aims to study the development of different types of media that can be used as a tool for propagating Buddhism. The methods of study were documentary study, research papers and observation on the development of media use for modern Buddhist propagation. The study indicated that new media was a communication technology or tools to facilitate communication for making fast communication

¹ โครงการพระนักเขียน ภาคการเขียนบทความวิชาการ รุ่นที่ 1

status to reach the target group quickly and having more target groups such as computers, hardware, different types of communication devices, mobile phones that people can access to all sources, including social media systems, such as blogs, websites, Facebook, and lines. These are new communication tools in modern times. If we can able to apply these propaganda methods to propagate Buddhism, it will be very useful in broad religious communication that can be both usefulness, economical and consistent with modern times.

Keywords: New Media, Propagation, Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นมาในชมพูทวีป หรือประเทศอินเดีย ในวันที่เจ้าชายสิทธัตถะ ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ก่อนพุทธศักราช 45 ปี และได้เสด็จไปแสดงพระธรรม เทศนาแก่พระสาวกทั้งหลาย โดยใช้การเทศนาสอนเป็นหลัก คำพูด วาจา การเจรจาเป็นต้น และเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป การติดต่อสื่อสารก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของความเป็นอยู่ สื่อสมัยใหม่เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นตัวกำหนด ให้สังคมเปลี่ยนแปลงตาม และก็มีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก หากใช้สื่อไปในทางที่ดีก็จะมีประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และหากใช้ในทางที่ผิดก็เปรียบได้ดังดาบสองคม ย่อมเกิดผลเสียต่อพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน เพื่อสะท้อนภาพความสำคัญของสื่อในฐานะที่มีพลังในการที่จะเปลี่ยนแปลง หรือปฏิบัติพระพุทธศาสนาดังที่ผู้เขียนนำเสนอปรากฏความดังนี้

สภาพการใช้สื่อใหม่ในปัจจุบัน

การสื่อสารของผู้คนในโลกใบนี้ เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน คือ การรับข่าวสาร เป็นไป ด้วยความรวดเร็ว ทันใจ และทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และจาก Website ต่างๆ เสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น มิติใหม่พระสงฆ์ช่วยน้ำท่วม ระดมทุนแจกน้ำ-อาหาร ชาวสกลนครผู้ประสบอุทกภัย น้ำท่วมฉับพลัน ที่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมจังหวัดสกลนคร และพื้นที่หลายแห่งในภาคอีสาน เป็นต้น

แนวทางการใช้สื่อใหม่ในพระพุทธศาสนา

“สื่อ” ในภาษาไทยกับคำในภาษาอังกฤษ พบว่ามีความหมายตรงกับคำว่า “media” (ในกรณีที่มีความหมายเป็นเอกพจน์จะใช้คำว่า “medium”) “สื่อ” (Media) เป็นคำที่มาจากภาษา

ละตินว่า “medium” แปลว่า “ระหว่าง” หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุ ข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 17 สิงหาคม 2561)

คำว่า “สื่อ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ดังนี้ “สื่อ (กริยา) หมายถึง ติดต่อกันถึงกัน เช่น สื่อความหมาย, ชักนำให้รู้จักกัน สื่อ (นาม) หมายถึง ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อกันถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน เช่น เขาใช้จดหมายเป็นสื่อติดต่อกัน, เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ชักนำให้ชายหญิงได้แต่งงานกันว่า พ่อสื่อ หรือ แม่สื่อ (ศิลปะ) วัสดุต่างๆ ที่นำมาสร้างสรรค์งานศิลปกรรม ให้มีความหมายตามแนวคิด ซึ่งศิลปินประสงค์แสดงออกเช่นนั้น เช่น สื่อผสม” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

สื่อใหม่ (New media) หมายถึง การเข้าถึงเนื้อหาตามความต้องการ ทุกที่ทุกเวลาและทุกอุปกรณ์ดิจิทัล ซึ่งรวมไปถึงข้อมูลป้อนกลับของผู้ใช้ที่โต้ตอบระหว่างกัน การมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และการรวมตัวเป็นชุมชนที่แวดล้อมเนื้อหาสื่อ นั้น คำมั่นของสื่อใหม่อย่างหนึ่งที่สำคัญคือ การทำให้การสร้างสรรค การเผยแพร่ การกระจาย และการบริโภคเนื้อหาสื่อ เป็นประชาธิปไตย (democratization) ความคาดหวังของสื่อใหม่อีกอย่างหนึ่งคือการสร้างเนื้อหาที่สดใหม่และไร้ข้อจำกัดในเวลาจริง

เทคโนโลยีส่วนมากอธิบายลักษณะของสื่อใหม่ว่าเป็นดิจิทัล บ่อยครั้งที่มัลักษณะเฉพาะว่าถูกจัดดำเนินการมาแล้ว โยงใยเครือข่ายได้ หนาแน่น บีบอัดได้ และโต้ตอบระหว่างกัน ตัวอย่างของสื่อใหม่อาจเป็นอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ สื่อประสมในคอมพิวเตอร์ วิดีโอเกม ซีดีรอม และดีวีดี แต่ไม่รวมไปถึงรายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร หนังสือ หรือสิ่งอื่นที่เผยแพร่แบบตีพิมพ์บนกระดาษ เว้นแต่พวกมันจะมีเทคโนโลยีที่ทำให้ใช้งานการโต้ตอบดิจิทัลได้ วิกิพีเดียเป็นสื่อใหม่ตัวอย่างหนึ่งที่รวมข้อความดิจิทัล รูปภาพ และวิดีโอ พร้อมด้วยเว็บลิงก์ที่เข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ต อาสาสมัครมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ มีข้อมูลป้อนกลับที่โต้ตอบระหว่างผู้ใช้ และการรวมตัวเป็นชุมชนผู้เข้าร่วมของผู้เขียนและผู้บริจาค เพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่านที่ไม่ได้อยู่ในชุมชน เพชฌกูฏก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ใช้ตัวแบบสื่อเชิงสังคม (Social media) ซึ่งผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีส่วนร่วม

สื่อใหม่อธิบายลักษณะได้หลายแบบ โดยใช้สถิติ 8 ข้อดังต่อไปนี้ (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, ออนไลน์, 17 สิงหาคม 2561)

1. สื่อใหม่กับวัฒนธรรมไซเบอร์ วัฒนธรรมไซเบอร์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับอินเทอร์เน็ตและการสื่อสารทางเครือข่าย (เช่น บล็อก เกมออนไลน์หลายผู้เล่น) ในขณะที่สื่อใหม่สัมพันธ์มากขึ้นกับวัตถุและกระบวนการทางวัฒนธรรม (เช่น ไอโฟน โทรศัพท์ดิจิทัลแปลงเป็นแอนะล็อก)

2. สื่อใหม่ในฐานะเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่ใช้เป็นฐานการเผยแพร่ สื่อใหม่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ดิจิทัลสำหรับการเผยแพร่และการจัดแสดง ตัวอย่างเช่น

อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ สื่อประสมในคอมพิวเตอร์ แผ่นบลูเรย์ (อย่างน้อยในขณะนี้) ปัญหาของสิ่งนี้คือนิยามดังกล่าวจะต้องถูกปรับปรุงใหม่ทุกสองสามปี คำว่า “สื่อใหม่” จะไม่ “ใหม่” อีกต่อไป เพราะรูปแบบส่วนใหญ่ของวัฒนธรรมจะเผยแพร่ผ่านทางคอมพิวเตอร์มากมาย

3. สื่อใหม่ในฐานะข้อมูลดิจิทัลที่ควบคุมโดยซอฟต์แวร์ วิธีการสื่อสารของสื่อใหม่อยู่บนพื้นฐานของสมมติฐานที่ว่า ในข้อเท็จจริงวัตถุทางวัฒนธรรมทุกชนิดที่ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีดิจิทัลและการส่งโดยใช้คอมพิวเตอร์ ใช้คุณภาพสามัญจำนวนหนึ่งร่วมกัน สื่อใหม่ลดขนาดลงเป็นข้อมูลดิจิทัลที่สามารถจัดดำเนินการโดยซอฟต์แวร์เหมือนข้อมูลอื่นๆ ต่อจากนั้นการดำเนินการบนสื่อก็สามารถสร้างวัตถุเดิมออกมาเป็นรุ่นใหม่ๆ ได้อีกหลายรุ่น ตัวอย่างหนึ่งคือรูปภาพที่เก็บบันทึกเป็นข้อมูลเมทริกซ์ ซึ่งสามารถจัดดำเนินการและเปลี่ยนแปลงโดยขึ้นอยู่กับขั้นตอนวิธีที่นำมาใช้เพิ่มเติม อาทิ การกลับสี การปรับขาวดำ การทำให้คมชัด การทำให้เป็นแรสเตอร์ เป็นต้น

4. สื่อใหม่ในฐานะการผสมระหว่างธรรมเนียมทางวัฒนธรรมที่มีอยู่กับธรรมเนียมของซอฟต์แวร์ สื่อใหม่ในปัจจุบันสามารถทำความเข้าใจได้ว่า เป็นการผสมระหว่างธรรมเนียมทางวัฒนธรรมเก่ากับธรรมเนียมใหม่เพื่อการแทน การเข้าถึง และการจัดดำเนินการข้อมูล ข้อมูล “เก่า” คือการแทนด้วยความเป็นจริงอันประจักษ์และประสบการณ์ของมนุษย์ ส่วนข้อมูล “ใหม่” คือข้อมูลเชิงตัวเลข คอมพิวเตอร์จะอยู่นอกเหนือการตัดสินใจหลัก “เชิงสร้างสรรค์” และถูกมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของช่างเทคนิค ยกตัวอย่างภาพยนตร์ ซอฟต์แวร์จะถูกนำมาใช้ในการผลิตบางสายงาน ส่วนอื่นที่เหลือถูกสร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์แอนิเมชัน เป็นต้น

5. สื่อใหม่ในฐานะสุนทรียศาสตร์ที่มาพร้อมกับระยะแรกเริ่มของทุกๆ สื่อทันสมัยและเทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ กลยุทธ์เชิงสุนทรียศาสตร์หลายกลยุทธ์อาจปรากฏซ้ำเพียงสองหรือสามครั้ง ในขณะที่ภาพพจน์เปรียบเทียบในอุดมคติดูเหมือนว่าปรากฏซ้ำก่อนข้างสม่ำเสมอเพื่อให้วิถีทางนี้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง การตั้งชื่อกลยุทธ์และภาพพจน์เปรียบเทียบอย่างเรียบง่ายและการบันทึกช่วงเวลาที่พักผ่อนไม่เพียงพอ แทนที่จะเป็นเช่นนั้น เราจะต้องพัฒนาการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น ซึ่งจะสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเทคโนโลยี พร้อมกับประวัติศาสตร์ของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ หรือยุคสมัยใหม่

6. สื่อใหม่ในฐานะการทำงานที่รวดเร็วขึ้นด้วยขั้นตอนวิธีซึ่งก่อนหน้านี้ทำงานด้วยมือหรือด้วยเทคโนโลยีอื่น คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องทุ่นเวลาได้อย่างมากในสิ่งที่ก่อนหน้านี้เป็นเทคนิคการทำงานด้วยมือ เช่น เครื่องคิดเลข การทุ่นเวลาทำงานอย่างรวดเร็วก็ทำให้เทคนิคการแทนซึ่งไม่เคยมีมาก่อนสามารถเป็นไปได้ สิ่งนี้ก็ยังทำให้เกิดสื่อศิลปะรูปแบบใหม่ๆ ที่เป็นไปได้ อาทิ สื่อประสมเชิงโต้ตอบและวิดีโอเกม เมื่อถึงระดับหนึ่ง คอมพิวเตอร์ดิจิทัลสมัยใหม่จะเพียงแค่ว่าเร็วกว่าเครื่องคิดเลข เราจึงไม่ควรมองข้ามอัตลักษณ์อีกอันหนึ่งของมัน นั่นคืออุปกรณ์ควบคุมไซเบอร์เนติกส์

7. สื่อใหม่ในฐานะการเข้ารหัสของอวี่อง-การ์ดสมัยนิยม หรือในฐานะสื่อก้าวหน้า

มานวิชกล่าวว่าคริสต์ทศวรรษ 1920 เกี่ยวเนื่องกับสื่อใหม่มากกว่ายุคสมัยอื่นใด สื่อก้าวหน้า (Metamedia) เกิดขึ้นพร้อมกับแนวคิดหลังยุคสมัยนิยม (postmodernism) ในเรื่องที่ทั้งสอง นำผลงานเก่ามาปรับปรุงมากกว่าที่จะสร้างสรรค์ผลงานใหม่ อาว็อง-การ์ดของสื่อใหม่เกี่ยวกับ แนวทางใหม่ของการเข้าถึงและการจัดดำเนินการสารสนเทศ (เช่น สื่อหลายมิติ ฐานข้อมูล เสิร์ชเอนจิน ฯลฯ) สื่อก้าวหน้าเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงว่าปริมาณสามารถเปลี่ยนเป็นคุณภาพได้ อย่างไร อย่างกับว่าเทคโนโลยีสื่อใหม่กับเทคนิคการจัดดำเนินการ สามารถเข้ารหัสสุนทรียศาสตร์ สมัยนิยมให้เป็นสุนทรียศาสตร์หลังยุคสมัยนิยมที่ต่างออกไปมาก

8. สื่อใหม่ในฐานะการประกบขนานระหว่างแนวคิดที่คล้ายกันในเรื่องศิลปะสมัยหลัง สงครามโลกครั้งที่สองกับคอมพิวเตอร์สมัยใหม่ ศิลปะสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองหรือ “ศิลปะเชิงการจัด” (Combinatorics) เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ภาพโดยเปลี่ยนแปลงพารามิเตอร์ เพียงหนึ่งเดียวอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้นำไปสู่ผลงานสร้างสรรค์ หรือไม่ก็ภาพและโครงสร้างเชิง ตำแหน่งที่คล้ายกันอย่างน่าประหลาด แสดงให้เห็นว่าขั้นตอนวิธีอันเป็นส่วนสำคัญของสื่อใหม่นี้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยี แต่สามารถกระทำการได้โดยมนุษย์

จากแนวคิดข้างต้นยังสะท้อนให้เห็นได้ว่าสื่อใหม่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์บรรลุ วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งในระดับของบุคคลและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่ มนุษย์ต้องปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น สื่อใหม่ก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นหากชาวพุทธขาดความรู้ความ เข้าใจในการใช้สื่อใหม่ ไม่สามารถใช้ให้ถูกต้องหรือทำให้เกิดประโยชน์เกิดความเข้าใจระหว่างกัน ได้ย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้

สื่อใหม่กับพระพุทธศาสนา

ต้องยอมรับว่า การสื่อสารของผู้คนในโลกใบนี้ เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน คือ การรับ ข่าวสาร เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทันใจ และทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ และ จาก Website ต่างๆ เสนอข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบน โลกใบนี้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ข่าวการเมืองในการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ฝ่ายผู้ร้องคือพรรค การเมืองฝ่ายค้านร่วมกับวุฒิสภาสรรหา ร้องว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญของพรรคร่วมรัฐบาลและ วุฒิสภาที่มาจากเลือกตั้งของประชาชนเป็นการแก้ไขสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญคือการ แก้ไขเพื่อลบล้างระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องตอนนี้อยู่ในขั้นตอนการไต่สวนพยานของผู้ร้องและผู้ถูกร้อง หลังจาก นั้นจะนัดคู่ความทั้งสองฝ่ายเสนอปิดคดีแล้วศาลจะตัดสินคดีในวันถัดไปผลการตัดสินจะออกมา อย่างไรทั้งสองฝ่ายควรจะยอมรับคำตัดสินนั้น อย่างไร เป็นต้น

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีพัฒนาทางด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการ

สื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์และเนื้อหาที่มีลิขสิทธิ์ รวมทั้ง ไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

ข้อเสนอแนะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีดังนี้

1. ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดพระพุทธศาสนาโลก ให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม
2. การฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ สามเณร และผู้ที่สนใจโดยทั่วไป เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม ถูกต้องตามพระธรรมวินัย สำหรับพระสงฆ์ สามเณร
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ ไอซีทีชุมชน และเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย
4. พัฒนา Course Ware หรือแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ สำหรับแท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ
5. สนับสนุนให้วัดต่างๆ ทั่วประเทศ มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับประชาชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น ทั้งนี้ โดยภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนชื่อเว็บไซต์และการเช่าพื้นที่จัดเก็บข้อมูลของเว็บไซต์
6. ควรมีองค์กรและผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะที่เผยแพร่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะทางเว็บไซต์ ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเนื้อหานั้นมีความถูกต้องตามพระไตรปิฎก
7. สนับสนุนให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ แล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์ หรือในรูปแบบ E-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ สามารถเข้ามาศึกษาได้

ปัจจุบัน แม้ว่าจะได้มีการแปลหลักธรรมคำสอนออกเป็นภาษาต่างๆ ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ และมีการเผยแพร่ไปยังประเทศต่างๆ เป็นภาษาต่างๆ ทั่วโลก จนอาจกล่าวได้ว่ายุคนี้เป็นยุคที่ธรรมะไปไกล ไปถึงทุกประเทศทุกมุมโลก

แต่ทว่าความต้องการศึกษาค้นคว้าธรรมะ ยังไม่มีที่สิ้นสุด เห็นได้จากผลสำรวจของสมาคมบริหารธุรกิจดิจิทัลที่พบว่าตามโรงแรมและสถานพักผ่อนหย่อนใจแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ติดต่อธุรกิจและการงานต่างๆ รวมถึงสถานที่สำคัญต่างๆ ทั่วทุกมุมโลก และในประเทศไทยเอง

ยังขาดแคลนสื่อธรรมะในการหลักธรรม เมื่อเทียบกับศาสนาอื่นๆ

ประเทศไทย ในฐานะเป็นประเทศชั้นนำที่เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดการรวมตัวระหว่างเครือข่ายคณะสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อร่วมกันบริจาค ผลิตสื่อคำสอน และหลักธรรมคำสอนที่เข้าใจง่าย ไม่สลับซับซ้อนให้ปรากฏทุกหนทุกแห่งทั่วโลกอย่างเป็นรูปธรรม ถือเป็นภารกิจสำคัญที่จำเป็นเร่งด่วนที่สมควรผลักดันและสนับสนุนให้เป็นนโยบายของประเทศ ในการเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ทุกภาคส่วนของประชาคมโลก

จะเห็นได้ว่า ทุกหน่วยงานต่างให้ความสำคัญกับการตั้งกฎ กติกา กับการใช้สื่อใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดประโยชน์มากมายหลายประการ แต่ถึงสื่อใหม่จะก้าวหน้าไปมากถึงเพียงใด ทางคณะสงฆ์ก็ยังตระหนักในความเป็นพระพุทธศาสนา โดยให้รักษาในศีลธรรม จริยธรรม อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาต่างๆ ที่จะตามมา

สื่อใหม่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้หลายพันปี แสดงถึงว่ามีการสืบทอด การสอน เผยแผ่ หรือการสื่อสารคำสอนของพระพุทธศาสนาไปยังพุทธศาสนิกชน ด้วยวิธีการท่องจำแบบดั้งเดิม จนมาถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เครือข่ายสังคมออนไลน์ในยุคนี้ เพื่อช่วยเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน และหลักการและวิธีการในการเผยแผ่ มีดังต่อไปนี้

1. หลักการเผยแผ่ตามหลักพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ มีหลักการใหญ่ๆ ดังนี้

1.1 หลักประโยชน์ 3 (ส.นิ. (ไทย) 16/67/35) การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์ และความสุข ของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้า ทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “พวกเธอ จงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและ ความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงาม ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธี”

1.2 หลักไตรสิกขา (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) หลักการที่สำคัญอีกประการคือ ไตรสิกขา คือ สิ่งที่เราเรียกว่าความงามในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล งามในท่ามกลาง ได้แก่ สมาธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญา ปรากฏในพระดำรัสที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนารุ่นแรก ซึ่งถือเป็นหลักการ

สำคัญในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟังได้นั้น หลักนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏใน เมตตาสสูตร ขุททกนิกาย ว่า “ผู้ฉลาด ในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตปท ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ซื่อตรง เคร่งครัด ว่องไว อ่อนโยน และไม่เย่อหยิ่ง ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ติดในตระกูลทั้งหลาย อนึ่ง ไม่ควรประพฤติกว้างหายใดๆ ที่จะเป็นสาเหตุให้วิญญาณหลงล่าอื่นตามหาได้”

1.3 ศักยภาพของมนุษย์ พระพุทธเจ้าถือหลักว่า มนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มนุษย์สามารถที่จะรู้ ตามได้ ถ้าเขาได้ฝึกฝนตนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้ เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์มากกว่ามองในแง่ความแตกต่างในด้านทางร่างกาย ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่ง ที่นำไปสู่การรับสมาธิ การพยายามที่จะทำให้เห็นอุดมการณ์ที่เป็นเหมือนการมองมนุษย์ทุกคนที่จิตใจ มากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอก อันจะนำไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ โดยใช้วิธีวิเคราะห์ผู้ฟัง ดังนี้

2. หลักการวิเคราะห์ผู้รับสารตามแนวพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ สภาพจิตวิทยา ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกัน เนื่องจากมีการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน แต่สำหรับพระพุทธองค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอน ตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรงแสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสมของบุคคล

2.1 ความแตกต่างของบุคคล 4 ประเภท ทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญา แตกต่างกันเป็น 4 ระดับ คือ

1) อุกตติตัญญู ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันที เมื่อได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ ผลิผลเฝ้าเห็นระดับนี้ เติร์มที่บานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

2) วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติม เปรียบเสมือน ดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พ้นน้ำในวันรุ่งขึ้น และเติร์มบานเมื่อได้รับแสงตะวัน

3) เนยยะ คือ ผู้ที่อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การทอ้งบ่น เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำ เพื่อเบ่งบานในโอกาสต่อไป

4) ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิด และท่องบ่น อย่างไรก็ตาม เปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ที่ตม (อง จตุกก. (ไทย) 21/133/183)

2.2 ความแตกต่างของบุคคลโดยจิตนิสัย บุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจากสาเหตุภายใน คือ จิตนิสัย 6 ประการ (ขุ.ม. (ไทย) 29/727/555) ได้แก่ บางคนชอบ สวยงาม (ราคจริต) บางคนชอบใช้อารมณ์ หุนหัน พลันแล่น มักโกรธ (โทสจริต) บางคนก็ปกติ ลุ่มหลงเร็ว (โมหจริต) บางคนก็มีความเชื่อความศรัทธาโดยขาดปัญญา (ศรัทธาจริต) บางคนก็มี ปกติใช้วิจารณ์ญาณ ก่อนรับฟัง (พุทธิจริต) บางคนก็จัดอยู่ในพวกคิดมาก กังวลมาก หาข้อยุติ ได้ยาก (วิตกจริต)

3. วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

3.1 วิธีการที่ 1 อนุปวาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญา บอกว่า พระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

3.2 วิธีการที่ 2 อนุปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือ ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผล จนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเอง

3.3 วิธีการที่ 3 ปาฏิโมกเข จ สัวโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี

3.4 วิธีการที่ 4 มตตถยภูตา จ ภตตสมี รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึง การใช้สอย ปัจจยสี จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น

3.5 วิธีการที่ 5 ปนตถยจ สยนาสนํ นั่งนอนในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความสงบ และรักในการอยู่ในที่สงบ

3.6 วิธีการที่ 6 อธิจิตเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึกสมาธิ เพราะ สมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

4. หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแผ่

4.1 สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้ว ไปยังสิ่งที่รู้ เห็นได้ยากหรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ 4 ทรงนำเอาทุกข์ เป็นตัวปัญหาขึ้น แสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย จากนั้นก็สาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงเข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่า จะดับทุกข์ได้อย่างไร

4.2 สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มา ก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุพัทพิภคา ไตรสิกขา 3 เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางลงสู่ทะเล

4.3 สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตา ด้วยหู เช่น สอนพระนันทะ โดยทรงนำไปชมนางฟ้า นางอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น

4.4 สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมาหรือสอนนอกนอกเรื่อง

4.5 สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขายากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง

4.6 สอนมีเหตุมีผล ผู้ฟังตรงเห็นจริงตามได้

4.7 สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์ มีสาระแก่ผู้ฟัง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541: 35-39)

5. คุณสมบัติภายนอก (ทางกายภาพ) ของผู้เผยแผ่

คุณสมบัติของผู้เผยแผ่หรือผู้สอน เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนต้องมีคุณสมบัติที่ปรากฏภายนอกและคุณสมบัติภายใน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่าง หน้าตา น้ำเสียง อากัปกริยา คือ การแสดงออก เคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สังคมยอมรับ เป็นเสน่ห์ ผูกมัดใจคนผู้ได้เห็น มีท่าทีสง่าผ่าเผย งามสง่า สงบเยือกเย็น

6. คุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่

คุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติและเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้สอนให้ถูกประเด็น ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ได้รับความสุขความเจริญแก่ผู้ฟัง เป็นที่ตั้งและมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรมเป็นหลัก ดังนี้

6.1 ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง นักเผยแผ่พึงตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อน แสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะและไม่แสดงธรรมกระทบใครให้เสียหาย หรือตำหนิตรงๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความไม่พอใจ

6.2 ปฏิสัมภิทา ความเข้าใจปัญญา แดกฉานในอรรถะ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบาย ย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (อง จตุกก. (ไทย) 21/172/216)

6.3 พหุสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง

6.4 การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตา ไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีล มีความประพฤติเรียบร้อย ดีงาม จากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือความสุขใจให้ฟังถัดมา และโยงไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่เนืองนิตย์ ชี้แจงทางออกจากกามหรือทางออกจากทุกข์ โดยวิธีการ สลัดทิ้งกาม

ในปัจจุบัน การสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูล

ไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศโดยเฉพาะทาง เอกสาร หนังสือต่างๆ ยังจำเป็นต้องใช้เป็นหลัก เพราะให้ประโยชน์ แบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด ทั้งยังเป็นหลักฐานเก็บรักษาไว้ได้ในระยะเวลานาน เหมาะแก่ผู้ศึกษา (ผู้รับข้อมูล สารสนเทศ) และสะดวกในการผลิต การเผยแผ่ได้อย่างกว้างไกลมากยิ่งขึ้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตเข้าถึงคนได้เป็นจำนวนมาก และในวงกว้าง แต่ประชาชนบางคนยังมองพระสงฆ์ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่น่าสงสัยว่า อาจจะไม่ใช้ในการจัดทำเนื้อหาทางศาสนาอย่างเดียว พระสงฆ์บางกลุ่มหากไม่มีกฎระเบียบในการใช้อินเทอร์เน็ต อาจจะทำให้เกิดความเสียหายได้ง่าย ดังนั้น คณะสงฆ์ที่มีองค์กรสนับสนุน ควบคุมดูแลการใช้อินเทอร์เน็ต เพราะมีแนวโน้มว่าวัดต่างๆ จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น เพราะจำนวนเว็บไซต์ของวัดเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยในปี พ.ศ.2549 มี 709 เว็บไซต์ แต่ปี พ.ศ. 2552 พบว่ามีถึง 1,026 เว็บไซต์

โลกยุคปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ตจะเป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษาในอนาคต มนุษย์ในโลกปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องการพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต ในการทำงาน และสนองความต้องการเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้คำสอนทางศาสนาบางอย่าง ก็พยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยี มีนักคิดบางท่านพยายามอธิบายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เชื่อมโยงกับโลกแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีการตีความให้เข้าใจยุคสมัยของอนุช อาภาภิรม เรื่องเทคโนโลยีกับสวรรค์ ความว่า “ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีปัจจุบันสามารถสร้างสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สำหรับผู้คนในโลกได้แล้ว เช่น อานูภาพของ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้แก่ อาวุธสายฟ้าซึ่งเป็นอาวุธประจำตัว มีอานูภาพทำลายล้างสูง และมีรัศมีทำการไกล อาจเทียบได้กับปืนไฟ เครื่องบินรบ จีปนาซุ และอาวุธนิวเคลียร์ สวรรค์อันสวยงามทั้งหลายดูได้จากสตรีที่แต่งกายด้วยพัสดราภรณ์อันหรูหรา ซึ่งพบได้ในงานสังสรรค์ และสามารถเห็นตัวอย่างได้จากเฟซบุ๊ก เป็นต้น”

สังคมเทคโนโลยี ในยุคปัจจุบันเราปฏิเสธกันไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยี ทำให้โลกต้องมีสถานะที่แปรเปลี่ยนไป สังคมโลกเปลี่ยนจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มาเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลก ติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ยุคสมัยนี้เราพูดได้ในหนึ่งว่าเป็นยุคของเทคโนโลยี ความจริงนั้นยุคนี้มีชื่อเรียกกันหลายอย่าง จะเรียกอย่างไรก็แล้วแต่ จะเน้นให้อะไรเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญที่สำคัญของยุค แต่ไม่ว่าจะเรียกเป็นยุคอุตสาหกรรมก็ดีเป็นยุคอวกาศก็ดีหรือจะเป็นยุคที่กำลังมีศัพทขึ้นมาใหม่ว่ายุคสารสนเทศ คือ ยุคข่าวสารข้อมูล

ขณะที่ข้อมูลข่าวสารทางจิตนิยมแทบจะไม่มีสภาพทั่วไปในโลกปัจจุบันนี้ ข่าวสารข้อมูลมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางและมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้ข้อมูลและข่าวสาร

แพร่ กระจายไปในเวลาอันรวดเร็ว ครอบคลุมไปทั่วโลก ทำให้โลกแคบลงเหมือนเป็นชุมชนเดียวกันเป็น หมู่บ้าน (Global village) การเชื่อมโยงด้านสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษา และการพัฒนาตนเองทำให้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่ต้องการได้มากขึ้น เป็นระบบการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ไม่จำกัดเวลา สถานที่ และเข้าถึงผู้คนได้มากที่สุด ดังนั้น ควรตระหนักถึงความสำคัญของการใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการเผยแผ่ข้อมูลข่าวสาร

อินเทอร์เน็ตถูกใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก มีเว็บไซต์ต่างๆ มากมาย และทางการเผยแผ่ ธรรมะผ่านทางอินเทอร์เน็ตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งชาวต่างชาติที่สนใจศึกษา ศาสนาพุทธก็มีมากยิ่งขึ้นตามมาด้วย และมีเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นชุมชนเมืองแห่งใหม่ของโลก เป็นชุมชนของคนทั่วทุกมุมโลก เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่จำกัดพรมแดน ไม่จำกัดสถานที่และไม่จำกัดเวลา การกระจายข้อมูลข่าวสารในระบบอินเทอร์เน็ตมีค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด เมื่อเทียบกับช่องทางอื่นๆ เช่น สื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น นอกจากนั้น สื่ออินเทอร์เน็ต ยังสามารถนำเสนอได้ทั้งข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ และสามารถสนทนาโต้ตอบกับผู้ชมได้ด้วย เหตุนี้เององค์กรต่างๆ ทั่วโลก จึงหันมาใช้บริการอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก จากข้อมูลของ Internet World Stats Usage and Population Statistics รายงานว่า จากประชากรทั่วโลก จำนวน 6,710,029,070 คน มีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมากถึง 20,783,419 คน มีจำนวนผู้ใช้เพิ่มมากขึ้นจากปี พ.ศ.2543-2551 จำนวน 342.2% และนับวันยังมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา เพราะหากจะใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่ก็เป็นได้ เพราะสังคมสมัยปัจจุบัน ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด ไม่จำกัดเวลา และสถานที่ ผู้ที่อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นที่ทำงาน ที่บ้าน หรืออยู่ในต่างประเทศก็ตาม

บทสรุป

จากที่ผู้เขียนได้ศึกษามาจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิวัฒนาการทางการติดต่อสื่อสารได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ ยุคของพระพุทธเจ้าก็ใช้วิธีการเทศนาสอน คำพูดภาษา วาจา การเจอกันซึ่งหน้า เมื่อกาลเวลาผ่านไป ก็ได้เกิดแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ทั้งนักประดิษฐ์คิดค้น นักวิทยาศาสตร์ เกิดการรวมตัวกัน ผสมผสานระหว่างความคิด ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ

ทฤษฎีใหม่ๆ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ก็พลอยเกิดขึ้นตามมา ดังจะเห็นได้จากปัจจุบัน ก็ได้มีสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย หลายชนิด ทั้งมือถือ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย และทั้งหมดนี้ได้ผนวกเข้าด้วยกัน เรียกว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศถือเป็นสื่อใหม่ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้กว้างขวางไปทั่วโลก ภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครื่องมือต่างๆ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น ประเทศไทยควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

บรรณานุกรม

- ทศพนธ์ นรทัศน์. (2561). *ส่งเสริมการใช้ ICT ในการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สากล*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/510761>. [17 สิงหาคม 2561].
- พจนารถ สุพรรณกุล. (2561). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีสารสนเทศ*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-28-08-57-4/106-2014-09-20-08-27-56>. [17 สิงหาคม 2561].
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- สำนักงาน การศึกษากรุงเทพมหานคร. (2561). *บทความทางวิชาการ ความหมายของสื่อเพื่อการศึกษาริเริ่ม*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.bangkokeducation.in.th/article-details.php?id=324>. [17 สิงหาคม 2561].